ÜLDKOHTU OTSUS (teine koda)

12. juuli 2011 *

Kohtuasjas T-132/07,

Fuji Electric Co. Ltd, endise ärinimega Fuji Electric Holdings Co. Ltd, asukoht Kawasaki (Jaapan), kes on Fuji Electric Systems Co. Ltd õigusjärglane, esindajad: *solicitor* P. Chappatte ja *solicitor* P. Walter,

hageja,

versus

Euroopa Komisjon, esindajad: F. Arbault, hiljem X. Lewis, J. Bourke ja F. Ronkes Agerbeek ning lõpuks N. Kahn ja F. Ronkes Agerbeek, keda abistas *barrister* J. Holmes,

kostja,

mille ese on esiteks nõue tühistada osaliselt komisjoni 24. jaanuari 2007. aasta otsus K(2006) 6762 (lõplik) [EÜ] artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohase menetluse kohta (juhtum COMP/F/38.899 – Gaasisolatsiooniga jaotusseadmed) ja nõue vähendada Fuji Electric Holdingsile ja Fuji Electric Systemsile määratud trahve,

* Kohtumenetluse keel: inglise.

ÜLDKOHUS (teine koda),

koosseisus: esimees I. Pelikánová (ettekandja), kohtunikud K. Jürimäe ja S. Soldevila Fragoso,

kohtusekretär: ametnik K. Andová,

arvestades kirjalikus menetluses ja 9. veebruari 2010. aasta kohtuistungil esitatut,

on teinud järgmise

otsuse

Vaidluse taust

1 Vaidluse taust, nagu see tuleneb peamiselt komisjoni poolt 24. jaanuari 2007. aasta otsuses K(2006) 6762 (lõplik) [EÜ] artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohase menetluse kohta (juhtum COMP/F/38.899 – Gaasisolatsiooniga jaotusseadmed) (edaspidi „vaidlustatud otsus") tuvastatust, on järgmine.

1. *Asjassepuutuv toode*

2 Gaasisolatsiooniga jaotusseade (edaspidi „GIS") kontrollib energiavooge energiavõrkudes. See on suure võimsusega elektriseade, mida kasutatakse käivitusvalmis elektrialajaamade peamise osana.

3 Elektrialajaamad on abielektrijaamad, mis moondavad elektrivoolu. Lisaks transformaatorile moodustavad alajaama kontrollisüsteem, releed, akud, laadijad ja lülitusseadmed. Lülitusseadme eesmärk on kaitsta transformaatorit ülepinge eest ja/või toimida isolaatorina rikke korral vooluvõrgus ja transformaatoris.

4 Jaotusseade võib olla gaas- või õhkisolatsiooniga või hübriidisolatsiooniga, kui selles kasutatakse kahe eelnevalt nimetatud tehnika sümbioosi. GIS müüakse kogu maailmas kas käivitusvalmis elektrialajaama integreeritud osana või eraldi tootena, mis alles installeeritakse sellistesse alajaamadesse. Selle hind moodustab 30–60 % nende alajaamade koguhinnast.

5 Vaidlustatud otsus puudutab GIS projekte, mille pinge on võrdne või ületab 72,5 kV (edaspidi „GIS projektid"), mis hõlmab GIS eraldi tootena – kaasa arvatud kõik sellega kaasnevad teenused (transport, paigaldus, katsetamine, isoleerimine jne) – ja GIS sisaldavaid käivitusvalmis elektrialajaamu, millesse on paigaldatud GIS ja muud alajaama koostisosad, nagu transformaatorid ja kõik sellega kaasnevad teenused (vedu, kaablitega varustamine, paigaldus, isoleerimine jne).

2. *Asjassepuutuv ettevõte*

6 Fuji Electric Holdings Co. Ltd (edaspidi „FEH") on Fuji kontserni valdusäriühing, mis juhib nelja tema tegevust läbiviivat tütarettevõtjat, millest üks on Fuji Electric Systems Co. Ltd (edaspidi „FES"). Kontsern Fuji toodab ja turustab suurt hulka tooteid, mille hulka kuuluvad ka GIS projektid. Kontserni Fuji GIS-de alase tegevusega tegelevad FEH ja FES.

7 1. oktoobril 2002 viis kontsern Fuji oma GIS-de alase tegevuse üle Jaapanisse, ühiselt kontrollitavasse äriühingusse Japan AE Power Systems Corp. (edaspidi „JAEPS"), mille kapitalis esindas ta 30 %; ülejäänud osa kapitalist esindasid Hitachi Ltd ja Meidensha Corp., kelle osalus oli vastavalt 50 % ja 20 %.

3. *Haldusmenetlus*

8 3. märtsil 2004 teavitas ABB Ltd komisjoni konkurentsivastasest tegevusest GIS projektide sektoris ja esitas trahvi kaitse suulise taotluse vastavalt komisjoni 19. veebruari 2002. aasta teatisele, mis käsitleb kaitset trahvide eest ja trahvide vähendamist kartellide puhul (EÜT 2002, C 45, lk 3; ELT eriväljaanne 08/02, lk 155; edaspidi „koostööteatis").

9 Tegevus, millest ABB teada andis, oli GIS projektide müügi ülemaailmne kooskõlastamine, mis hõlmas turgude jagamist, kvootide määramist ja vastavate turuosade säilitamist, GIS projektide lepingute sõlmimist valitud tootjatega ja konkreetsete tootjatega lepingute sõlmimise tagamiseks hankemenetluste manipuleerimist (pakkumiste kooskõlastamine), hinnakokkuleppeid keeruliste kokkulepete abil nende GIS

projektide suhtes, mille kohta ei olnud hankelepingut sõlmitud, litsentsilepingute lõpetamist äriühingutega, mis ei olnud kartelli liikmed, ja turu kohta tundliku teabe vahetamist.

10 ABB täiendas oma trahvi eest kaitse saamise suulist taotlust suuliste märkuste ja dokumentaalsete tõenditega eelkõige 7. mail 2004. 25. aprillil 2004 andis komisjon ABB-le tingimusliku kaitse trahvide eest.

11 ABB avalduste alusel alustas komisjon menetluse ning viis 11. ja 12. mail 2004 läbi kontrolli mitme GIS sektoris tegutseva äriühingu ruumides.

12 Kontsern Areva tegi ajavahemikul 14.–25. mai 2004 komisjoniga koostööd ning edastas talle koostööteatise alusel erinevaid dokumentaalseid tõendeid ja teavet.

13 30. juulil 2004 esitas kontsern, mille emaettevõtja oli VA Technologie AG (edaspidi „kontsern VA Tech") koostöö raames komisjonile koostööteatise alusel erinevaid dokumentaalseid tõendeid ja teavet.

14 Alates 9. septembrist 2004 tegid komisjoniga koostööd ka kontserni Hitachi või JAEPS-i esindajad ning esitasid komisjonile koostööteatise alusel erinevaid dokumentaalseid tõendeid ja teavet.

15 4. oktoobril 2004 vastasid FEH ja FES teabenõudele, mille komisjon neile saatis nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 [EÜ] artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205) artikli 18 alusel (edaspidi „4. oktoobri 2004. aasta vastus teabenõudele"). Samal päeval vastas ka ABB ühele komisjoni teabenõudele.

16 4. novembril 2004 esitas Mitsubishi Electric System Corp. (edaspidi „Melco") komisjonile koostööteatise alusel taotluse seoses tema „protokolliga tema osaluse kohta teatud kokkulepetes GIS [projektide] turul".

17 5. novembril 2004 esitas kontsern Areva vastuse komisjoni teabenõudele.

18 20. aprillil 2006 võttis komisjon vastu vastuväiteteatise, mis lisaks FEH-le ja FES-le adresseeriti ABB-le, aktsiaseltsile Alstom, aktsiaseltsile Areva, Areva T & D AG-le, Areva T & D Holding SA-le ja Areva T & D SA-le (edaspidi koos „kontserni Areva äriühingud"), Hitachile ja Hitachi Europe Ltd-le (edaspidi koos „kontserni Hitachi äriühingud"), JAEPS-le, Melcole, Nuova Magrini Galileo SpA-le, Schneider Electric SA-le (edaspidi „Schneider"), Siemens AG-le, Toshiba Corp-le ning kontserni VA Tech viiele äriühingule, sealhulgas VA Technologie'le.

19 30. juunil 2006 saatsid FEH ja FES komisjonile õigeaegselt oma märkused, millega vastati vastuväiteteatisele. Vastuväiteteatisele esitatud vastuse lisas esitasid FEH ja FES mitmeid avaldusi või dokumente, mille osas paluti konfidentsiaalsena käsitlemist. Vastuväiteteatisele vastasid kirjalikult ja õigeaegselt ka ABB, Alstom, kontserni

Areva äriühingud, kontserni Hitachi äriühingud või JAEPS, Melco, Schneider, Siemens AG Österreich, Siemens ning Toshiba.

20 12. juuli 2006. aasta kirjaga tegid FEH ja FES komisjoniga koostööd ning saatsid talle koostööteatise alusel erinevaid dokumentaalseid tõendeid ja teavet.

21 14. juulil 2006 saatis ABB komisjonile „vastuväiteteatise vastuse täienduse".

22 Komisjon kuulas 18. ja 19. juulil 2006 ära äriühingud, kellele oli adresseeritud vastuväiteteatised.

23 25. augustil 2006 võimaldas komisjon menetluse pooltel oma kommentaaride esitamiseks tutvuda väljavõtetega vastuväiteteatisele FEH ja FES poolt esitatud vastuse mittekonfidentsiaalsest versioonist, FEH ja FES poolt koostööteatise alusel 12. juulil 2006 tehtud taotlusega, vastuväiteteatisele ABB esitatud vastuse täienduse ja täiendavate dokumentidega.

24 FEH ja FES esitasid 11. septembril 2006 oma märkused vastuväiteteatisele ABB esitatud vastuse täienduse kohta.

25 29. septembri 2006. aasta kirjaga esitasid FEH ja FES komisjonile uued ütlused, mille andis nende üks endine töötaja M. H.

26 10. novembri 2006. aasta kirjaga edastasid FEH ja FES komisjonile oma märkused kommentaaride kohta, mille kontserni Hitachi äriühingud või JAEPS olid komisjonile esitanud 29. septembri 2006. aasta kirjaga, mis puudutas JAEPS juhtimist.

27 14. novembri 2006. aasta kirjaga palus komisjon FEH-lt ja FES-lt täiendavaid kommentaare mitme tõendi kohta, mis nende arvates olid lõpliku otsuse seisukohast asjassepuutuvad. FEH ja FES vastasid 21. novembri 2006. aasta kirjaga.

4. *Vaidlustatud otsus*

28 24. jaanuaril 2007 võttis komisjon vastu vaidlustatud otsuse, mille kokkuvõte avaldati 10. jaanuari 2008. aasta Euroopa Liidu Teatajas (ELT C 5, lk 7). Sellest teatati FEH-le ja FES-le 9. veebruaril 2007.

29 Lisaks FEH-le ja FES-le olid vaidlustatud otsuse adressaadid ABB, Alstom, kontserni Areva äriühingud, kontserni Hitachi äriühingud, JAEPS, Melco, Nuova Magrini Galileo, Schneider, Siemens, Siemens AG Österreich, Siemens Transmission & Distribution Ltd (edaspidi „Reyrolle"), Siemens Transmission & Distribution SA, Toshiba ja VA Tech Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG.

30 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 113–123 märkis komisjon, et kartellis osalenud eri ettevõtjad koordineerisid ülemaailmselt, välja arvatud teatud turud, GIS projektide

lepingute sõlmimist kokkulepitud tingimustel, eesmärgiga säilitada kvoodid, mis suures osas väljendasid nende väljakujunenud turuosasid. Ta täpsustas, et GIS projektide lepingute sõlmimine toimus „Jaapani" ühiskvoodi ja „Euroopa" ühiskvoodi alusel, mis omakorda jagati vastavalt Jaapani ja Euroopa tootjate vahel. Viinis 15. aprillil 1988 sõlmitud kokkulepe (edaspidi „kokkulepe GQ") määratles korra, mida järgides tuli GIS projekti leping sõlmida kas Jaapani või Euroopa tootjaga ja mille alusel arvati lepingu väärtus kas ühe või teise kvoodi hulka. Vaidlustatud otsuse põhjendustes 124–132 täpsustas komisjon lisaks, et kartellis osalenud eri ettevõtjate vahel kehtis ka suuline kokkulepe (edaspidi „ühiskokkulepe"), mille kohaselt GIS projektid esiteks Jaapanis ja teiseks kartelli Euroopa liikmete riikides, mida koos nimetati GIS projektide „tootjariigid", suunati vastavalt kas kartelli Jaapani või Euroopa liikmetele. „Tootjariikides" GIS projektide kohta nende kahe grupi vahel teavet ei vahetatud ja neid ei arvatud vastavate kvootide hulka.

31 Kokkulepe GQ sisaldas ka kartelli toimimiseks vajalikku teabevahetuse korda kahe tootjagrupi vahel, mille täitmise tagasid mõlema grupi sekretärid asjassepuutuvate hankemenetluste manipuleerimise teel ja nende GIS projektide hinna kindlaksmääramise teel, mille suhtes avaliku hanke lepingut ei saanud sõlmida. Vastavalt kokkuleppe GQ lisale 2 kohaldati seda kokkulepet kogu maailmas, v.a Ameerika Ühendriigid, Kanada, Jaapan ja 17 Lääne-Euroopa riiki. Lisaks tuli vastavalt ühiskokkuleppele anda Euroopa grupile GIS projektid nendes Euroopa riikides, mis ei kuulunud „tootjariikide" hulka, ja Jaapani tootjad kohustusid Euroopas GIS projektide suhtes pakkumisi mitte tegema.

32 Komisjon tuvastas, et GIS projekte jagati Euroopa tootjate vahel vastavalt Viinis 15. aprillil 1988 sõlmitud kokkuleppele „E-Group Operation Agreement for GQ-Agreement" (E-grupi kokkuleppe GQ-kokkuleppe rakendamiseks, edaspidi „kokkulepe EQ"). Ta täheldas, et GIS projekte anti Euroopas samade reeglite ja korra alusel,

mida kohaldati GIS projektide lepingute sõlmimisele teistes riikides. See tähendas, et ka Euroopas tuli GIS projektidest teada anda, need identifitseerida, nende suhtes lepingud sõlmida ja neid korraldada või et neile oli määratud minimaalne hinnatase.

33 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 142 märkis komisjon, et kokkuleppes GQ ja kokkuleppes EQ ning kartelli töökorralduse ja toimimise eesmärgil tähistati kartelli eri liikmeid koodiga, milleks Euroopa liikmetel oli arv ja Jaapani liikmetel tähed. 2002. aasta juulis asendati esialgsed koodid arvudega.

34 Vaidlustatud otsuse artikli 1 punktis g tuvastas komisjon, et FEH rikkus EÜ artiklit 81 ja Euroopa Majanduspiirkonna lepingu (edaspidi „EMP lepingu") artiklit 53, sest ta osales mitmes kokkuleppes ja kooskõlastatud tegevuses GIS projektide sektoris EMP-s ajavahemikul 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004, ja vaidlustatud otsuse artikli 1 punktis h, et FES osales rikkumises sama aja jooksul. Lisaks tuvastas komisjon vaidlustatud otsuse artikli 1 punktis k, et JAEPS osales samas rikkumises 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004.

35 Vaidlustatud otsuse artiklis 1 märgitud rikkumise eest määrati FEH-le ja FES-le vaidlustatud otsuse artikli 2 punktis d solidaarselt tasumisele kuuluv trahv 2 400 000 eurot ja vaidlustatud otsuse artikli 2 punktis f trahv 1 350 000 eurot, mille tasumise eest vastutasid nad solidaarselt JAEPS ja Hitachiga.

Menetlus ja poolte nõuded

36 FEH ja FES esitasid käesolevas asjas hagiavalduse, mis saabus Üldohtu kantseleisse 19. aprillil 2007. Hagiavalduses märkisid nad muu hulgas, et hagi, selle lisad ja kohtukantseleile esitatud dokumendid sisaldavad konfidentsiaalseid andmeid, mida tuleb kolmandate isikute suhtes käsitleda konfidentsiaalsena.

37 Ettekandja-kohtuniku ettekande alusel otsustas Üldkohus (teine koda) avada suulise menetluse ja esitas Üldkohtu kodukorra artikli 64 alusel võetud menetlust korraldavate meetmete raames pooltele teatud küsimusi ning palus esitada dokumente. Pooled vastasid ettenähtud tähtaja jooksul.

38 Üldkohtu kohtukantseleisse 26. jaanuaril 2010 saabunud kirjaga esitasid FEH ja FES neile 11. jaanuaril 2010 saadetud kohtuistungi ettekande kohta teatud märkusi aja osas, mil nad oma GIS-de alase tegevuse JAEPS-le üle andsid ja aja osas, mil nad omandasid osaluse JAEPS-s.

39 Poolte kohtukõned ja vastused Üldkohtu küsimustele kuulati ära 9. veebruari 2010. aasta kohtuistungil. FEH ja FES täpsustasid muu hulgas, et nad ei taha oma seisukohtadega kohtuistungi ettekande kohta esitada Üldkohtule ka väidet, et vaidlustatud otsuses on tehtud viga, kuna selles on FES-le JAEPS emaettevõtjana süüks pandud JAEPS GIS-de alase tegevuse kaudu rikkumises osalemist 1. oktoobrist 2002 kuni 30. septembrini 2003. Kohtuistungil võttis Üldkohus uue menetlust korraldava meetme, paludes FEH ja FESl täpsustada hagis esitatud konfidentsiaalsena käsitlemise

taotluse (viidatud eespool punkt 36) eset. FEH ja FES seisukohad ja märge nimetatud menetlust korraldavate meetmete võtmise kohta mainiti ära kohtuistungi protokollis. 23. veebruari 2010. aasta kirjaga täpsustasid FEH ja FES konfidentsiaalsena käsitlemise taotluse eset selleks ette nähtud tähtaja jooksul.

40 Suuline menetlus lõpetati 3. märtsil 2010.

41 25. novembri 2010. aasta määrusega uuendas Üldkohus suulise menetluse ja esitas kodukorra artiklis 64 ette nähtud menetlust korraldavate meetmete raames pooltele uusi küsimusi. Viimastel paluti eelkõige esitada oma arvamus selle kohta, mis tagajärgi tekitavad käesolevale asjale Euroopa Kohtu 1. juuli 2010. aasta otsuse kohtuasjas C-407/08 P: Knauf Gips *vs.* komisjon (EKL 2010, lk I-6375) punktid 87–92. Pooled vastasid Üldkohtu küsimustele ettenähtud tähtaja jooksul.

42 Suuline menetlus lõpetati 10. jaanuaril 2011.

43 22. juuni 2011. aasta kirjas teatasid FEH ja FES Üldkohtule, esitades asjassepuutuvad dokumendid, et alates 1. aprillist 2011 on FES lõpetatud seoses tema ühinemisega FEH-ga, mis ka ise muutis ärinime, milleks sai Fuji Electric Co. Ltd (edaspidi „hageja"). Üldkohtu teise koja esimehe 29. juuni 2011. aasta otsusega liideti see kiri toimikusse, millest teatati ka komisjonile.

44 Hageja, endise ärinimega FEH ja FES õigusjärglane, palub Üldkohtul:

– tühistada vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt g osas, milles on märgitud, et FEH-le süüks pandud rikkumist jätkati pärast 2000. aasta septembrit;

– tühistada vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt h;

– tühistada artikli 2 punkt d osas, milles pannakse FES-le trahvi tasumise solidaarkohustus;

– tühistada vaidlustatud otsuse artikli 2 punkt f osas, milles pannakse FEH-le ja FES-le trahvi tasumise solidaarkohustus;

– vähendada FEH-le ja FES-le määratud trahvi;

– mõista kohtukulud välja komisjonilt.

45 Komisjon palub Üldkohtul:

– jätta hagi põhjendamatuse tõttu rahuldamata;

– mõista kohtukulud välja hagejalt.

Õiguslik käsitlus

46 Kuigi FEH ja FES esitasid hagiavalduse koos, ei ole nende huvid menetluses samad – need on kokkulangevad ainult osaliselt, nagu nähtub hagiavalduse punktidest, milles on esitatud käesoleva vaidluse eseme kokkuvõte. Kuid alates 1. aprillist 2011 on FEH-st ja FES-st ühinemise tulemusel saanud hageja.

47 Käesolevas asjas palub hageja sisuliselt tühistada vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt g osas, milles komisjon pidas FEH-d isiklikult vastutavaks rikkumise eest 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002, ning artikli 2 punkt d, milles komisjon pani FEH-le kohustuse tasuda solidaarselt FES-ga trahv summas 2 400 000 eurot. Oma nende nõuete toetuseks tugineb ta esimesele kolmele väitele, mille kohaselt on vastavalt tehtud ilmne hindamisviga, rikutud õigust õiglasele kohtumenetlusele ja süütuse presumptsiooni põhimõtet, rikutud tõendamiskoormise jaotuse reegleid ja võrdse kohtlemise põhimõtet.

48 Lisaks palub ta, et tühistataks vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt h, milles komisjon peab FES isiklikult vastutavaks rikkumises osalemise eest 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004, ja vaidlustatud otsuse artikli 2 punktid d ja f, milles komisjon määrab selle eest FES-le solidaarselt FEH-ga tasumisele kuuluva trahvi 2 400 000 eurot ning solidaarselt FEH, JAEPS ja Hitachiga tasumisele kuuluva trahvi 1 350 000 eurot. Nende nõuete toetuseks tugineb hageja neljandale väitele, mille kohaselt on tehtud ilmne hindamisviga.

49 Veel palub hageja, et tühistataks vaidlustatud otsuse artikli 2 punkt f, milles komisjon tugines tuvastatud asjaolule, et FEH ja FES võib pidada isiklikult vastutavaks JAEPS poolt rikkumises osalemise eest 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004, ja milles komisjon määras neile selle eest solidaarselt JAEPS ja Hitachiga tasumisele kuuluva trahvi 1 350 000 eurot. Nende nõuete toetuseks tugineb hageja neljandale ja viiendale väitele, mille kohaselt on tehtud ilmseid hindamisvigu.

50 Hageja nõuab lõpuks FEH-le ja FES-le vaidlustatud otsuse artikli 2 punktides d ja f määratud trahvide vähendamist. Selle nõude toetuseks tugineb hageja kuuendas väites esitatud argumentatsioonile.

1. *Vaidlustatud otsuse osalise tühistamise nõue*

51 Vaidlustatud otsuse osalise tühistamise nõude toetuseks esitab hageja viis väidet.

52 Kolmes esimeses väites märgib hageja sisuliselt, et artikli 1 punkt g ja artikli 2 punkt d tuleb tühistada, sest komisjon tuvastas või tugines tuvastatud asjaolule, et FES rikkus EÜ artiklit 81 ja EMP lepingu artiklit 53 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002, st kuupäevani, mil kontsern Fuji andis oma GIS-de alase tegevuse üle JAEPS-le. Esimese väite kohaselt tegi komisjon ilmse hindamisvea ja rikkus õigust õiglasele kohtumenetlusele ja süütuse presumptsiooni põhimõtet ning *in dubio pro reo* põhimõtet, järeldades vaidlustatud otsuses, et FEH jätkas kokkuleppest GQ tulenevas

kartellis osalemist pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris. Teise väite kohaselt rikkus komisjon tõendamiskoormise jaotuse reegleid. Kolmanda väite kohaselt rikkus komisjon võrdse kohtlemise põhimõtet.

53 Neljandas väites märgib hageja, et vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt h ja artikli 2 punktid d ja f tuleb tühistada osas, milles komisjon tuvastab, et FES on solidaarselt vastutav määratud trahvide tasumise eest, sest nendes tuginetakse käesoleva asja asjaoludele antud hinnangule, mis on ilmselgelt väär, kuna selle kohaselt võib perioodi osas 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004 pidada FES rikkumise eest isiklikult vastutavaks.

54 Viiendas väites märgib hageja, et vaidlustatud otsuse artikli 2 punkt f tuleb tühistada, sest selles tuginetakse käesoleva asja asjaoludele antud hinnangule, mis on ilmselgelt väär, kuna selle kohaselt võib FEH ja FES JAEPS emaettevõtjatena pidada koos Hitachi ja JAEPS-ga isiklikult ja solidaarselt vastutavaks rikkumise eest 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004.

Sissejuhatavad märkused ettevõtete kohta, mis on seotud vaidlustatud otsuse artikli 1 punktides g ja h tuvastatud rikkumisega, ja vastutuse kohta, mis sellest tulenevalt on FEH-l ja FES-l

55 Enne kui asuda uurima hageja esitatud esimest viit väidet, tuleb täpsustada, millised on ettevõtted, mille osalus rikkumises FEH-le ja FES-le vaidlustatud otsuse artikli 1 punktides g ja h süüks pandi.

56 Selle kohta tuleb meenutada, et konkurentsiõigust kohaldatakse „ettevõtetele" ja selles kontekstis tuleb mõistet „ettevõte" tõlgendada kui majandusüksust asjassepuutuva rikkumise eseme seisukohast (vt selle kohta Euroopa Kohtu 12. juuli 1984. aasta otsus kohtuasjas 170/83: Hydrotherm Gerätebau, EKL 1984, lk 2999, punkt 11; Üldkohtu 29. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas T-234/95: DSG *vs.* komisjon, EKL 2000, lk II-2603, punkt 124, ja 15. septembri 2005. aasta otsus kohtuasjas T-325/01: DaimlerChrysler *vs.* komisjon, EKL 2005, lk II-3319, punkt 85). EÜ artikli 81 lõige 1, millega keelatakse ettevõtjatel eelkõige sõlmida kokkuleppeid või osaleda kooskõlastatud tegevuses, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust ning mille eesmärk või tagajärg on takistada, piirata või kahjustada konkurentsi ühisturu piires, on adresseeritud majandusüksustele, millest igaühel on oma isikulistest, varalistest ja mittevaralistest osadest koosnev ühtne organisatsioon, kes kestvalt taotleb kindlaksmääratud majanduslikku eesmärki ja kes võib aidata kaasa selles sättes nimetatud rikkumise toimepanemisele (vt selle kohta Üldkohtu 17. detsembri 1991. aasta otsus kohtuasjas T-6/89: Enichem Anic *vs.* komisjon, EKL 1991, lk II-1623, punkt 235, ja 10. märtsi 1992. aasta otsus kohtuasjas T-11/89: Shell *vs.* komisjon, EKL 1992, lk II-757, punkt 311).

57 EÜ artikli 81 alusel tehtud komisjoni otsuse rakendamiseks ja täitmiseks tuleb see aga adresseerida üksusele, mis on õigussubjekt (vt selle kohta Üldkohtu 20. aprilli 1999. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94: Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon, nn PVC II kohtuotsus, EKL 1999, lk II-931, punkt 978, ja 12. detsembri 2007. aasta otsus kohtuasjas T-112/05: Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, EKL 2007, lk II-5049, punkt 59). Seega kui komisjon teeb otsuse EÜ artikli 81 lõike 1 alusel, on ta kohustatud identifitseerima füüsilise või juriidilise isiku või isikud, kellele saab asjassepuutuva ettevõtte tegevuse süüks panna ja keda saab selle eest karistada ning kellele see otsus adresseeritakse (vt selle kohta eespool punktis 56 viidatud kohtuotsus Hydrotherm Gerätebau, punkt 11).

58 Kooskõlas isikliku vastutuse põhimõttega (Euroopa Kohtu 14. juuli 1972. aasta otsus kohtuasjas 48/69: ICI *vs.* komisjon, EKL 1972, lk 619, punktid 131–141; 8. juuli

1999. aasta otsus kohtuasjas C-49/92 P: komisjon *vs.* Anic Partecipazioni, EKL 1999, lk I-4125, punkt 78, ja 11. detsembri 2007. aasta otsus kohtuasjas C-280/06: ETI jt, EKL 2007, lk I-10893, punkt 39; vt ka kohtujurist Kokott'i ettepanek eespool viidatud kohtuotsus kohtuotsusele ETI jt, EKL 2007, lk I-10892, punktid 71 jj), mille kohaselt vastutab isik vaid enda tegude eest (kohtujuristi Cosmase ettepanek eespool viidatud kohtuotsusele komisjon *vs.* Anic Partecipazioni, EKL 1999, lk I-4130, punkt 74), vastutab ettevõtte tegevuse eest üldjuhul isik, kes juhib ettevõtet rikkumisest osavõtmise ajal, isegi kui rikkumist tuvastava otsuse vastuvõtmise kuupäeval vastutab selle ettevõtte eest või seda juhib teine isik (vt Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-297/98 P: SCA Holding *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-10101, punkt 27, ja 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-286/98 P: Stora Kopparbergs Bergslags *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-9925, punkt 37; vt selle kohta ka Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-279/98 P: Cascades *vs.* komisjon, EKL 2000, lk 9693, punkt 79).

59 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et kui konkurentsiõiguse tähenduses ühe ettevõtte rikkumises osalemise eest võib isiklikult vastutavaks pidada mitut isikut, vastutavad nad rikkumise eest solidaarselt (vt selle kohta Euroopa Kohtu 6. märtsi 1974. aasta otsus liidetud kohtuasjades 6/73 ja 7/73: Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents *vs.* komisjon, EKL 1974, lk 223, punkt 41, ja 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-294/98 P: Metsä-Serla jt *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-10065, punktid 33 ja 34; Üldkohtu 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-9/99: HFB jt *vs.* komisjon, EKL 2002, lk II-1487, punktid 54, 524 ja 525; Üldkohtu 15. juuni 2005. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03: Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, kohtulahendite kogumikus ei avaldata, punkt 62, ja eespool punktis 57 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punktid 57–62). Nendest kohtuotsustest nähtub ka, et ühe ettevõtte rikkumises osalemise eest võib isiklikult ja solidaarselt vastutavaks pidada isikut, kelle vastutusel või juhtida rikkumise toimepanemise ajal ettevõte otseselt oli, ja isikut, kes seetõttu, et ta reaalselt teostas oma kontrolliõigust selle ettevõtte üle ja otsustas tema tegevuse üle turul, juhtis kaudselt seda ettevõtet rikkumise toimepanemise ajal (vt selle kohta ka Euroopa Kohtu 3. septembri 2009. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-322/07 P, C-327/07 P ja C-338/07 P: Papierfabrik August Koehler jt *vs.* komisjon, EKL 2009, lk I-7191, punktid 40, 43 ja 44). Seega tuleb eespool punktis 58 viidatud kohtupraktikat tõlgendada nii, et

isiklik vastutus võib tekkida nii isikul, kes rikkumise toimepanemise ajal ettevõtet otseselt juhtis, kui ka isikul, kes seda ettevõtet sel ajal kaudselt juhtis.

60 Eespool punktides 56–59 viidatud kohtupraktika on analoogia alusel kohaldatav ka EMP lepingu artiklile 53 ja komisjoni otsustele, mis on vastu võetud selle artikli alusel.

61 Vaidlustatud otsusest ja eriti põhjendustes 5–87 esitatud „sektori, mida menetlus puudutab" kirjeldusest, põhjendustes 28–44 ja 482 esitatud „ettevõtete, mida menetlus puudutab" kirjeldusest ja ka nende ettevõtete suhtes kohaldatud „erineva kohtlemise" kirjeldusest nähtub, et komisjon identifitseeris nende ettevõtete hulgast, kes osalesid vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumises, esiteks isikulistest, varalistest ja mittevaralistest osadest koosneva ühtse organisatsiooni, mis 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002 tegeles kontserni Fuji GIS-de alase tegevusega (edaspidi „esimene ettevõte") ja teiseks isikulistest, varalistest ja mittevaralistest osadest koosneva ühtse organisatsiooni, mis 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004 tegeles kontserni Fuji, Hitachi ja Meidensha GIS-de alase tegevusega, mis oli üle viidud JAEPS-i (edaspidi „teine ettevõte").

62 Lisaks tuleneb vaidlustatud otsuse põhjendusest 379, et FEH ja FES peetakse isiklikult ja solidaarselt vastutavateks esimese ettevõtte osalemise eest rikkumises 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002. Vaidlustatud otsuse põhjendustest 32, 33 ja 373 järeldub, et vastutus, mis selle tõttu FEH-le ja FES-le tekib, tuleneb asjaolust, et sel ajavahemikul nad „muu hulgas" „haldasid" või „juhtisid" esimest ettevõtet ja et nad olid seetõttu otseselt seotud selle ettevõtte rikkumises osalemisega.

63 Edasi tuleneb vaidlustatud otsuse põhjendusest 380, et FEH ja FES peetakse koos Hitachi ja JAEPS-ga isiklikult ja solidaarselt vastutavateks teise ettevõtte rikkumises osalemise eest 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004. Veel nähtub eelkõige vaidlustatud otsuse põhjendustest 380, 385 ja 402, et vastutus, mis selle tõttu FEH-le ja FES-le tekib, tuleneb ainult asjaolust, et nad määrasid koos Hitachiga kindlaks, kuidas tegutseb turul JAEPS, nende ühiselt kontrollitav ettevõtja, kes vastutas otseselt teise ettevõtte eest, ning et seetõttu olid nad JAEPS emaettevõtjatena kaudselt seotud teise ettevõtte rikkumises osalemisega.

64 Hageja esitatud esimest viit väidet tuleb uurida eespool esitatud kaalutlusi arvestades. Sobivuse ja menetlusökonoomia kaalutlustel tuleb koos uurida kaht esimest väidet, mis puudutavad ilmset hindamisviga, õiguse õiglasele kohtumenetlusele, süütuse presumptsiooni ja *in dubio pro reo* põhimõtte rikkumist ning tõendamiskoormise jaotuse reeglite rikkumist.

Esimene ja teine väide, mis puudutavad ilmset hindamisviga, õiguse õiglasele kohtumenetlusele, süütuse presumptsiooni ja in dubio pro reo põhimõtte rikkumist ning tõendamiskoormise jaotuse reeglite rikkumist

Poolte argumendid

65 Esimeses ja teises väites heidab hageja komisjonile sisuliselt ette seda, et ta tegi mitu ilmset hindamisviga ja rikkus tõendamiskoormise jaotuse reegleid seetõttu, et

vaidlustatud otsuse artikli 1 punktis g pidas ta FEH isiklikult vastutavaks esimese ettevõtte poolt rikkumisest osavõtmise eest alates Jaapani liikmete koosolekust, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris, kuni 30. septembrini 2002, mil kontsern Fuji andis oma GIS-de alase tegevuse üle JAEPS-le, ja seda, et vaidlustatud otsuse artikli 2 punktis d määras komisjon selle eest FEH-le solidaarselt FES-ga tasumisele kuuluva trahvi summas 2 400 000 eurot. Komisjon ei ole õiguslikult piisavalt esitanud tõendeid – kuigi tal on see kohustus – selle kohta, et esimene ettevõte jätkas osalemist „kokkuleppest GQ tulenevas kartellis" – mis ise tegutses edasi – pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris. Lisaks on komisjoni poolt selles küsimuses tõenditele antud hinnangus tehtud mitu erinevat viga.

66 Komisjon vaidleb hageja argumentidele vastu ning palub jätta esimene ja teine väide rahuldamata.

Üldkohtu hinnang

67 Enne kui asuda esimese ja teise väite sisulise analüüsi juurde, on oluline kindlaks määrata täpne hagi ese, mida need väited toetavad, ja vaidlustatud otsuse põhjendused, mida nõue puudutab, ning samuti meelde tuletada reegleid, mida kohaldatakse EÜ artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 rikkumise ja ettevõtja poolt sellest rikkumisest osavõtu tõendamisel.

– Täpne hagi ese, mida toetavad esimene ja teine väide

68 Käesolevas asjas ei vaidle hageja vastu esimese ettevõtte poolt rikkumisest osavõtule 15. aprillist 1988 kuni septembrini 2000, ega selle osavõtu tõttu FEH-le tekkivale isiklikule vastutusele. Lisaks ei vaidle ta vastu sellele, et FEH juhtis koos teiste äriühingutega esimest ettevõtet 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002.

69 Lisaks, kuigi hageja eristab hoolikalt „kokkuleppest GQ tulenevat kartelli", mis lõppes pärast Siemensi ja Hitachi lahkumist, „uue plaani alusel tegutsevast kartellist", mis hakkas toimima 2002. aasta keskel, ei esita ta täpseid väiteid või argumente konkreetselt komisjoni nende hinnangute kohta, mis on esitatud vaidlustatud otsuse põhjendustes 2, 3, 248, 270–299 ja mille kohaselt olid erinevad kokkulepped ja kooskõlastatud tegevus, mida viidi läbi 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004, ainult ühe ja ühise plaani erinevad väljundid. Seetõttu tuleb asuda seisukohale, et ta ei ole neid hinnanguid nõuetekohaselt kahtluse alla seadnud ega järelikult ka esimese ja teise väitega vaidlustanud ühe ja vältava rikkumise toimepanemist.

70 Lõpuks ei vaidle hageja vastu teise ettevõtte osalemisele rikkumises 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004. Ta vaidlustab ainult FEH mis tahes vastutuse ja sellega seoses määratud trahvi, arvestades, et FEH ei määranud kindlaks, kuidas JAEPS turul

tegutseb, ning järelikult ei olnud ta JAEPS emaettevõtjana seotud rikkumisest osavõtmisega teise ettevõtte poolt (vt tagapool punkt 173 jj).

71 Kuid hageja heidab komisjonile ette seda, et ta hindas talle esitatud tõendeid vääralt, rikkus õigust õiglasele kohtumenetlusele, süütuse presumptsiooni ja *in dubio pro reo* põhimõtet ning tõendamiskoormise jaotuse reegleid, leides, et vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumist jätkati 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002 ning et esimene ettevõte jätkas selles osalemist, mille eest saab FEH pidada isiklikult vastutavaks asjaolu tõttu, et rikkumise toimepanemise ajal juhtis ta seda ettevõtet. Tema hinnangul ei ole komisjon vaidlustatud otsuses õiguslikult piisavalt ja ilma tõendite hindamisel ilmseid vigu tegemata esitanud tõendeid – mida ta aga tegema pidi – selle kohta, et esimene ettevõte jätkas FEH juhtimisel osalemist vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumises – mis ise jätkus –1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004.

72 Komisjon on seisukohal, et käesoleva asja asjaolusid arvestades olid kontserni Fuji äriühingud kohustatud tõendama, et esimene ettevõte oli asjassepuutuval perioodil rikkumises osalemise lõpetanud.

73 Poolte argumente arvestades tuleb hinnata, kas komisjon on vaidlustatud otsuses õiguslikult piisavalt tõendanud, et rikkumine jätkus esimese ettevõtte osalusel 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002.

– Vaidlustatud otsuse põhjendused, mida puudutab nõue, mida toetavad esimene ja teine väide

74 Alljärgnevalt on esitatud komisjoni hinnangud, mis puudutavad esiteks vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumise jätkamist 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002, ja teiseks esimese ettevõtte osalust selles rikkumises sellel ajavahemikul.

75 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 323 tuvastas komisjon, et need kokkulepped ja/või kooskõlastatud tegevused GIS projektide tootjate vahel kestsid vähemalt 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004. On selge, et see, et nimetatud põhjenduses mainitakse aasta „1988" kohal ja asemel aastat „1998", on vaidlustatud otsuse konteksti arvestades ilmselge tehniline viga, mis tuleb parandada.

76 Vaidlustatud otsuse põhjenduste 324, 326 ja 373 märgib komisjon, et FEH ja FES osalesid rikkumises 15. aprillist 1988, mis oli kokkulepete GQ ja EQ sõlmimise ja jõustumise kuupäev, kuni 11. maini 2004, mil toimus kartelli liikmete vahel viimane töökoosolek ja alates millest katkestasid järsult kartelli töö komisjoni kontrollid. On selge, et see, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 324 mainitakse aasta „1988" kohal ja asemel aastat „1998", on vaidlustatud otsuse konteksti arvestades ilmselge tehniline viga, mis tuleb parandada.

77 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 177–216 esitas komisjon „kronoloogilise ülevaate kartelli arengust". Selles kontekstis märkis komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 178 ja 179 järgmist:

„(178) Siemens lõpetas kartelli koosolekutel osalemise 1999. aasta septembris ja 2000. aastal järgnesid talle Hitachi ja Schneider/VA Tech. Siemensi puudumine oli eriti destabiliseeriv Euroopa tasemel, sest see äriühing oli alates

1988. aastast olnud Euroopa grupi sekretär ja oli peamine turuosaline nii väljaspool Euroopat kui selle territooriumil. Sellest hoolimata jätkas kartell tegutsemist ja Alstom võttis üle Euroopa grupi sekretäri kohustused. Võrreldes 1988. aastaga oli liikmete arv vähenenud, mistõttu lihtsustati logistikat, kuna keeruline struktuur ei olnud enam vajalik.

(179) Siemens, Hitachi ja VA Tech reintegreeriti kartelli 2002. aastal […]" [Siin ja edaspidi on vaidlustatud otsust tsiteeritud mitteametlikus tõlkes.]

78 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 270–299 märkis komisjon põhjused, miks tema hinnangul „moodustasid käesolevas asjas sõlmitud kokkulepped koos ühe ja vältava rikkumise". Vaidlustatud otsuse põhjenduses 279 täheldas ta muu hulgas, et „[k]artelli teatud liikmed väitsid, et oma arengu tõttu muutis kartell alates 2002. aastast oma olemust, ja et seetõttu tul[i] eristada pigem kaht eraldiseisvat rikkumist kui pidada seda üheks vältavaks rikkumiseks". Kuid vaidlustatud otsuse põhjendustes 279–299 esitab komisjon need asjaolud, mis tema arvates annavad tunnistust sellest, et erinevad kokkulepped ja kooskõlastatud tegevus, mida viidi läbi 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004, ei olnud muud kui ühe plaani eri väljundid, ja ta täpsustas, et oleks olnud kunstlik hakata niivõrd jätkuvat tegevust, millel oli sama eesmärk, jagama erinevateks rikkumisteks.

79 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 284 märkis komisjon:

„ABB esitas kirjeldatud tegevuspraktika kohta selgituse, mis on kooskõlas toimikust nähtuvate asjaolude ja selle tõenditega, sealhulgas kirjalike kokkulepetega. Ettevõtjate

avaldused, mille kohaselt pandi toime kaks järjestikust rikkumist, on väga erinevad küsimuses, mis kuupäeval esimene rikkumine lõppes [vt tagapool põhjendus 290]. Need vastuolulised avaldused erinevad ka dokumentaalsetest tõenditest, mis saadi kontrollide käigus. Üks põhjalikum analüüs näitab, et need vastuolulised avaldused on tegelikult lihtsad kinnitused (millest ükski ei ole antud asjaolude asetleidmise ajal), mida ei toeta ükski tõend, mis pärineks asjaolude asetleidmise ajast, või mis oleks määrav, st et see näitaks, et GIS [projektide] kartell lõppes ühel viidatud kuupäevadest. Need ei ole faktilisi asjaolusid tõendavad tõendid, vaid hinnangud faktide kohta, mille pakkusid välja pooled, või tunnistajate järeldused, mis tulenevad dokumentidest, mis on koostatud advokaatide palvel käesoleva menetlusega seotud ettevõtjate kaitseks. Pooled kalduvad kartelli *de facto* lõppemise kuupäevana esitama kuupäevi, mil nende arvates tegutses kartell vähem tõhusalt."

80 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 290 on märgitud ka järgmist:

„Komisjon ei saa tugineda [kontserni Areva äriühingute], Melco, [kontserni Hitachi äriühingute] [või] JAEPS ja Toshiba avaldustele osas, milles nad kinnitavad, et kartelli tegevus lõppes esimest korda kas 1997. aasta jooksul ([kontserni Areva äriühingute avaldused, mis esitati koostööteatise alusel, vt eespool punkt 12]) või 1999. aasta septembris (Melco [vastus vastuväiteteatisele] ja Toshiba [vastus vastuväiteteatisele]) või 1999. aasta jooksul pärast Siemensi lahkumist ([kontserni Hitachi äriühingute] [või] JAEPS [vastus vastuväiteteatisele]) või lausa 2000. aasta septembri kandis ([FEH ja FES vastus vastuväiteteatisele]). Selles küsimuses ei ole nende avaldused usaldusväärsed, sest need on üksteisega vastuolus ja nagu juba märgitud, on need vastuolus

ka toimikus olevate tõenditega. Melco, Toshiba, Fuji, ABB, Alstom, Reyrolle/VA Tech ja Magrini/Schneider (millest said hiljem VAS ja järelikult VA Tech) jätkasid mitmepoolsetel koosolekutel osalemist 2000. aastal ja/või 2001. aastal (vt eespool põhjendused 191–198). Lisaks on need üldsõnalised ja vähe põhjendatud."

81 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 191–198 tõi komisjon välja need tõendid, mille olid esitanud ABB või kontserni Fuji äriühingud ja millest tema hinnangul nähtub, et kartell jätkas tegevust pärast Siemensi lahkumist 1999. aasta septembris ja sellele järgnenud Hitachi ja „Schneider/VA Tech" lahkumist 2000. aastal ning enne nende järkjärgulist tagasipöördumist alates 2002. aasta märtsist. Esiteks viitab komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 191–196 dokumentidele, mille ABB esitas koos taotlusega kaitse saamiseks trahvide eest (vt eespool punkt 8); need dokumendid olid hulk fakse, mille ABB, Melco ja Alstom olid üksteisele saatnud 18. detsembrist 2000 kuni 22. jaanuarini 2001 ning mis puudutasid koosolekuid ja GIS projektide teostamise õiguste andmist. Edasi viitas komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 197 dokumendile, mille ABB esitas koos taotlusega kaitse saamiseks trahvide eest ja mis sisaldas 12. mai 2000. aasta kuupäeva kandvat nimekirja „komitee koosolekute" kohta, mis olid osaliselt toimunud ajavahemikul 2000–2001. Ta märkis, et sellest nimekirjast nähtus, et nendel koosolekutel osalesid Reyrolle, Alstom, Schneider, ABB, Melco ja Toshiba, kuid mitte Siemens ja „JAEPS (Hitachi)", mis oli kooskõlas komisjoni teabenõudele 4. oktoobril 2004 esitatud ABB vastuses avaldatuga (vt eespool punkt 15), „mille kohaselt need kaks viimati nimetatud äriühingut kartellis sel ajal ei osalenud". Lõpuks viitas ta vaidlustatud otsuse põhjenduses 198 reale dokumentidele, mille esitasid FEH ja FES oma taotluses koostööteatise alusel ja ABB 7. mai 2004. aasta täienduses taotlusele kaitse saamiseks trahvide eest (vt eespool punkt 10); nendes dokumentides käsitleti kartelli liikmete vahelisi kokkuleppeid kaheksa GIS projekti kohta, millele oli kartellis antud viitenumbrid [*konfidentsiaalne*] [1], ja need dokumendid näitasid, et kartell sel ajavahemikul tegutses.

1 – Väljajäetud konfidentsiaalne teave.

82 Komisjon tuvastas ka vaidlustatud otsuse põhjenduses 372 ja järgnevates põhjendustes, et esimene ettevõte jätkas kartellis osalemist pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris. Vaidlustatud otsuses on selle kohta märgitud:

„(372) Selleks et vastutus omistada [kontserni] Fuji sobivatele juriidilistele isikutele, tuleb eristada kahte ajavahemikku: enne ja pärast [kontserni] Fuji GIS [alase] tegevuse üleandmist JAEPS-le 1. oktoobril 2002.

(373) [FEH] ja [FES] osalesid käesolevas otsuses kirjeldatud kooskõlastatud tegevuses alates hiljemalt 15. aprillist 1988 (kuupäev, mil Fuji liitus kokkuleppega GQ) kuni 30. septembrini 2002 ([kontserni] Fuji GIS [alase] tegevus anti üle JAEPS-le 1. oktoobril 2002). [FEH] kuulub 100 % osalus [FES] kapitalis.

Fuji argumendid

(374) Fuji möönab, et ta osales vastuväiteteatises kirjeldatud kartellis 1988. aastast kuni 2000. aasta septembrini, kuid mitte kauem. Fuji osalemine kartellis lõppes täpselt või umbes 2000. aasta septembris. Fuji ei võtnud kunagi osa uuest plaanist, sest Fuji ei osalenud edaspidi Euroopa varustajatega peetud ühistel koosolekutel ning ta ei jätkanud ka teabe vahetamist.

(375) Fuji on seisukohal, et isegi kui teatud kokkuleppe projektid, mis [ta] esitas (vt põhjendus 198) „on nende sõnastuse kohaselt kehtivad pärast seda kuupäeva

(september 2000), ei olnud Fujil pärast 2000. aasta septembrit võimalik nende alusel tegutseda, sest kõik „avalike hangete pakkumiste tegemise tähtajad olid möödunud mitu kuud enne". Lisaks oli Fuji aru saanud, et kokkuleppega GQ seotud sellele eelnevad kokkulepped ei olnud enam kartelli liikmetele siduvad; Fuji ei võitnud ühtegi loetletud hankemenetlust ning seega ei saanud ta kasu ühestki kokkuleppest."

Komisjoni hinnang

(376) Arvestades, et Fuji ei olnud „Euroopa/Jaapan" komitee liige, ei saanud eeldada, et ta kohtuks Euroopa tootjatega juhtimise või töögruppide tasemel, vaid ainult aastakoosolekutel. Lisaks ei olnud aastakoosolekutel kartelli tegevuse elluviimise seisukohast olulist tähtsust, nagu seda selgelt väitis Fuji, võttes omaks, et ta osales kartellis ka 2000. aastal (aastal, mil ei toimunud ühtegi aastakoosolekut).

(377) Fuji avaldust, mille kohaselt ta lahkus kartellist 2000. aasta septembri paiku, ei kinnita ükski teine menetlusega seotud isik, isegi mitte siis, kui neile esitati see teave kommenteerimiseks. Fuji avaldus on ka ebaselge, sest selles väidetakse mõnes kohas, et kartellist lahkumine toimus „täpselt või umbes 2000. aasta septembris" ja sama dokumendi muudes kohtades, et see toimus „hiljemalt 2000. aasta septembris". Fuji kinnitab ka, et „kokkuleppe alusel sai viimase teate [Oz.] 28. septembril 2000" ja et „Fuji ei jätkanud kokkuleppe GQ alusel kartelliga teabevahetust pärast seda kuupäeva". See tähendab, et Fuji pidi kliendile esitama ühe „kooskõlastatud" pakkumise, et luua mulje, nagu projekti suhtes esineks teatud konkurents – kuid ta ei esita ühtegi tõendit, millest nähtuks,

et ta loobus sellest projektist või et see pakkumine toimus vaba konkurentsi tingimustes. Lisaks, nagu ütleb [I. H.], loobus Fuji kartellist „natuke aega pärast Siemensit", kuid hiljem tuvastati, et Siemens lõpetas kartellis osalemise 1999. aasta septembris. Ka seda avaldust ei toeta ükski viide või tõend toimikus, mis kinnitaks, et kõigile teadaolevalt eemaldus ta kartellist 2000. aasta septembris.

(378) Lõpuks, isegi kui komisjon pidi möönma, et Fujiga ei vahetatud mis tahes teavet uuesti kuni JAEPS asutamiseni, peab ta ka arvestama sellega, et Fuji ei saanud juba edastatud teavet oma kaubandustegevuses tähelepanuta jätta ja et juba sõlmitud kokkulepped olid ikka veel kehtivad. Toimikus olevatest tõenditest, eriti Fuji esitatud teabest nähtub, et ta osales teatud kokkulepetes, mis on loetletud põhjenduses 198 ja mis kehtisid veel pärast 2000. aasta septembrit ning mille rikkumine oli karistatav. Kuigi komisjon oli andnud Fujile võimaluse kommenteerida ja esitada täiendavaid tõendeid sellele järeldusele vastuvaidlemiseks, ei esitanud Fuji ühtegi tõendit, millest nähtuks, et ta loobus kokkulepetes osalemisest, et ta tegelikult need vaidlustas või et ta neid ei täitnud. Vastupidi, asjaolu, et kõik „avalike hangete pakkumiste tegemise tähtajad olid möödunud minu kuud enne", nagu väidab Fuji, tugevdab ainult järeldust, et kokkulepped olid juba sõlmitud ja kehtivad. Lisaks ei muuda asjaolu, et Fuji ei olnud lõpuks isik, kes hankemenetluse võitis (samuti asjaolu, mis esitati ilma seda toetavate tõenditeta), eespool mainitud järeldusi. Esiteks, kuna Fuji osales kõigis loetletud kokkulepetes, kuid ta ei olnud nende korraldaja ega pruukinud nendest ka kasu saada. Tema mainimine nimekirjas tähendas, et ta pidi pakkumise tegema, kuid ta ei pruukinud olla väljavalitud kandidaat. Teiseks, kuna isegi siis, kui ta oleks olnud kartelli liikmete poolt valitud kandidaat (mida Fuji ei väitnud või ei tõendanud), ei saanud Fujile ikkagi täiesti tagatud olla, et ta lõpuks hankemenetluse võidab, sest teised pakkujad, kes kartelli ei kuulunud, võisid olla edukamad kui tema.

(379) Põhjendustes 334 ja 373 esitatud põhjustel tuleb [FEH] ja [FES] pidada isiklikult ja solidaarselt vastutavateks Fuji osalemise eest rikkumises 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002".

– Reeglid, mida kohaldatakse EÜ artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 rikkumise ja ettevõtja poolt sellest rikkumisest osavõtu tõendamisel

83 Kuna poolte vahel puudub vaidlus küsimuses, milline on nende omavahelise tõendamiskoormise jaotus ja üldisemalt küsimuses, kas käesolevas asjas on järgitud reegleid, mida kohaldatakse EÜ artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 rikkumise ja ettevõtja poolt sellest rikkumisest osavõtu tõendamisel, siis tuleb kõigepealt meelde tuletada selle valdkonna kohaldatavaid õigusnorme.

84 Tõendamiskoormise jaotuse alase väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peab esiteks isik või ametiasutus, kes väidab, et konkurentsieeskirju on rikutud, selle kohta tõendeid esitama, tõendades õiguslikult piisavalt rikkumise tunnusteks olevate faktiliste asjaolude esinemist, ja teiseks peab ettevõtja, kes väidab rikkumise tuvastamisel, et tema suhtes tuleb kohaldada teatud õiguskaitsevahendit, tõendama, et selle õiguskaitsevahendi kohaldamise tingimused on täidetud, nii et nimetatud ametiasutus peab kasutama muid tõendeid (Üldkohtu 16. novembri 2006. aasta otsus kohtuasjas T-120/04: Peróxidos Orgánicos *vs.* komisjon, EKL 2006, lk II-4441, punkt 50; vt selle kohta ka Euroopa Kohtu 17. detsembri 1998. aasta otsus kohtuasjas C-185/95 P: Baustahlgewebe *vs.* komisjon, EKL 1998, lk I-8417, punkt 58, ja 7. jaanuari 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P: Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, EKL 2004, lk I-123, punkt 78). Rikkumise kestus on EÜ artikli 81 lõikes 1 esitatud rikkumise mõiste osa ja selle kestuse tõendamise kohustus lasub esmalt komisjonil (Üldkohtu 7. juuli 1994. aasta kohtuotsus T-43/92: Dunlop Slazenger *vs.* komisjon, EKL 1994,

lk II-441, punkt 79, ja eespool viidatud kohtuotsus Peróxidos Orgánicos *vs.* komisjon, punkt 51).

85 See tõendamiskoormise jaotus võib varieeruda, sest ühe poole esitatud faktilised asjaolud võivad kohustada teist poolt esitama selgitust või õigustust, ilma milleta võib järeldada, et esitatud on piisavalt tõendeid (vt selle kohta eespool punktis 84 viidatud kohtuotsused Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punkt 79, ja Peróxidos Orgánicos *vs.* komisjon, punkt 53).

86 Mis puudutab tõendeid, millele komisjon võib tugineda, siis kehtib konkurentsiõiguses tõendite vaba esitamise põhimõte (Euroopa Kohtu 25. jaanuari 2007. aasta otsus kohtuasjas C-407/04 P: Dalmine *vs.* komisjon, EKL 2007, lk I-829, punkt 63; Üldkohtu 8. juuli 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-67/00, T-68/00, T-71/00 ja T-78/00: JFE Engineering jt *vs.* komisjon, EKL 2004, lk II-2501, punkt 273). Kuna keeld osaleda konkurentsivastastes tegevustes ja kokkulepetes ning sanktsioonid, mis rikkujatele võidakse määrata, on üldtuntud, siis on tavapärane, et selliseid toiminguid ja kokkuleppeid sisaldav tegevus toimub varjatult, et kohtumisi korraldatakse salaja ja enamasti kolmandas riigis ning et nendega seonduvat dokumentatsiooni on võimalikult vähe. Isegi kui komisjon avastab ettevõtjatevahelist õigusvastast kontakti otseselt tõendavad dokumendid, nagu kohtumise protokoll, on need tavaliselt üksnes katkendlikud ja korrapäratud, mistõttu on sageli vaja teatud üksikasjad tuletamise teel taastada. Enamikul juhtudest tuleb konkurentsivastane tegevus või kokkulepe tuletada teatud hulgast kokkusattumustest ja kaudsetest tõenditest, mis koostoimes ning muu ühtse selgituse puudumisel võivad moodustada tõendi konkurentsieeskirjade rikkumise kohta (vt eespool punktis 84 viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punktid 55–57). Sellised kaudsed tõendid ja kokkulangevused võimaldavad kindlaks teha mitte ainult konkurentsivastase tegevuse ja kokkulepete olemasolu, vaid ka vältava konkurentsivastase tegevuse kestuse ja ajavahemiku, mil täideti konkurentsieeskirju rikkudes sõlmitud kokkulepet (Euroopa Kohtu 21. septembri

2006. aasta otsus kohtuasjas C-113/04 P: Technische Unie *vs.* komisjon, EKL 2006, lk I-8831, punkt 166).

87 Igal juhul tuleb komisjonil esitada piisavalt täpseid ja üksteist toetavaid tõendeid, mille põhjal saaks veenduda, et rikkumine on toime pandud (vt Üldkohtu 6. juuli 2000. aasta otsus kohtuasjas T-62/98: Volkswagen *vs.* komisjon, EKL 2000, lk II-2707, punktid 43 ja 72 ja seal viidatud kohtupraktika; eespool punktis 86 viidatud kohtuotsus JFE Engineering *vs.* komisjon, punkt 179 ja seal viidatud kohtupraktika, ja 25. oktoobri 2005. aasta otsus kohtuasjas T-38/02: Groupe Danone *vs.* komisjon, EKL 2005, lk II-4407, punkt 217). Kuid komisjoni esitatud kõik tõendid ei pea ilmtingimata vastama neile tingimustele rikkumise kõigi tunnuste osas. Piisab, kui tõendite kogum, millele institutsioon tugineb, vastab tervikuna hinnatult neile nõuetele (eespool punktis 86 viidatud kohtuotsus JFE Engineering *vs.* komisjon, punkt 180, ja eespool viidatud kohtuotsus Danone *vs.* komisjon, punkt 218; vt selle kohta eespool punktis 57 viidatud nn PVC II kohtuotsus, punktid 768–778, eriti punkt 777). Mis puudutab rikkumise kestust, siis nõuab kohtupraktika, et kui puuduvad tõendid, mis otseselt tõendavad rikkumise kestust, siis esitab komisjon vähemalt tõendid, mis puudutavad ajaliselt piisavalt lähestikku asetleidnud asjaolusid, nii et võib mõistlikult tuvastada, et see rikkumine vältas katkematult kahe täpse kuupäeva vahel (eespool punktis 86 viidatud kohtuotsus Technische Unie *vs.* komisjon, punkt 169; eespool punktis 84 viidatud kohtuotsus Dunlop Slazenger *vs.* komisjon, punkt 79, ja eespool punktis 84 viidatud kohtuotsus Peróxidos Orgánicos *vs.* komisjon, punkt 51).

88 Mis puudutab erinevatele tõenditele antavat tõenduslikku väärtust, siis tuleb rõhutada, et ainus asjassepuutuv kriteerium, mida tuleb vabalt esitatud tõendite hindamisel järgida, on nende usaldusväärsus (vt eespool punktis 86 viidatud kohtuotsus Dalmine *vs.* komisjon, punkt 63; Üldkohtu 8. juuli 2004. aasta otsus kohtuasjas T-44/00: Mannesmannröhren-Werke *vs.* komisjon, EKL 2004, lk II-2223, punkt 84 ja seal viidatud kohtupraktika, ja eespool punktis 86 viidatud kohtuotsus JFE Engineering jt *vs.* komisjon, punkt 273). Tõendamise üldreeglite kohaselt sõltub dokumendi usaldusväärsus ja seega tõenduslik väärtus selle päritolust, koostamise oludest, adressaadist ning selle sisust (Üldkohtu 15. märtsi 2000. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-25/95, T-26/95,

T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95-T–46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95: Cimenteries CBR jt *vs.* komisjon, EKL 2000, lk II-491, punkt 1053; kohtujuristi ülesannetes kohtunik Vesterdorfi ettepanek Üldkohtu 24. oktoobri 1991. aasta otsusele kohtuasjas T-1/89: Rhône-Poulenc *vs.* komisjon, EKL 1991, lk II-867, II-869, II-956). Väga oluliseks tuleb pidada asjaolu, et teatud dokument koostati otseselt seoses faktiliste asjaoludega (Üldkohtu 11. märtsi 1999. aasta otsus kohtuasjas T-157/94: Ensidesa *vs.* komisjon, EKL 1999, lk II-707, punkt 312) või faktiliste asjaolude vahetu tunnistaja poolt (vt selle kohta eespool punktis 86 viidatud kohtuotsus JFE Engineering jt *vs.* komisjon, punkt 207). Dokumendid, millest nähtub, et mitu ettevõtjat on omavahel kontakteerunud ja et nad on tahtnud saavutada just seda, et ette kaotataks ebakindlus nende konkurentide tulevase tegevuse suhtes, tõendavad õiguslikult piisavalt kooskõlastatud tegevuse olemasolu (vt selle kohta Euroopa Kohtu 16. detsembri 1975. aasta otsus liidetud kohtuasjades 40/73–48/73, 50/73, 54/73–56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73: Suiker Unie jt *vs.* komisjon, EKL 1975, lk 1663, punktid 175 ja 179). Lisaks tuleb avaldaja enda huvidega vastuolus olevaid avaldusi üldjuhul pidada eriti usaldusväärseteks tõenditeks (vt selle kohta eespool punktis 86 viidatud kohtuotsus JFE Engineering jt *vs.* komisjon, punktid 207, 211 ja 212).

89 Lõpuks on oluline meenutada, et kohtul, kes lahendab EÜ artikli 230 alusel esitatud tühistamishagi komisjoni otsuse peale, milles tuvastatakse konkurentsieeskirjade rikkumise toimepanemine ja määratakse otsuse adressaatidele trahv, tuleb hinnata, kas tõendid ja muud asjaolud, millele komisjon oma otsuses tugineb, on väidetava rikkumise tõendamiseks piisavad (vt selle kohta eespool punktis 86 viidatud JFE Engineering jt *vs.* komisjon, punktid 174 ja 175; vt selle kohta ka eespool punktis 57 viidatud nn PVC II kohtuotsus, punkt 891). Kohtul tuleb kahtluse korral eelistada ettevõtjat, kes on rikkumise tuvastanud otsuse adressaat, ning seega ei saa kohus järeldada, et komisjon on tõendanud rikkumise toimepanemist õiguslikult piisavalt, kui tal on selles küsimuses veel kahtlusi (eespool punktis 86 viidatud JFE Engineering jt *vs.* komisjon, punkt 177, ja eespool punktis 87 viidatud Groupe Danone *vs.* komisjon, punkt 215). Nimelt tuleb viimati nimetatud olukorras meeles pidada süütuse presumptsiooni põhimõtet, nagu see tuleneb eelkõige Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK") artikli 6 lõikest 2, mis kuulub nende põhiõiguste hulka, mida vastavalt Euroopa Kohtu praktikale – mida kinnitab ka ühtse Euroopa akti preambul ja Euroopa

Liidu lepingu artikli 6 lõige 2 ning Nice'is 7. detsembril 2000 kuulutatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (EÜT C 364, lk 1) artikkel 47 – liidu õiguskorras kaitstakse. Arvestades asjassepuutuvate rikkumiste laadi ning nendega seotud karistuste laadi ja raskust, kohaldatakse süütuse presumptsiooni põhimõtet muu hulgas ettevõtjatele kohaldatavate konkurentsieeskirjade rikkumiste menetlustes, milles võidakse määrata trahv või karistusmakse (vt selle kohta Euroopa Kohtu 8. juuli 1999. aasta otsus kohtuasjas C-199/92 P: Hüls *vs.* komisjon, EKL 1999, lk I-4287, punktid 149 ja 150, ning Euroopa Kohtu 8. juuli 1999. aasta otsus kohtuasjas C-235/92 P: Montecatini *vs.* komisjon, EKL 1999, lk I-4539, punktid 175 ja 176, ning eespool punktis 87 viidatud Groupe Danone *vs.* komisjon, punkt 216).

90 Rikkumise asetleidmist tuleb hinnata ainult tõendite alusel, millele komisjon viitab nimetatud rikkumist tuvastavas otsuses, ning ainus asjassepuutuv küsimus, millele tuleb sisuliselt vastus leida, on see, kas rikkumine on või ei ole nende tõenditega tõendatud (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Cimenteries CBR jt *vs.* komisjon, punkt 726).

91 Eespool viidatud kohtupraktika on analoogia alusel kohaldatav ka EMP lepingu artiklile 53 ja selle artikli alusel vastu võetud komisjoni otsusele.

92 Eespool punktides 84–91 välja toodud reegleid silmas pidades tuleb kontrollida, kas komisjon esitas vaidlustatud otsuses piisavalt usutavaid, täpseid ja üksteist toetavaid tõendeid, mis lubasid üldise hindamise raames ja pärast FEH ja FES esitatud alternatiivseid selgitusi või õigustusi uurides kindlalt veenduda, et vaidlustatud otsuse

artiklis 1 tuvastatud rikkumine kestis esimese ettevõtte osavõtul 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002, st ajal, mille eest võis FEH pidada isiklikult vastutavaks, kuna ta juhtis seda ettevõtet rikkumise toimepanemise ajal.

– Vaidlustatud otsuse aluseks olevate tõendite analüüs

93 Kõigepealt tuleb meenutada peamisi faktilisi asjaolusid, millele komisjon tugines vaidlustatud otsuses esitatud hinnangus, et vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumine kestis esimese ettevõtte osavõtul 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002.

94 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 290 märkis komisjon, et ta jätab tähelepanuta FEH ja FES, kontserni Areva äriühingute, Melco, kontserni Hitachi äriühingute või JAEPS ning Toshiba esitatud avaldused, mille kohaselt lõpetati kartell esimest korda kas 1997. aasta jooksul või 1999. aasta septembris pärast Siemensi lahkumist, või isegi 2000. aasta septembri paiku, sest need avaldused ei olnud usaldusväärsed või olid umbmäärased ja vähe põhjendatud, sest need olid vastuolus üksteisega ja toimikus olevate tõenditega (vt eespool punkt 80). Komisjon märkis vaidlustatud otsuse samas põhjenduses 290, kui seda tõlgendada koos põhjendustega 191–198, et esimene ettevõte, nagu ka teised ettevõtted, jätkasid mitmepoolsetel koosolekul osalemist 2000. aastal ja/või 2001. aastal. Tõendid, millele komisjon tugineb selleks, et näidata, et kartell jätkas – esimese ettevõtte osalusel – tegutsemist pärast „Schneider/VA Tech" lahkumist 13. detsembril 2000, on need, mis on esitatud eespool punktis 81.

95 Kõigepealt, mis puudutab fakse, mille kartelli teatud liikmed olid üksteisele saatnud 18. detsembrist 2000 kuni 22. jaanuarini 2001 ning mis puudutasid koosolekuid ja GIS projektide teostamise õiguste andmist, siis tuleb märkida, nagu möönab ka komisjon, et neid fakse saadeti ainult Alstomi (hiljem Areva), Melco ja ABB vahel. Seega väidab hageja õigesti, et isegi kui see fakside vastastikune saatmine, mis toimus asjaolude asetleidmise ajal, tõendab usutavalt ja täpselt kartelli tegevuse läbiviimist 2000. aasta detsembri ja 2001. aasta jaanuari paiku, ei anna see mingit teavet selle kohta, kas esimene ettevõte ise sellest tegevusest osa võttis.

96 Edasi, mis puudutab 12. mai 2000. aasta nimekirja, siis on selles välja toodud kolmeteist „komitee koosolekut", mis toimusid 18. maist 2000 kuni 17. maini 2001. Nende „komitee koosolekute" konkurentsivastase eesmärgi saab tuletada sellest, et nimekirjas on kõik ettevõtjad tähistatud koodiga, mis neile kartellis anti ja mis on välja toodud vaidlustatud otsuse põhjendustes 142 ja 197, ja sellest, et teatud taseme koosolekud – Euroopa/Jaapani ühiskomitee ja Euroopa komitee koosolekud –, mis aitasid kaasa kartelli korralduslikule toimimisele, nagu kinnitavad mitu kartelli liiget, olid ette planeeritud, nagu nähtub ka vaidlustatud otsuse põhjendustest 150 ja 151. Lisaks, kuna komitee kuue koosoleku reaalset toimumist kinnitasid kas kartelli teatud liikmed või teised toimikumaterjalid, nagu reisikulude arved või isiklikesse kalendritesse kantud märkmed, võis kartelli tegevuse 18. maist 2000 kuni 18. jaanuarini 2001 tõendatuks lugeda. Kuid nagu tunnistab ka komisjon, olid nendest koosolekutest osavõtvad ettevõtjad ainult Reyrolle, Alstom, Schneider, ABB, Melco ja Toshiba. Sellest tuleneb, nagu märgib õigesti ka hageja, et kuigi see nimekiri tõendab usutavalt ja täpselt kartelli tegevuse läbiviimist 18. maist 2000 kuni 17. maini 2001, ei anna see mingit teavet selle kohta, kas esimene ettevõte sellest tegevusest osa võttis.

97 Lõpuks, mis puudutab dokumente asjaolude kohta, mis leidsid aset nende dokumentide koostamise ajal ja mis puudutasid kaheksat GIS projekti viitenumbritega

[*konfidentsiaalne*], siis käsitatakse neis kokkuleppeid, mis sõlmiti kartelli liikmete vahel eespool viidatud GIS projektide teostaja määramiseks ja nende kehtivus oli varieeruv. Seega näitavad need dokumendid, et esimene ettevõte osales koos teiste kartelli liikmetega kokkulepetes, mille alusel määrati kaheksale GIS projektile teostaja ning neid korraldasid muud kartellis osalenud ettevõtjad, need sõlmiti või hakkasid kehtima ajavahemikul [*konfidentsiaalne*] kuni [*konfidentsiaalne*], need kehtisid umbes [*konfidentsiaalne*], kui lähtuda nende sõlmimise kuupäevast, või viimase projekti – viitenumbriga [*konfidentsiaalne*] – puhul kuni [*konfidentsiaalne*].

98 Selle kohta on oluline meenutada, et EÜ artikli 81 lõike 1 mõttes kokkuleppe olemasoluks piisab, kui ettevõtjad on väljendanud oma ühist tahet käituda turul konkreetsel viisil (Üldkohtu 24. oktoobri 1991. aasta otsus kohtuasjas T-2/89: Petrofina *vs.* komisjon, EKL 1991, lk II-1087, punkt 211, ja 10. märtsi 1992. aasta otsus kohtuasjas T-13/89: ICI *vs.* komisjon, EKL 1992, lk II-1021, punkt 253; vt selle kohta ka Euroopa Kohtu 15. juuli 1970. aasta otsus kohtuasjas 41/69: ACF Chemiefarma *vs.* komisjon, EKL 1970, lk 661, punkt 112). EÜ artiklit 81 kohaldatakse ka juhul, kui keelatud kokkuleppe mõju kestis edasi, ilma et seda oleks ametlikult lõpetatud (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus ICI *vs.* komisjon, punkt 254, ja 13. detsembri 2001. aasta otsus kohtuasjas T-48/98: Acerinox *vs.* komisjon, EKL 2001, lk II-3859, punkt 63). Eespool viidatud kohtupraktika on analoogia alusel kohaldatav EMP lepingu artiklile 53.

99 Käesolevas asjas ei vaielnud hageja vastu, et FEH oli kartelli reeglite kohaselt sõlminud kokkuleppeid selleks, et kartelli liikmete vahel määrataks teostaja kaheksale GIS projektile, millele oli kartellis antud viitenumbrid [*konfidentsiaalne*]. Lisaks ei vaielnud ta vastu, et arvestades nende kokkulepete tingimusi, avaldasid need kokkulepped mõju ajavahemikul [*konfidentsiaalne*], st kuupäevast, mil hakkas kehtima kokkulepe projekti kohta viitenumbriga [*konfidentsiaalne*], kuni [*konfidentsiaalne*], st kuupäevani, mil lõppes kokkulepe projekti kohta viitenumbriga [*konfidentsiaalne*].

100 Samuti ei luba toimikumaterjalid järeldada, et esimene ettevõte oli kõigile teadaolevalt kartellile ja selle raames sõlmitud kokkulepetele vastu. Ettevõtja, kes ei anna avalikult teada, et ta on vastu tema osalusel peetud koosolekul otsustatule, või kokkuleppele, millest osavõtvaks pooleks ta oli, jääb üldjuhul kartellis osalemise eest täielikult vastutavaks. Ettevõtjatel oleks liiga kerge minimeerida suure trahvi maksmise riski, kui nad võiksid saada kasu ebaseaduslikust kokkuleppest ja seejärel nõuda trahvi vähendamist põhjusel, et nende roll rikkumise täideviimises oli üksnes piiratud, kuigi nende suhtumine on õhutanud teisi ettevõtjaid tegutsema konkurentsi rohkem kahjustaval viisil (vt selle kohta eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Mannesmannröhren-Werke *vs.* komisjon, punkt 278 ja seal viidatud kohtupraktika). Sellest tuleneb, et isegi eeldades, et esimene ettevõte ei täitnud kõiki kartelli raames sõlmitud kokkuleppeid, ei piisa sellest asjaolust – kui puuduvad tõendid tema avaliku keeldumise kohta, millest anti teada kõigile kartelli liikmetele – tema vastutusest vabastamiseks, mis tal tekib nende kokkulepete pooleks oleku tõttu ja nende kaudu vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumisest osavõtu tõttu.

101 Seega tuleb asuda seisukohale, et kartelli teatud liikmete vahel 18. detsembrist 2000 kuni 22. jaanuarini 2001 saadetud faksid, 12. mai 2000. aasta „komitee koosolekute" nimekiri ja dokument kaheksa GIS projekti kohta, mille on välja toodud vaidlustatud otsuse põhjendustes 191–198 ja millele viidatakse vaidlustatud otsuse põhjenduses 290, tõendavad usutavalt, täpselt ja üksteisega kooskõlas, et vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumine kestis 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002. Lisaks, arvestades vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumise eriti pikka kestust, millest hageja ei vaidlusta ajavahemikku 15. aprillist 1988 kuni 2000. aasta septembrini, ja arvestades keerulisi ettevaatusabinõusid, mis kartelli liikmed võtsid selleks, et kartelli olemasolu peita või salajas hoida, mis on loetletud näiteks vaidlustatud otsuse põhjenduses 170, võib asuda seisukohale, et need tõendid käivad faktiliste asjaolude kohta, mis on ajaliselt piisavalt lähestikku eespool punktis 87 viidatud

kohtupraktika tähenduses, nii et võib mõistlikult tuvastada, et see rikkumine vältas katkematult sellel ajavahemikul.

102 Lisaks on tõendid, millele vaidlustatud otsuses selles küsimuses tuginetakse, piisavalt usutavad, täpsed ja üksteisega kooskõlas. Neid ei sea kahtluse alla FEH ja FES avaldused, mis tehti komisjonile 21. novembril 2006 saadetud kirjas ja nende vastuses vastuväiteteatisele (vt eespool punktid 19 ja 27), ega ka Melco, kontserni Hitachi äriühingute või JAEPS ja kontserni VA Tech avaldused, mis tehti koostööteatise alusel (vt eespool punktid 13, 14 ja 16) ja mille kohaselt oli kartell esimest korda lõppenud juba enne ajavahemikku 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002. Nimelt ei toeta neid avaldusi, mille kohaselt oli kartell juba varem lõppenud, usutavad ja täpsed tõendid. Lisaks on need avaldused vastuolulised, kuna nende koostajad väidavad, et kartell lõppes kas 1997. aasta jooksul (Melco), 1999. aasta jooksul (kontserni Hitachi äriühingud või JAEPS ja kontsern VA Tech) või „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris (FEH ja FES). Seega, nagu komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 284, 285 ja 290 õigesti märgib, ei saa need avaldused kahtluse alla seada dokumentaalseid tõendeid faktide kohta, mis leidsid aset nende dokumentide koostamise ajal ja mis pärinesid just ettevõtjatelt, kes osalesid vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumises, või millest nähtub, et see rikkumine vältas 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002.

103 Hageja muidugi väidab, et avaldustele, mis tehti FEH ja FES poolt komisjonile 21. novembril 2006 saadetud kirjas ja nende vastuses vastuväiteteatisele, tuleks anda teatud tõenduslik väärtus või neid tuleks pidada eriti usaldusväärseks nende „ennast süüstava" laadi tõttu, (vt eespool punkt 88 ja tagapool punkt 107). Kuid neid avaldusi, milles FEH ja FES märgivad, et esimene ettevõte lõpetas kartellis osalemise pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris, ei saa

käsitada nende huvidega vastuolus olevate avaldustena. Nimelt tahetakse nendes pigem minimeerida esimese ettevõtte panuse tähtsust rikkumisse ja järelikult piirata FEH isiklikku vastutust, mis tulenes sellest, et ta juhtis seda ettevõtet rikkumise toimepanemise ajal. Seega ei muuda need avaldused kaheldavamaks tõendeid, millele komisjon vaidlustatud otsuses tugineb.

104 Seega ei saa hageja põhjendatult komisjonile ette heita, et tema avaldustele, mis tehti FEH ja FES poolt komisjonile 21. novembril 2006 saadetud kirjas ja nende vastuses vastuväiteteatisele, ei omistatud mingit tõenduslikku väärtust, et järeldada, et esimene ettevõte osales rikkumises 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002 ja et selle eest võis FEH-d pidada isiklikult vastutavaks, kuna ta juhtis seda ettevõtet rikkumise toimepanemise ajal.

105 Lisaks, dokumendid kartelli raames sõlmitud kokkulepete kohta, mis on välja toodud vaidlustatud otsuse põhjendustes 191 ja 198, toetavad usutavalt ja täpselt komisjoni hinnangut, et esimene ettevõte jätkas rikkumises osalemist 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002, sest nendes dokumentides on märgitud, et „Fuji" oli osavõttev pool kartelli raames sõlmitud kokkulepetes, mis avaldasid mõju ajavahemikul 27. augustist 1998 kuni 28. oktoobrini 2001.

106 Nii jääb üle kontrollida, kas hageja on esitatud alternatiivsed selgitused või õigustused võivad kahtluse alla seada usutavad ja täpsed tõendid, millele tuginetakse vaidlustatud otsuses. Vastasel juhul tuleb järeldada, et komisjon on täitnud oma tõendamiskohustuse küsimuses, et esimene ettevõte jätkas rikkumises osalemist 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002 (vt selle kohta eespool punktis 84 viidatud kohtuotsus

Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punkt 79, ja eespool punktis 84 viidatud kohtuotsus Peróxidos Orgánicos *vs.* komisjon, punktid 63 ja 71), mille eest võis FEH-d pidada isiklikult vastutavaks, kuna ta juhtis seda ettevõtet rikkumise toimepanemise ajal.

– Hageja esitatud alternatiivsete tõendite analüüs

107 Hageja heidab komisjonile kõigepealt ette, et ta jättis tähelepanuta teatud argumendid või faktilised asjaolud, mis kinnitasid FEH ja FES poolt vastuväiteteatise vastuses esitatud avalduste usutavust ja mille kohaselt esimene ettevõte lõpetas kartellis osalemise „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris. Esiteks väidab ta, et esimene ettevõte lõpetas kartelli koosolekutel osalemise alates 2000. aasta septembrist, samas kui varem võtsid nad osa Jaapani liikmete koosolekutest, mis toimusid enne Euroopa komitee ja Jaapani komitee liikmete koosolekuid vastavalt kokkuleppele GQ. Teiseks leiab ta, et FEH ja FES avaldusi toetavad teatud ABB, Melco, kontserni Hitachi äriühingute või JAEPS ja kontserni VA Tech avaldused. Kolmandaks väidab ta, et esimest ettevõtet ei ole mainitud dokumentides, mis on koostatud pärast 2000. aasta septembrit. Neljandaks on ta seisukohal, et komisjon jättis arvesse võtmata FEH ja FES avalduste „ennast süüstava" laadi, sest nendes on üles tunnistatud, et rikkumine ja esimese ettevõtte osalus selles rikkumises lõppes 2000. aasta septembris. Viiendaks täheldab ta, dokumendid, mis puudutasid kahte [*konfidentsiaalne*] hankemenetluse pakkumist, mis koostati [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*] ning mille FEH ja FES esitasid hagiavalduse lisas, vastuses küsimustele ja vastuseks Üldkohtu palvele esitada teatud dokumente (vt eespool punkt 37), tõendavad, et esimene ettevõte lõpetas

kartelli raames sõlmitud kokkulepete täitmise ja lõpuks ka kartelli tegevuses osalemise pärast 2000. aasta septembrit, sest nendes hankemenetlustes alandas ta oluliselt nende hindu võrreldes „madalama hinnatasemega", mis oli kokku lepitud kartelli raames sõlmitud lepetes. Nendest dokumentidest nähtub, et mis puudutab GIS projekti [*konfidentsiaalne*] turul, [*konfidentsiaalne*], siis hinnakalkulatsioonid, mida esimene ettevõte pidi oma partneritele tegema, oleksid olnud [*konfidentsiaalne*]% kuni [*konfidentsiaalne*]% väiksemad kokkuleppes kindlaks määratud „madalamast hinnatasemest", ja mis puudutab kahte GIS projekti [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*] turgudel, siis oli tema partnerilt küsitud hind [*konfidentsiaalne*]% madalam kokkuleppes kindlaks määratud „madalamast hinnatasemest".

108 Hageja heidab komisjonile ette veel seda, et ta tegi ilmse vea, hinnates talle esitatud tõendeid ja rikkus tema õigust õiglasele kohtumenetlusele ja süütuse presumptsiooni põhimõtet ning *in dubio pro reo* põhimõtet, lükates kõrvale FEH ja FES avaldused, mille kohaselt lõpetas esimene ettevõte rikkumises osalemise „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris, kuna nendes avaldustes ei olnud selgelt märgitud kuupäeva, mil see ettevõte kartellist lahkus ja kuna ta ei teatanud kõigile oma otsusest kartellist lahkuda.

109 Vaidlustatud otsusest aga ei nähtu, et selleks, et tuvastada esimese ettevõtte osalus rikkumises 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002, tugines komisjon ABB avaldustele, mis olid esitatud tema vastuses 4. oktoobri 2004. aasta teabenõudele (vt eespool punktid 15 ja 81), mille kohaselt „[a]jal, mil Siemens ja Hitachi kartelli ei kuulunud, toimis GIS [projektide] kartell edasi […] ABB, Alstom, Areva, VA Tech, Schneideri […], [Melco], Toshiba ja Fuji vahel". Seega ei tule kontrollida, nagu väidab hageja, kas see avaldus võis toetada komisjoni järeldusi esimese ettevõte osaluse kohta rikkumises 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002.

110 Mis puudutab hageja muid argumente, siis tuleb esiteks täheldada, et nagu märgib õigesti ka hageja ise, ei võimalda ükski vaidlustatud otsuse toetuseks kasutatud tõend tuvastada, et esimene ettevõte võttis osa kartellis osalenud ettevõtjate koosolekutest, eriti mõnest Jaapani liikmete koosolekust, mis toimus ajavahemikus 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002. Kuid vastupidi sellele, mida väidab hageja, ei piisa sellest asjaolust, et kahtluse alla seada usutavaid ja täpseid tõendeid, mille kohaselt jätkas esimene ettevõte rikkumises osalemist nimetatud perioodi jooksul.

111 Mingit tähtsust ei oma asjaolu, et 12. mai 2000. aasta „komitee koosolekute" nimekirjast (vt eespool punkt 96) ei nähtu, et esimene ettevõte osales või pidi osalema nendel koosolekutel. Nimelt puudutab see nimekiri vaid Euroopa/Jaapani ühiskoosolekuid ja nendega seotud ettevalmistavaid Euroopa komitee koosolekuid. Vaidlustatud otsuse põhjendustest 150, 151 ja 376, nagu ka põhjenduse 255 juurde kuuluvast joonealusest märkusest nr 320 tuleneb, et esimene ettevõte ei olnud Jaapani komitee liige ega seega ka Euroopa/Jaapani ühiskomitee liige. Ta ei võtnud otseselt osa töökoosolekutest ega n-ö juhtide koosolekutest, mis puudutasid kartelli juhtimist ja millel osalesid nii Jaapani kui ka Euroopa ettevõtjad.

112 Mis puudutab asjaolu, et kartelli teatud liikmete vahel 18. detsembrist 2000 kuni 22. jaanuarini 2001 saadetud faksidest ega 12. mai 2000. aasta „komitee koosolekute" nimekirjast ei nähtu, et esimene ettevõte oli 2000. aasta detsembrist kuni 2001. aasta jaanuarini osavõttev pool, kes osales kartelli koosolekutel ja aruteludel, eriti nendel, mis puudutasid eespool punktis 95 viidatud GIS projektide teostaja määramist, siis ei võimalda see tuvastada, et perioodil 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002 oli see ettevõte lõpetanud rikkumises osalemise. Nimelt tuleneb vaidlustatud otsuse põhjenduses 198 mainitud dokumentaalsetest tõenditest, et viimati nimetatud perioodil oli esimene ettevõte osavõttev pool kartelli liikmete poolt nende kokkulepete täitmise tagamiseks, mis puudutasid kaheksat GIS projekti viitenumbritega

[*konfidentsiaalne*] ja mille kohaselt pidi ta tavaliselt kohaldatavate karistuste ähvardusel kaitsma kartelli liikmeteks olevate teiste ettevõtjate pakkumisi, ja lõpuks huvitatud pool nendele ettevõtjatele nimetatud GIS projektide määramisel kokkulepete kogu kehtivuse jooksul. Arvestades nende kokkulepete kehtivuse pikkust, mis oli kindlaks määratud nende tingimustes (vt eespool punktid 99 ja 105), ei saa hageja põhjendatult väita, et kõik need kokkulepped lõppesid 2000. aasta jaanuaris, mil möödusid nendes kokkulepetes viidatud hankemenetluste pakkumiste tegemise tähtajad, mis olid märgitud nendes kokkulepetes. Lisaks tuleb märkida, et nagu mainib ka komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 377 (vt eespool punkt 82), et pärast seda, kui esimene ettevõte sai 28. septembril 2000 ühe kokkuleppe teate, pidi ta ühele kliendile esitama „kooskõlastatud" pakkumise, et luua mulje, nagu esineks asjassepuutuva GIS projekti suhtes teatud konkurents.

113 Teiseks, vastupidi hageja väidetele ei ole tõendatud, et esimene ettevõte loobus kaheksat GIS projekti viitenumbritega [*konfidentsiaalne*] puudutavate kokkulepete täitmisest 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002, ja et ta ei reageerinud üldse 28. septembril 2000 saadud kokkuleppe teatele, nagu nähtub tema vastusest vastuväiteteatisele, sest need olid muutunud tema suhtes kehtetuks, arvestades, et ta oli lõpetanud kartellis osalemise pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris.

114 Hageja väidab, et FEH ja FES avaldusi kinnitavad selles küsimuses ABB avaldused, mis on tehtud tema täiendavas vastuses vastuväiteteatisele (vt eespool punkt 21), ja Melco avaldustes, mis on tehtud tema taotluses koostööteatise alusel (vt eespool punkt 16).

115 Mis puudutab kõigepealt ABB avaldusi, mis on tehtud tema täiendavas vastuses vastuväiteteatisele, siis ei luba need järeldada, et esimene ettevõte lõpetas kartellis osalemise ja selle raames sõlmitud kokkulepete täitmise „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris. On tõsi, et need avaldused kinnitavad, et ABB, Alstom, Melco ja Toshiba teatasid kõigile ülejäänud kartelli liikmetele ühel 2000. aasta oktoobris toimunud koosolekul oma kavatsusest kartelli tegevus lõpetada. Lisaks ei ole esimest ettevõtet mainitud nende ettevõtete seas, kes osalesid kartellis selle teadaande kuupäeval. Kuid märgitud on ka seda, et teave, mille kohaselt nad pidid kartelli tegevuse lõpetama, on väär, ja et selle informatsiooni avaldamisel kartellis oli vaid üks eesmärk – saavutada see, et „Schneider/VA Tech" selles tegevuses osalemise lõpetaks. Samuti on täpsustatud, et kartelli liikmed kogunesid veel ühel või kahel korral kokku enne 2000. aasta detsembri koosolekut, kus nähtavasti otsustati kartell lõpetada. Veel on märgitud esiteks, et sellel viimasel koosoleku osalenud kartelli liikmed olid „ABB, Alstom, Schneider/VA Tech, Melco ja Toshiba" ja teiseks, et Hitachi ja Siemens ei olnud seal kohal, sest sel kuupäeval ei võtnud nad kartelli tegevusest enam osa. Need avaldused ei anna seega mingit erilist usaldusväärsust juurde FEH ja FES avaldustele, mille kohaselt võis esimene ettevõte õiguspäraselt uskuda, et kartell lõppes „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris, ja seega lõppes ka tema osalus selles ning eriti, et ta lõpetas kartelli raames sõlmitud kokkulepete täitmise. Esiteks nähtub nendest avaldustest, et ABB, Alstomi, Melco ja Toshiba esitatud valeteate eesmärk ei olnud saavutada seda, et esimene ettevõte kartellist lahkuks. Nagu märgib õigesti komisjon, on seega väheusutav, et nimetatud manööver viis soovimatu tulemuseni, ilma et selle autorid oleks sellele reageerinud. Teiseks tuleneb nendest avaldustest, et koosolek, millel nähtavasti kartelli tegevus lõpetati, toimus 2000. aasta detsembris, mistõttu ABB, Alstomi, Melco ja Toshiba manööver ei selgita seda, et esimene ettevõte lõpetas ise kartellis osalemise alates 2000. aasta septembrist. Kolmandaks ei ole suure tõendusliku väärtusega asjaolu, et avaldustes ei viidata „Fujile" nende ettevõtjate seas, kes eespool mainitud manöövri läbi viisid, kuna esiteks viis selle manöövri läbi Euroopa/Jaapani ühiskomitee, mille liikmeks esimene ettevõte ei olnud, ja teiseks ei ole „Fujile" viidatud ka nende ettevõtjate seas, kes ei olnud selle manöövri elluviimise ajal enam kartelli liikmed. Igal juhul ei tähenda see, et esimene ettevõte ei võtnud 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002 osa kartelli raames toimunud uutest koosolekutest või aruteludest, seda, et ta oli lõpetanud kartelli raames sõlmitud kokkulepete täitmise, mille tõttu ta enam kartellis sel ajavahemikul ei osalenud. Seega ei sea ABB avaldused, mis on tehtud tema täiendavas vastuses vastuväiteteatisele, kahtluse alla

vaidlustatud otsuses mainitud dokumentaalseid tõendeid, millest tuleneb, et esimene ettevõte jätkas rikkumises osalemist 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002.

116 Samuti ei ole asjaolu, et koostööteatise alusel esitatud avaldustes ei viita Melco „Fujile" nende ettevõtjate seas, kes jätkasid kartelli raames piiratud arutelusid ajavahemikul Siemensi ja Hitachi osaluse katkestamisest kuni Siemensi poolt tema osaluse taastamiseni, määrav sellest seisukohast, kas esimene ettevõte osales 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002 rikkumises, sest Melco ei maini ka, et esimene ettevõte lahkus kartellist pärast seda, kui Siemens oli 1999. aasta septembris oma osaluse rikkumises katkestanud, ja enne seda, kui viimane oma osaluse kartellis 2002. aasta juulis taastas, ning et seega lõpetas nimetatud ettevõte tegutsemise vastavalt kartelli raames sõlmitud kokkulepete tingimustele.

117 Samuti on komisjon õigesti hinnanud avaldusi, mis FEH ja FES tegid vastuses vastuväiteteatisele ja mille kohaselt esimene ettevõte lõpetas kartellis osalemise pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris, leides, et need avaldused ei ole eriti usaldusväärsed ning seega ei saa need avaldused kahtluse alla seada vaidlustatud otsuses mainitud dokumentaalseid tõendeid, millest

tuleneb, et esimene ettevõte jätkas rikkumises osalemist 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002.

118 Esiteks ei saa eespool punktis 103 välja toodud põhjustel asuda seisukohale, et avaldused, mis FEH ja FES tegid vastuses vastuväiteteatisele ja mille kohaselt lõpetas esimene ettevõte kartellis osalemise pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris, on avaldaja enda – antud juhul FEH – huvidega vastuolus olevad avaldused ja seetõttu tuleb neid pidada eriti usaldusväärseks.

119 Teiseks on komisjon õigesti hinnanud avaldusi, mis FEH ja FES tegid vastuses vastuväiteteatisele, tuvastades, et nende usaldusväärsust nõrgestasid teatud vastukäivused, eriti kuupäeva osas, millal esimene ettevõte lõpetas rikkumises osalemise. FEH ja FES kinnitasid oma vastuses vastuväiteteatisele ja komisjonile 21. novembril 2006 saadetud kirjas (vt eespool punktid 19 ja 27) ning kontserni Fuji töötaja Oz. oma avalduses, mis oli lisatud FEH ja FES poolt vastuväiteteatisele esitatud vastusele, et esimene ettevõte lõpetas kartellis osalemise pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris, samas kui kontserni Fuji üks teine töötaja I. H. väitis oma avalduses, mis oli lisatud eespool viidatud vastusele, et Jaapani liikmete koosolekud lõppesid natuke aega pärast Siemensi lahkumist 1999. aastal. Oma kirjalikes menetlusdokumentides möönsid FEH ja FES ka seda, et I. H. avaldusi esimese ettevõtte võimaliku osaluse kohta rikkumises pärast 1999. aastat tuleb võtta

teatud reservatsiooniga, sest sel ajal oli I. H. lõpetanud tema esindamise Jaapani liikmete koosolekutel ja järelikult ei olnud ta enam asjaolude otsene tunnistaja.

120 Kolmandaks, nagu märgib õigesti komisjon (vt eespool punktid 115 ja 116), tuleb arvesse võtta seda, et ükski teine menetlusega seotud isik, kellele FEH ja FES avaldused kommenteerimiseks anti, ei kinnitanud, et esimene ettevõte tõesti lõpetas rikkumises osalemise ja selle raames sõlmitud kokkulepete täitmise pärast Siemensi poolt oma osaluse katkestamist kartellis 1999. aastal või ka „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris.

121 Neljandaks, kuna käesoleva asja asjaolusid arvestades on väheusutav hageja argument, et esimene ettevõte uskus õiguspäraselt, et kartell lõppes 2000. aasta septembris, ja kuna seetõttu ei ole see piisav, et seada kahtluse alla vaidlustatud otsuses viidatud dokumentaalsed tõendid (vt eespool punkt 115), siis tuleb asuda seisukohale, millele jõudis ka komisjon, et hageja ei ole suutnud viidata või esitada mõnda kolmanda isiku avaldust või dokumentaalset tõendit, millest nähtuks, et esimene ettevõte lõpetas 2000. aasta septembris kõigile teadaolevalt kartellis osalemise ja selle raames sõlmitud kehtivate kokkulepete täitmise.

122 Mis puudutab [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*] koostatud dokumente kahe avaliku hanke menetluse kohta, siis väidab komisjon sisuliselt, et käesolevas menetluses ei saa tema vastu nendele õigustatult tugineda, sest FEH ja FES ei esitanud neid haldusmenetluses.

123 Seega tuleb esiteks uurida küsimust, kas vaidlusalused dokumendid tuleb kõrvale jätta, sest neid ei saa komisjoni vastu kasutada seetõttu, et nendest ei antud talle teada haldusmenetluses, vaid esitati esimest korda alles kohtule.

124 Selles küsimuses on oluline meenutada, et konkurentsiõigust ei saa tõlgendada nii, et see kohustab isikut haldusmenetluses vastama talle komisjoni poolt esitatud vastuväiteteatisele. Nimelt ei kohusta reeglid, milles on loetletud ettevõtjate õigused ja kohustused konkurentsiõigust puudutavas haldusmenetluses, ega ükski õiguse üldpõhimõte ettevõtjaid tegema muud, kui esitama komisjonile teavet, mida viimane neil on määruse 1/2003 artikli 18 alusel esitada palunud. Sellist kohustust on õigusliku aluse puudumisel ka raske vaadelda kooskõlas olevana kaitseõiguste tagamise põhimõttega, arvestades, et see muudab keerukaks kohtule hagiavalduse esitamise isiku poolt, kes mis tahes põhjusel ei ole vastuväiteteatisele vastanud (vt analoogia alusel Üldkohtu 12. detsembri 1991. aasta otsus kohtuasjas T-30/89: Hilti *vs.* komisjon, EKL 1991, lk II-1439, punktid 37 ja 38). Seega, kuigi komisjoni sellise otsuse õiguspärasust, milles tuvastatakse, et isik on rikkunud konkurentsiõigust ja milles määratakse selle eest trahv, saab hinnata ainult nende faktiliste ja õiguslike asjaolude alusel, mis eksisteerisid nimetatud otsuse vastuvõtmise ajal (Üldkohtu 18. juuli 2005. aasta otsus kohtuasjas T-241/01: Scandinavian Airlines System *vs.* komisjon, EKL 2005, lk II-2917, punkt 225), siis ei tulene sellest, see isik on kohustatud juba haldusmenetluse staadiumis esitama komisjonile kõik asjaolud, millele ta tahab tugineda haldusmenetluses vastu võetud otsuse peale liidu kohtule esitatavas tühistamishagis.

125 Sellest tuleneb, et vastupidi komisjoni väidetule ei olnud FEH ja FES kohustatud haldusmenetluse staadiumis esitama vaidlusaluseid dokumente selleks, et nad saaksid neile tugineda käesolevas kohtumenetluses.

126 Seega tuleb uurida sisuliselt, kas [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*] koostatud dokumendid kahe avaliku hanke menetluse kohta tõendavad, nagu väidab hageja, et esimene ettevõte lõpetas kartellis osalemise „täpselt või umbes 2000. aasta septembris", kui need dokumendid tõendavad, et pärast seda kuupäeva kohaldas see ettevõte hindu, mille määrasid otseselt kindlaks tema tootmiskulud ja mis olid oluliselt madalamad kui hinnad, mis olid kokku lepitud kartelli raames sõlmitud kokkulepetes.

127 Selle kohta tuleb märkida, et Üldkohtule FEH ja FES poolt esitatud tõendid, nagu ka täiendavad selgitused, mis nad esitasid vastuseks Üldkohtu küsimustele, on katkendlikud, ebatäielikud ja suhteliselt raskesti tõlgendatavad. Igal juhul ei saa nendest täpset ettekujutust esiteks tingimuste kohta, mille alusel GIS projektid ja üldisemalt hankelepingud läbi räägiti ja teostamiseks määrati, ning teiseks konkreetsete põhjuste kohta, miks tehti pärast 2000. aasta septembrit kohandusi hinnakalkulatsioonides või paari [*konfidentsiaalne*] GIS projekti hindades. Miski nendes dokumentides – kuigi need on puhtalt sisedokumendid – ei viita sellele, et need kohandused tõesti olid lubatud, kuna esimese ettevõtte hinnangul ei tulnud tal enam kohaldada kartelli reegleid ega selle raames sõlmitud kokkulepetes kehtestatud hindasid.

128 Vastupidi, seoses [*konfidentsiaalne*] [*konfidentsiaalne*] turu ühe GIS projektiga – kus esimene ettevõte oli ainult mitme pakkuja alltöövõtja, kellest osa, nagu [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*], olid kartelli liikmed – FEH ja ühe tema kohaliku partneri poolt üksteisele saadetud [*konfidentsiaalne*] faksid näitasid, et uus hinnakalkulatsioon tehti pärast „tehnilisi selgitusi" ja uusi arutelusid kliendiga, mis toimusid [*konfidentsiaalne*]. Selleks et kliendi uute nõudmiste järgimine ei tooks kaasa selle hinna tõusu, mida kavatses pakkuda [*konfidentsiaalne*], vähendas esimese ettevõtte partner, nagu ta väidab, kulusid, et vähendada nii palju kui võimalik GIS projekti

hinda. See vähendamine võib olla seotud GIS projekti koostisosade, nagu siinvõrgu muutmisega. FEH ja FES möönavad, et siinvõrku on suhteliselt kallis toota ning see mõjutab lõpphinda. Nende kasutamise ja kasutamise määra üle otsustab üldreeglina klient, mitte tootja. Omakäelises märkuses, mis oli tehtud kontserni Fuji sees saadetud [*konfidentsiaalne*] faksile, oli märgitud GIS projekti kohta järgmist:

„Tundub, et langus on suur. Kas seepärast, et meil ei ole GIB või [või siinvõrku]? […]"

129 Hageja väidab küll, et siinvõrgu kasutamist ja kasutamise määra GIS projektides [*konfidentsiaalne*] hinnakalkulatsiooni ja [*konfidentsiaalne*] hinnakalkulatsiooni esitamise vahelisel ajal ei muudetud. Kuid tõendid, millele ta oma väite toetuseks tugineb, eriti [*konfidentsiaalne*] tehnilised joonised, mis koostati seega enne tehnilisi läbirääkimisi [*konfidentsiaalne*] kliendiga, ei võimalda seda kontrollida.

130 Välja arvatud juhul, kui tunnistada, et teatud kartelli liikmed olid kavandanud vandenõu kartelli teiste liikmete vastu, on igal juhul väheusutav, et esimene ettevõte võis esitada oma partnerile, kes vastavalt vaidlustatud otsusele ei olnud kartelli liige, hinnakalkulatsiooni, mis oli selgelt vastuolus kartelli raames sõlmitud ja veel kehtiva hinnakokkuleppega, ilma et sellele ei reageeriks teised kartelli liikmeks olevad ettevõtjad, kellele see kalkulatsioon oli saadetud, st [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*],

tuletades esimesele ettevõttele meelde, et kartell oli ikka veel kehtiv ja et selle reegleid tuleb järgida.

131 Sellest aspektist on tõenäolisem, et [*konfidentsiaalne*] [*konfidentsiaalne*] turu ühe GIS projektiga seoses kokkuleppes kindlaks määratud „madalamat hinnataset" vähendati, et võtta arvesse kas kliendi soovitud tehnilisi muudatusi või konkurentsipiiranguid, mille käesolevas asjas sundisid peale ettevõtjad, kes ei olnud kartelli liikmed.

132 Toimikus olevatest tõenditest nähtub, et hinnakokkuleppeid sai muuta, et võtta arvesse tehnilisi muudatusi, mis viidi hiljem sisse kliendi soovil, nagu seda tehti antud juhul [*konfidentsiaalne*] GIS projekti suhtes viitenumbriga [*konfidentsiaalne*]. Lisaks mindi kartelli liikmete poolt väliskonkurentsi vastu suunatud ühistegevusega nii kaugele, et nähti ette reegel, mille kohaselt juhul, kui GIS projekti suhtes, mille osas kartelli liikmed olid oma huvi üles näidanud ja millele kohaldus „madalama hinnataseme" kokkulepe, esines tugeva kartellivälise hinnakonkurentsi tekkimise võimalus, siis pidid kartelli liikmed koos võitlema väliskonkurentsi vastu ning tegema erandkorras otsuse hinna vähendamise kohta, et kõrvaldada konkurents. Toimiku materjalidest nähtub, et nii lepiti olulisest hinnaalanduses võrreldes „madalama hinnatasemega" kokku [*konfidentsiaalne*] GIS projektide puhul viitenumbritega [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*], GIS projekti puhul viitenumbriga [*konfidentsiaalne*], mis samuti puudutas [*konfidentsiaalne*] turge. Samuti tuleneb toimiku materjalidest, et hinnakokkulepet tundub olevat uuesti läbi räägitud seoses konkurentsisurvega [*konfidentsiaalne*] GIS projekti puhul viitenumbriga [*konfidentsiaalne*], mis ka seal puudutas [*konfidentsiaalne*] hankemenetlust. Lõpuks nähtub vaidlustatud otsuse põhjendusest 169, et komisjoni toimikus oli dokumente, mille kohaselt kartell üritas siis, kui Siemens oli oma osaluse ajutiselt katkestanud, st asjassepuutuval ajavahemikul,

„teatud aja teda loobumise eest karistada, konkureerides temaga teatud konkreetsete [GIS] projektide osas kogu maailmas".

133 Sellist väliskonkurentsi vastu suunatud kartelli kaitsemehhanismi võis väga edukalt rakendada nii [*konfidentsiaalne*] [*konfidentsiaalne*] turu GIS projekti puhul esimene ettevõte ja seega ka [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*] ei olnud edukad pakkujad, kui ka [*konfidentsiaalne*] [*konfidentsiaalne*] turu puhul, mille osas hageja märgib, et esimene ettevõte tegi kahe GIS projekti suhtes pakkumise hinnaga, mis oli [*konfidentsiaalne*]% [*konfidentsiaalne*] kartelli raames sõlmitud kokkuleppes kindlaks määratud „madalamast hinnatasemest" ja mille osas ta kuulutati edukaks.

134 Samuti on võimalik, nagu arvab komisjon, et teatud GIS projektide raames toimisid kartelli liikmed ja käesoleval juhul esimene ettevõte salaja oma isiklikes huvides, teiste kartelli liikmete ja ühishuvidega vastuolus.

135 Igal juhul ei sisalda FEH ja FES esitatud dokumendid mingeid viiteid ja nendele ei ole lisatud muid tõendeid, millest saaks järeldada, et [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*] esimese ettevõtte tehtud GIS projektide hinnaalandused [*konfidentsiaalne*] kahes hankemenetluses olid märk sellest või selle tagajärg, et see ettevõte lõpetas 2000. aasta septembris kõigile teadaolevalt kartellis osalemise ja selle raames sõlmitud kokkulepete täitmise. Seega isegi kui eeldada, et neid dokumente saab tõlgendada nii, et esimene ettevõte lõpetas mitmel korral pärast 2000. aasta septembrit hankemenetlustes pakkumiste tegemise kooskõlas kartelli raames sõlmitud kokkulepetega, ei võimalda see järeldada, et samal ajal oli ta lõpetanud selles kartellis osalemise.

136 Sellest tuleneb, et [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*] koostatud dokumendid kahe avaliku hanke menetluse kohta ei ole ise piisavalt veenvad, et need tõendaksid, et esimene ettevõte lõpetas kogu kartelliga seotud tegevuse pärast 2000. aasta septembrit.

137 Eespool esitatud analüüsist nähtub, et hageja ei ole esitanud piisavalt veenvaid tõendeid või alternatiivset selgitust, mis seaksid kahtluse alla vaidlustatud otsuses viidatud dokumentaalsed tõendid, millest tuleneb, et esimene ettevõte jätkas rikkumises osalemist ajavahemikul 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002.

138 Seega tuleb asuda seisukohale, et vaidlustatud otsuses on komisjon tõendanud vastavalt eespool punktides 84–91 meelde tuletatud reeglitele, mida kohaldatakse ettevõtja poolt EÜ artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 rikkumisest osavõtu tõendamisel, ilma talle käesolevas hagiavalduses ette heidetud ilmseid hindamisvigu tegemata, et esimene ettevõte jätkas rikkumisest, mis ise edasi jätkus, osavõttu 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002. Seega ei saa hageja põhjendatult väita, et komisjon on rikkunud õiguse üldpõhimõtteid, nagu õigust õiglasele kohtumenetlusele, süütuse presumptsiooni põhimõtet ja *in dubio pro reo* põhimõtet, otsustades, et esimene ettevõte jätkas rikkumises osalemist 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002.

139 Kõiki eespool esitatud kaalutlusi arvestades tuleb esimene ja teine väide tagasi lükata.

Kolmas väide, mille kohaselt on komisjon rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet sellega, et ta järeldas, et FEH jätkas rikkumisest osavõttu pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris

Poolte argumendid

140 Kolmandas väites leiab hageja sisuliselt, et komisjon on mitmest aspektist rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet, järeldades, et esimene ettevõte jätkas rikkumisest osavõttu pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris. Esiteks kohtles komisjon esimest ettevõtet erinevalt Siemensist, Hitachist, VA Techist või Schneiderist, eeldades, et kuna ta ei suutnud esitada kindlat kuupäeva, mil ta rikkumises osalemise lõpetas, jätkas ta selles osalemist, ning ta järeldas seda hoolimata sellest, et FEH ja FES avaldusi toetasid toimikus olevad veenvad kaudset tõendid. Teiseks kohtles komisjon esimest ettevõtet erinevalt Siemensist, Hitachist, VA Techist või Schneiderist seetõttu, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 378 eeldas ta, et kuna see ettevõte oli niisuguste GIS projekte puudutavate kokkulepete pooleks, mis kehtisid ka pärast 2000. aasta septembrit, jätkas see ettevõte rikkumises osalemist. Kolmandaks kohtles komisjon esimest ettevõtet erinevalt VA Techist ja Schneiderist seetõttu, et ta eeldas vaidlustatud otsuse põhjenduses 377, et kuna esimene ettevõte ei lõpetanud 2000. aasta septembris kõigile teadaolevalt kartellis osalemist, jätkas ta rikkumisest osavõttu.

141 Komisjon vaidleb võrdse kohtlemise põhimõtte väidetavale rikkumisele vastu ja nõuab, et kolmas väide põhjendamatuse tõttu tagasi lükataks.

Üldkohtu hinnang

142 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on võrdse kohtlemise põhimõtet rikutud siis, kui sarnaseid olukordi koheldakse erinevalt või kui erinevaid olukordi koheldakse ühetaoliselt, välja arvatud, kui selline kohtlemine on objektiivselt põhjendatud (vt Euroopa Kohtu 7. juuni 2007. aasta otsus kohtuasjas C-76/06 P: Britannia Alloys & Chemicals *vs.* komisjon, EKL 2007, lk I-4405, punkt 40, ja Üldkohtu 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-311/94: BPB de Eendracht *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-1129, punkt 309).

143 Komisjoni hinnangul on esimese ettevõtte ja Siemensi, Hitachi, VA Techi või Schneideri olukorrad erinevad, kuna erinevalt Siemensi, kontserni Hitachi äriühingute, kontserni VA Tech või Schneideri erinevatest avaldustest, mille kohaselt nad lõpetasid kartellis osalemise teatud konkreetsel ajavahemikul, ei toeta FEH ja FES avaldust, mille kohaselt esimene ettevõte lõpetas kartellist osavõtu „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris, sellised usaldusväärsed tõendid, nagu teiste kartelli liikmete üksteisega kooskõlas olevad avaldused või dokumentaalsed tõendid.

144 Käesolevas asjas, nagu juba eespool punktis 113–137 märgitud, ei ole tõendatud, et esimene ettevõte loobus kaheksat GIS projekti viitenumbritega [*konfidentsiaalne*] puudutavate kehtivate kokkulepete täitmisest pärast 2000. aasta septembrit ja et FEH ja FES ei reageerinud kokkuleppe teatele, mille nad enda kinnitusel, nagu nähtub nende vastuväiteteatise vastusest, said 28. septembril 2000, sest need oli muutunud esimese ettevõtte suhtes kehtetuks, arvestades, et ta oli lõpetanud kartellis osalemise pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris. See erineb Siemensi, kontserni Hitachi äriühingute, kontserni VA Tech või

Schneideri avaldustest, mida kõiki kinnitasid usaldusväärsed tõendid, nagu nähtub vaidlustatud otsuse põhjendustes 186–189. Seega nende ettevõtjate osas sai komisjon järeldada, et teatud konkreetsel kuupäeval lõpetasid nad kartellis osalemise, mis tähendab, et nad lõpetasid edaspidi veel kehtivate kokkulepete täitmise ega reageerinud neile edastatud kokkuleppe teatistele. Vaidlustatud otsuse põhjendusest 169 nähtub, et siis, kui Siemens oli oma osaluse ajutiselt katkestanud, konkureerisid kartelli liikmed temaga teatud konkreetsete GIS projektide osas kogu maailmas (vt eespool punkt 132).

145 Lisaks, kuigi kartelli teiste liikmete avaldustest nähtub, et nad olid teadlikud, et Siemens, Hitachi, VA Tech või Schneider lõpetasid kartellis osalemise teatud kuupäeval või teatud konkreetsel ajavahemikul, ei nähtu mitte ühestki viidatud avaldusest, et kartelli teised liikmed uskusid ka seda, et esimene ettevõte oli rikkumisest osavõtu lõpetanud pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris.

146 Erinevus ühelt poolt Siemensi, Hitachi, VA Techi või Schneideri olukorras ja teiselt poolt esimese ettevõtte olukorras, nagu seda kirjeldas komisjon vaidlustatud otsuses, õigustab nende erinevate ettevõtete erinevat kohtlemist, mis puudutab rikkumises nende osaluse võimaliku lõpetamise kuupäeva.

147 Seega tuleb ka kolmas väide tagasi lükata.

Neljas väide, mille kohaselt on tehtud ilmne hindamisviga komisjoni järelduses, et FES osales 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004

Poolte argumendid

148 Neljanda väite raames väidab hageja, et vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt h ning artikli 2 punktid d ja f tuleb tühistada osas, milles tuvastatakse, et FES on solidaarselt vastutav määratud trahvide tasumise eest, kuna nendes tuginetakse asja asjaoludele antud ilmselgelt väärale hinnangule, mille kohaselt FES osales rikkumises 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004. Esiteks väidab hageja, et esimene ettevõte ei osalenud rikkumises 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002 ja et FES juhtis ise seda ettevõtet ainult 1. juulist 2001 kuni 30. septembrini 2002, nimelt ajavahemikul, mil see ettevõte rikkumises ei osalenud. Teiseks vaidleb hageja vastu sellele, et FES juhtis kaudselt, JAEPS kaudu teiste ettevõtet 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004. Lõpuks saab esimese ja/või ettevõtte rikkumisest osavõtu eest vastutus tekkida ainult FEH-l või JAEPS-l, kes juhtisid neid ettevõtteid kogu perioodi 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004 vältel või osal sellest ajast.

149 Komisjon nõuab, et neljas väide vastuvõetamatuse tõttu tagasi lükataks, kuna sellest esitatakse argument, mida FEH ja FES haldusmenetluses ei esitanud ja mille kohaselt ei olnud FES enne 1. juulit 2001 kontserni Fuji GIS-de alase tegevusega seotud. Seega kuna FEH ja FES tunnistasid sõnaselgelt vastuses vastuväiteteatisele, et FES vastutab

isiklikult seetõttu, et esimene ettevõte võttis 15. aprillist 1988 kuni 2000. aasta septembrini rikkumisest osa, ei saa nad käesolevas hagiavalduses oma nimetatud seisukohta muuta. Igal juhul ei ole see väide õiguslikult ega faktiliselt põhjendatud.

150 Hageja palub, et komisjoni tõstatanud asja läbivaatamist takistav asjaolu lükataks tagasi, kuna FEH ja FES tõendasid kui mitte vastuses vastuväiteteatisele, siis vähemalt 4. oktoobri 2004. aasta vastuses teabenõudele (vt eespool punkt 15) ja muu hulgas sellele vastusele lisatud teatud tõendites täiesti selgelt, et FES ei tegelenud kontserni Fuji GIS-de alases tegevusega enne 1. juulit 2001.

Üldkohtu hinnang

151 Vaidlustatud otsuse artikli 1 punktist h tuleneb, et FES peeti isiklikult vastutavaks rikkumises osalemise eest 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004. Selle eest määras komisjon vaidlustatud otsuse artikli 2 punktides d ja f FES-le FEH-ga solidaarselt tasumisele kuuluva trahvi 2 400 000 eurot ning FEH, JAEPS ja Hitachiga solidaarselt tasumisele kuuluva trahvi 1 350 000 eurot.

152 Lisaks tuleneb vaidlustatud otsuse põhjendustest 379 ja 380, milles viidataks vaidlustatud otsuse põhjendustele 334, 373 ja 385–402, et komisjon pidas FEH ja FES solidaarselt vastutavaks esimese ettevõtte osalemise eest rikkumises 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002 ja et ta pidas FES, FEH, JAEPS ja Hitachit solidaarselt

vastutavaks teise ettevõtte osalemise eest rikkumises 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004.

153 Eespool punktis 59 viidatud kohtupraktika kohaselt vastutavad ühe ettevõtte rikkumises osalemise eest solidaarselt isikud, keda komisjon peab selle osaluse eest isiklikult vastutavaks, sest rikkumise toimepanemise ajal nad kas otseselt juhtisid seda ettevõtet või teostasid reaalselt kontrolliõigust isikute üle, kes juhtisid seda ettevõtet ja otsustasid nii tema tegevuse üle turul.

154 Vaidlustatud otsuse põhjendustest 334, 373 ja 385–402, tõlgendades neid koos selle otsuse põhjendustega 32 ja 33, tuleneb, et komisjon leiab esiteks, et esimest ettevõtet, kes osales rikkumises kogu perioodi jooksul 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004, juhtis 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002 otseselt FES ja FEH, ning teiseks, et teist ettevõtet, kes osales rikkumises 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004, juhtis sel ajavahemikul otseselt JAEPS ning kaudselt viimati nimetatud ühiselt kontrollitava äriühingu kaudu FES, FEH ja Hitachi.

155 Kuna hageja poolt neljanda väite raames esitatud teine argument kattub viienda väitega, milles sisuliselt väidetakse, et komisjoni järelduses, et FEH ja FES tuleb JAEPS emaettevõtjatena pidada isiklikult ja solidaarselt vastutavaks teise ettevõtte rikkumises osalemise eest, on tehtud ilmne hindamisviga või vääralt kohaldatud õigusnorme, siis tuleb neid koos uurida ning järelikult seda teist argumenti analüüsida koos viienda väitega (vt tagapool punktid 175 jj).

156 Mis puudutab käesoleva väite raames hageja esitatud esimest argumenti, siis tuleb vastata küsimusele, kas vaidlustatud otsuse artikli 1 punktis h ja artikli 2 punktis d tuginetakse käesoleva asja asjaoludele antud hinnangule, mis on ilmselgelt väär, kuna selle kohaselt võib pidada FES isiklikult vastutavaks esimese ettevõtte rikkumise eest 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002 – st kuupäevani, mil vastavalt vaidlustatud otsusele anti kontserni Fuji GIS-de alane tegevus üle JAEPS-le (vt eespool punkt 7) –, kuna FES juhtis sel ajavahemikul seda ettevõtet.

157 Esiteks tuleb uurida, kas hagejal, nagu väidab komisjon, ei ole õigust vaidlustada esimest korda alles Üldkohtus küsimust FES isikliku vastutuse kohta, mis talle vaidlustatud otsuses omistati selle eest, et esimene ettevõte osales rikkumises 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002, mida heideti ette juba FEH-le ja FES-le saadetud vastuväiteteatises, ning kas tal ei ole õigust Üldkohtus uuesti tõstatada asjaolusid, mille FEH ja FES on sõnaselgelt omaks võtnud haldusmenetluses.

158 Nagu juba meenutatud eespool punktis 124, ei saa reeglid, milles on loetletud ettevõtjate õigused ja kohustused konkurentsiõigust puudutavas haldusmenetluses, tõlgendada nii, et need kohustavad füüsilist või juriidilist isikut tegema haldusmenetluses koostööd ning esitama komisjoni saadetud vastuväiteteatisele juba selles haldusmenetluse staadiumis vastuse, mis sisaldab kõiki argumente, millele ta tahab tugineda selles menetluses vastu võetud otsuse peale kohtule esitatavas tühistamishagis. Seda järeldust ei sea kahtluse alla kohtupraktika, millele viitab komisjon. Nimelt kohtuasjas, milles tehti eespool punktis 84 viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, nõustuti kontrollima vaidlusaluse otsuse põhjendatust osas, milles pandi

rikkumine süüks äriühingule, kes ei vaidlustanud seda süükspanemist haldusmenetluse staadiumis, ja viimati nimetatud asjaolu võeti arvesse vaid antud asjas komisjonil lasuva põhjendamiskohustuse ulatuse hindamiseks (eespool punktis 84 viidatud kohtuotsused Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punktid 346–361, ja eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Cimenteries CBR jt *vs.* komisjon, punktid 1335 ja 1336).

159 Kui isik otsustab vabatahtlikult koostööd teha ja ta võtab haldusmenetluses otseselt või kaudselt omaks faktilise või õigusliku asjaolu, mis õigustab rikkumise temale süükspanemist, ei piira see EÜ artikli 230 neljandas lõigus sätestatud hagi esitamise õiguse kasutamist (vt eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Knauf Gips *vs.* komisjon, punktid 89 ja 90). Kui selleks ei ole õiguslikku alust otseselt ette nähtud, on selline piirang vastuolus seaduslikkuse ja kaitseõiguste tagamise aluspõhimõtetega (vt eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Knauf Gips *vs.* komisjon, punkt 91). Lisaks tuleb märkida, et õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile ja erapooletule kohtulikule arutamisele tagab Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47 ja vastavalt selle harta artikli 52 lõikele 1 tohib hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist piirata ainult seadusega (vt eespool punktis 41 viidatud kohtuotsus Knauf Gips *vs.* komisjon, punkt 91).

160 Arvestades eespool punktides 158 ja 159 esitatud reegleid, tuleb seega komisjoni tõstatatud asja läbivaatamist takistav asjaolu tagasi lükata.

161 Käesolevas hagimenetluses ei vaidlusta hageja esimese ettevõte rikkumisest osavõttu 15. aprillist 1988 kuni 2000. aasta septembrini. Lisaks, nagu on tuvastatud eespool punktis 138, võis komisjon õigesti vaidlustatud otsuses otsustada, et esimene ettevõte võttis rikkumisest osa kogu perioodil 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini

2002. Sellest tuleneb, et hageja ei saa neljanda väite esimese argumendi raames põhjendatult väita, et selles küsimuses on vaidlustatud otsuses tehtud ilmne hindamisviga.

162 Kuivõrd hageja vaidlustab komisjoni hinnangu, mille kohaselt võib pidada FES isiklikult vastutavaks esimese ettevõtte rikkumise eest ajavahemikul 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001, sest ta juhtis sel perioodil nimetatud ettevõtet, siis on oluline kõigepealt meenutada esiteks, et otsus, milles isikule rikkumine süüks pannakse, peab olema põhjendatud nii, et selle üle oleks võimalik teostada reaalselt õiguspärasuse kontrolli ja huvitatud isik saaks vajalikku teavet selle kohta, kas otsus on või ei ole põhjendatud, ning teiseks, et põhjenduse piisavust tuleb hinnata antud juhtumi asjaolude alusel, muu hulgas akti sisu, selles tuginetud põhjenduste laadi ja selle adressaatide huvi saada selgitusi (Üldkohtu 28. aprilli 1994. aasta otsus kohtuasjas T-38/92: AWS Benelux *vs.* komisjon, EKL 1994, lk II-211, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika). Selleks et eespool viidatud kriteeriumid oleksid täidetud, peab piisavast põhjendusest selgelt ja ühemõtteliselt ilmnema selle liidu asutuse arutluskäik, kes on süüstava õigusakti autori (eespool viidatud kohtuotsus AWS Benelux *vs.* komisjon, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika). Lisaks peab juhul – nagu käesolevas asjas –, kui EÜ artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise otsus puudutab mitut adressaati ja tekitab probleemi rikkumise süükspanemise seisukohast, see sisaldama piisavaid põhjendusi iga adressaadi osas, eriti nende osas, kes vastavalt otsusele peavad rikkumise eest vastutama (eespool viidatud kohtuotsus AWS Benelux *vs.* komisjon, punkt 26).

163 Asjaolu, et hageja tugines käesolevas asjas sisulisele väitele, mis puudutab ilmset hindamisviga, mitte põhjenduse puudumisele või puudulikkusele, st väitele olulise menetlusnormi rikkumise kohta EÜ artikli 230 (nüüd ELTL artikkel 263) mõttes, ei võta kohtult võimalust ise see väide tõstatada, kuna see on avalikust huvist tulenev väide, millele võib või lausa tuleb kohtul endal tähelepanu juhtida (Euroopa Kohtu 2. detsembri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-89/08 P: komisjon *vs*. Iirimaa jt, kohtulahendite

kogumikus ei avaldata, punkt 54), arvestades seejuures võistlevuse põhimõtet (eespool viidatud kohtuotsus komisjon *vs*. Iirimaa jt, punkt 54).

164 Käesolevas asjas piirdus komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 32 muude täpsustusteta märkusega, et kontserni Fuji GIS-de alast tegevust viis teiste seas läbi ka FES, mistõttu, nagu nähtub vaidlustatud otsuse põhjendustest 373 ja 379, pandi viimati nimetatud ettevõtjale selle otsuse artikli 1 punktis h süüks rikkumine just perioodi eest 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002. Vaidlustatud otsus ei võimalda hagejal ega Üldkohtul tuvastada, millised olid need faktilised ja õiguslikud asjaolud, mille alusel komisjon otsustas, et kontserni Fuji GIS-de alast tegevust viis 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001 teiste seas läbi ka FES ning seetõttu võis talle selle perioodi eest rikkumise süüks panna.

165 Vastuses ühele Üldkohtu küsimusele (eespool punkt 41) selgitas komisjon vaidlustatud otsuse ebatäpsust selles küsimuses asjaoluga, et vastuses vastuväiteteatisele tunnistasid FEH ja FES *expressis verbis* FES vastutust rikkumises. Kuid see selgitus ei ole piisav. Tõsi, vaidlustatud otsuse põhjenduses 374 mainis komisjon lõigus „Fuji esitatud argumendid", et „Fuji võtab omaks vastuväiteteatises kirjeldatud kartellis osalemise 1988. aastast kuni 2000. aasta septembrini, kuid mitte pärast seda". Kuid ainult see märkus ei võimalda selgelt ja ühemõtteliselt järeldada, et komisjon tugines oma hinnangus, mille kohaselt FES juhtis kontserni Fuji GIS-de alast tegevust 1988. aastast kuni 30. juunini 2001 ning teda võis seetõttu rikkumise eest vastutavaks pidada, ainult argumentidele, mis FEH ja FES esitasid haldusmenetluses. Täpsemalt, vaidlustatud otsuse põhjendused 32, 373 ja 379 ei sisalda ühtegi viidet selle otsuse põhjenduses 374 märgitud FEH ja FES argumentidele. Veelgi enam – need põhjendused ei sisalda mingit sellist teavet, mis võimaldaks hagejal ja Üldkohtul aru saada, mis viis komisjoni FEH ja FES argumentide tõlgendamiseni selliselt, et FES võttis omaks, et ta viis läbi kontserni Fuji GIS-de alast tegevust 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001

ja teda võis seetõttu pidada rikkumise eest selle perioodi osas isiklikult vastutavaks. Selle teabe esitamine oli käesolevas asjas seda vajalikum, et komisjoni antud tõlgendus oli vastuolus teabega, mis FEH ja FES talle olid edastanud 4. oktoobri 2004. aasta vastuses teabenõudele (eespool punkt 15). Nimelt, kui tähelepanelikult lugeda seda vastust, eriti selle lisa D, milles vastati just komisjoni arupärimisele juriidiliste üksuste kohta, kes juhtisid kontserni Fuji GIS-de alast tegevust, siis nähtub, et enne 1. juulit 2001 olid FEH ja tema 100 % osalusega kaks tütarettevõtjat, Fuji Electric Corp. of America (FECOA) ja Fuji Electric International Corp. (FEIC) ainsad juriidilised üksused, kes selle tegevusega tegelesid.

166 Lisaks tuli vaidlustatud otsuses esitada põhjalikum selgitus, kuna FEH ja FES nende argumentide tõlgendus, millest komisjon lähtus, ei seletanud, kuidas sai rikkumise FES-le süüks panna kogu perioodi eest 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001. Nimelt ei hõlma komisjoni väidetud süü omaksvõtt aega „pärast" 2000. aasta septembrit.

167 Kuna komisjon väidab ka seda, et vaidlustatud otsus on igal juhul õigustatud hageja omaksvõetud asjaolude seisukohast, et FES-le kanti 1. juulil 2001 üle kontserni Fuji GIS-de alane teatud tegevus, ja et kuna ta oli seeläbi FEH või selle 100 % osalusega tütarettevõtjate majanduslik õigusjärglane, siis läks talle vastavalt selle valdkonna kohtupraktikale üle (eespool punktis 84 viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punktid 346–360) nende vastutus, mis neil oli tekkinud seoses esimese ettevõtte osavõtuga rikkumisest muu hulgas 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001, on oluline meenutada, et ELTL artikli 263 (endine EÜ artikkel 230) alusel kontrollib Üldkohus vaidlustatud otsuse õiguspärasust ainult vaidlustatud otsuses sisalduvate põhjenduste alusel (Üldkohtu 6. märtsi 2001. aasta otsus kohtuasjas T-331/94: IPK-München *vs.* komisjon, EKL 2001, lk II-779, punkt 91). Käesolevas asjas tuleb märkida, et komisjoni esitatud põhjendusi ei saa pidada vaidlustatud otsuses sisalduvateks

põhjendusteks. Nimelt ei märgi ta selles otsuses ega isegi vastuväiteteatises, et ta peab FES vastutavaks esimese ettevõtte osavõtu eest rikkumises asjassepuutuval ajavahemikul seetõttu, et FES oli FEH või selle 100 % osalusega tütarettevõtjate majanduslik õigusjärglane. Kuid ta on FES-le rikkumise süükspanemiseks kogu aeg ette heitnud seda, et viimane juhtis „teiste seas" kontserni Fuji GIS-de alast tegevust ja järelikult juhtis ta sel perioodil otseselt esimest ettevõtet. Need kaks vastutuse liiki on aga teineteisest oluliselt erinevad, sest isik, kes juhib ettevõtet ajal, mil ettevõte rikkumises osaleb, on vastavalt isikliku vastutuse põhimõttele üldjuhul selle rikkumise eest vastutav (vt eespool punktis 58 viidatud kohtupraktika), samas kui vastutuse üleminek, mis tuleneb n-ö majandusliku järjepidevuse kriteeriumi kohaldamisest, on erand sellest põhimõttest (vt selle kohta eespool punktis 58 viidatud kohtuotsus ETI jt, punktid 39, 40 ja 46).

168 Sellest tuleneb, et uusi põhjendusi, mis tulenevad n-ö majandusliku järjepidevuse kriteeriumi kohaldamisest, millele komisjon käesolevas kohtumenetluses viitab, ei saa vaidlustatud otsuse õiguspärasuse kontrollimisel arvesse võtta, ja et tagasi tuleb lükata komisjoni sellele põhjendusele tuginevad argumendid.

169 Arvestades eeltoodut ja poolte esitatud seisukohti, tuleb kohtul oma algatusel tuvastada, et vaidlustatud otsus on osas, milles FES-le pannakse süüks esimese ettevõtte osavõtt rikkumises 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001, puudulikult põhjendatud, mis rikkus kaitseõigusi ja hageja õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ning mis takistab Üldkohtu kontrolli nende vaidlustatud otsuse punktide põhjendatuse üle, mida käesolevas argumendis kritiseeritakse.

170 Seega tuleb vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt h ja artikli 2 punkt d tühistada osas, milles nendes tuginetakse põhjendamata järeldusele, et FES juhtis „teiste seas" esimest ettevõtet perioodil 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001.

171 Lisaks, kuna hageja vaidlustab selle, et FES saab pidada isiklikult vastutavaks esimese ettevõtte osavõtu eest rikkumises 1. juulist 2001 kuni 30. septembrini 2002, on oluline täpsustada, et ta ei vaidlusta seda, et alates 1. juulist 2001 viis FES läbi kontserni Fuji GIS-de alast teatud tegevust, eriti FEIC-ga kui ühendatava ühinguga – kes oli FEH 100 % tütarettevõtja – ühinemise tõttu, vaid ainult seda, et see tegevus, eriti see, millega varem tegeles FEIC, kuulus esimese ettevõte alla. Selle kohta tuleb täpsustada, et nagu tunnistab hageja ja nagu nähtub ka teabenõude 4. oktoobri 2004. aasta vastuse lisast D, tegeles FEIC ajavahemikul 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001 muu hulgas GIS projektide rahvusvahelistele klientidele turustamisega, välja arvatud avalikud hanked ja Põhja-Ameerika – Põhja-Ameerika turg, mida rikkumine ei puuduta, oli reserveeritud FECOA-le –, ja ta oli seega üldjuhul otseselt vastutav ühiskokkuleppe täitmise eest ja uute klientide otsingute puudumise eest kogu siseturul ja hiljem EMP territooriumil. Sellest nähtub, et vastupidi sellele, mida väidab hageja, hõlmab „GIS [projektide] alane Fuji tegevus, mida juhtisid teiste seas [FEH] ja [FES]", nagu seda kirjeldatakse vaidlustatud otsuse põhjenduses 32, kindlasti FEIC läbiviidavat GIS-de alast tegevust. See tegevus kuulub seega vaidlustatud otsuses defineeritud esimesse ettevõttesse, nagu kirjeldatud eespool punktis 61. Järelikult on komisjon ilma viga tegemata vaidlustatud otsuses pidanud FES isiklikult vastutavaks esimese ettevõtte osavõtu eest rikkumises ajavahemikul 1. juulist 2001 kuni 30. septembrini 2002.

172 Arvestades kõiki eespool esitatud kaalutlusi, tuleb neljanda väite esimese argumendiga osaliselt nõustuda ja tühistada vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt h ja artikli 2

punkt d osas, milles komisjon tuvastab või tugineb järeldusele, et FES, kelle õigusjärglane on hageja, võib pidada perioodi osas 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001 rikkumise eest isiklikult vastutavaks, kuna nimetatud perioodil juhtis „teiste seas" ka tema otseselt seda ettevõtet. Ülejäänud osas tuleb neljanda väite esimene argument tagasi lükata.

Viies väide, mille kohaselt tehtud on ilmne hindamisviga või rikutud õigusnormi komisjoni järelduses, mille kohaselt FEH ja FES tuleb pidada isiklikult ja solidaarselt vastutavaks JAEPS osavõtu eest rikkumises

Poolte argumendid

173 Hageja väidab sisuliselt, et vaidlustatud otsuse artikli 2 punkt f tuleb tühistada, kuna see tugineb faktidele antud hinnangul, mis on ilmselt väär, st et FEH ja FES võib pidada isiklikult ja solidaarselt vastutavaks JAEPS või täpsemalt teise ettevõtte rikkumises osalemise eest ajavahemikul 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004. Hageja hinnangul ei ole komisjon täitnud oma tõendamiskohustust ning ta ei ole tõendanud, et neil oli võimalik JAEPS otsustavalt mõjutada, mis õigustas seda, et FEH ja FES olid isiklikult ja solidaarselt JAEPS ja Hitachiga vastutavad selle trahvi tasumise eest, mis määrati teise ettevõtte poolt rikkumises osalemise eest 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004.

174 Komisjon on seisukohal, et esineb mitmeid kaudseid märke, mis toetavad – kui neid koos tõlgendada – vaidlustatud otsuses tehtud järeldust, et FEH ja FES mõjutasid otsustavalt JAEPS-i, võimaldades rikkumise jätkumist ka pärast JAEPS-le kontserni Fuji GIS-de alase tegevuse üleandmist 1. oktoobril 2002. Seetõttu palub ta, et viies väide põhjendamatuse tõttu tagasi lükataks.

Üldkohtu hinnang

175 Enne kui käesoleva väite ning eespool punktis 155 esitatud põhjustel ka neljanda väite teise argumendi sisulise analüüsi juurde asuda, tuleb kindlaks teha nõude ese, mida see väide toetab, ja vaidlustatud otsuse põhjendused, mida nõue puudutab, ning samuti meelde tuletada reegleid, mida kohaldatakse konkurentsiõiguse rikkumise süükspanemisele tütar- ja emaettevõtja vaheliste suhete seisukohast.

– Nõude ese, mida toetab viies väide

176 Hageja ei vaidle vastu rikkumisest osavõtule teise ettevõtte poolt 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004. Ta ei vaidle vastu ka sellele, et sel perioodil oli nimetatud ettevõte otseselt JAEPS vastutusel või juhtida. Kuid ta vaidleb vastu sellele, et FEH-l ja FES-l oli JAEPS aktsiakapitalis 30 % otsese või kaudse osaluse kaudu tegelik õigus teist ettevõtet juhtida ning et nad seega kaudselt juhtisid seda ettevõtet 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004.

– Vaidlustatud otsuse põhjendused, mida puudutab viies väide

177 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 383–403 käsitles komisjon FEH ja FES kui JAEPS – kelle otsesel vastutusel teine ettevõte tegutses – emaettevõtja isikliku vastutuse küsimust, mis tekkis seoses teise ettevõtte poolt rikkumisest osavõtuga 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004. Komisjon märkis muu hulgas järgmist:

„(383) [JAEPS] asutati 2001. aasta juulis ja ta osales käesolevas otsuses kirjeldatud kooskõlastatud tegevuses 1. oktoobrist 2002 (mil Hitachi ja Fuji GIS-de [alane] tegevus anti üle JAEPS-le) kuni 11. maini 2004 (kuupäev, mil toimus kartelli viimane koosolek seoses komisjoni teatega kontrolle korraldada).

(384) JAEPS asutati selleks, et ümber struktureerida emaettevõtjate [elektri ülekande ja jaotuse] alane tegevus, millega tegeleti selle sektori klientide varustamiseks [joonealune märkus nr 399: lk 23134 ([kontserni] Hitachi [äriühingute] vastus vastuväiteteatisele)]. [Hitachi] ja [FES] ([FEH] 100 % osalusega tütarettevõtja) esindavad vastavalt 50 % ja 30 % ühiselt kontrollitava JAEPS aktsiakapitalist (kolmas aktsionär oli [Meidensha]).

[…]

(389) Ainult see, et need äriühingud olid JAEPS emaettevõtjad ei anna komisjonile alust eeldada, et neil oli üldiselt otsustav mõju JAEPS tegevusele turul või konkreetsemalt tema tegevusele, mida viidi läbi kartelli raames. Kuid faktilised andmed näitavad selgelt, et Hitachi ja Fuji võisid teostada ja ka teostasid

oma otsustavat mõju JAEPS osalemisel käesolevas otsuses kirjeldatud kartelli tegevuses 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004. Komisjon on seisukohal, et JAEPS ei otsustanud iseseisvalt oma tegevuse üle turul, vaid järgis Hitachi ja Fuji kindlaks määratud kaubandusotsustusi ja -tegevust.

(390) Viies oma GIS-de [alase] tegevuse üle JAEPS (viimata üle oma vastavaid tütarettevõtjaid, kes tegutsesid varem samuti selles sektoris), kasutasid Hitachi ja Fuji JAEPS juriidilise kehana oma pikemaajalise osalemise jätkamiseks GIS [projektide] tootjate kartellis [joonealune märkus nr 400: komisjoni toimikus ei ole tõendeid Meidensha vastu] (Hitachi ja Fuji jätkasid mõlemad [GIS] projektide müümist oma enda kaubamärgi all, kuid lasid need toota alltöövõtuna JAEPS-l).

(391) Need järeldused põhinevad objektiivsetel faktoritel, nagu […] järelevalve ja juhtimise roll, mis oli Hitachil ja Fujil JAEPS tegevuse üle[,] Hitachi ja Fuji osalemine kartelli tegevuses enne JAEPS asutamist[,] asjaolu, et Hitachi ja Fuji tütarettevõtjad, kes varem tegelesid GIS-de [alase] tegevusega, lõpetasid selle tegevuse, et seda saaks jätkata JAEPS, keda nad hiljem lausa aitasid, see, et nad asjassepuutuvate toodete müüjatena säilitasid oma huvi nende toodete vastu[,] JAEPS selliste esindajate osalemine kartelli koosolekutel, kes olid samaaegselt või järjestikku Hitachi ja/või Fuji ning […] töötajad, asjaolu, et suur osa JAEPS juhte olid samaaegselt või järjestikku ka Hitachi ja Fuji juhid.

[…]

(402) Hitachi ja Fuji otsus jätkata ühiselt kontrollitava ettevõtte kaudu kartellis osalemist ei vabasta neid vastutusest selle osavõtu eest.

(403) Seega tuleb pidada [JAEPS], [Hitachit], [FEH] ja [FES] solidaarselt vastutavaks JAEPS osavõtu eest rikkumises 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004."

178 Seega tuleneb vaidlustatud otsusest, et komisjon pidas FEH ja FES alates 1. oktoobrist 2002 vastutavaks mitte selle eest, et nad juhtisid otseselt esimest ettevõtet, vaid selle eest, et nad olid JAEPS – kelle otsesel vastutusel teine ettevõte tegutses – emaettevõtjad.

– Reeglid, mida kohaldatakse konkurentsiõiguse rikkumise süükspanemisele tütar- ja emaettevõtja vaheliste suhete seisukohast

179 Konkurentsireeglite kohaldamiseks ei ole määrava tähtsusega kahe äriühingu formaalne eraldamine, mis tuleneb nende iseseisva õigussubjekti staatustest; oluline on määratleda, kas nad tegutsevad turul ühena. Seega võib olla vajalik tuvastada, kas kaks eraldiseisvat õigusvõimelist äriühingut moodustavad ühe ja sama ettevõtte või majandusüksuse või kuuluvad sellesse, mis turul ühtsena ka tegutseb (vt selle kohta eespool punktis 56 viidatud kohtuotsus DaimlerChrysler *vs.* komisjon, punkt 85; vt selle kohta ka eespool punktis 58 viidatud kohtuotsus Imperial Chemical Industries *vs.* komisjon, punkt 140).

180 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei piisa asjaolust, et tütarettevõtjal on eraldi õigusvõime, selleks, et välistada võimalus, et tema rikkumine pannakse süüks emaettevõtjale, eriti kui tütarettevõtja ei otsusta oma tegutsemise üle turul sõltumatult, vaid rakendab enamjaolt talle emaettevõtja poolt antud juhiseid (eespool punktis 58 viidatud kohtuotsus Imperial Chemical Industries *vs.* komisjon, punktid 132 ja 133, ja eespool punktis 57 viidatud kohtuotsus PVC II, punkt 960). Kui tütarettevõtjal puudub tegelik sõltumatus määratleda oma tegevusstrateegia turul, võib EÜ artikli 81 lõikes 1 sätestatud keeldu pidada kohaldamatuks suhtele, mis valitseb tema ja tema emaettevõtja vahel, kellega nad koos ühe majandusüksuse moodustavad (eespool punktis 58 viidatud kohtuotsus Imperial Chemical Industries *vs.* komisjon, punkt 134; Üldkohtu 12. jaanuari 1995. aasta otsus kohtuasjas: T-102/92: Viho *vs.* komisjon, EKL 1995, lk II-17, punkt 51). Eespool viidatud kohtupraktika on analoogia alusel kohaldatav ka EMP lepingu artikli 53 lõikele 1.

181 Üldreeglina lasub komisjonil kohustus faktiliste asjaolude kogumi alusel tõendada, et emaettevõtja tegelikult mõjutas otsustavalt oma tütarettevõtja tegevust turul, võttes eriti arvesse asjaolu, et kas emaettevõtja või emaettevõtjad teostas(id) õigust tütarettevõtjat juhtida (vt selle kohta Üldkohtu 27. septembri 2006. aasta otsus kohtuasjas T-314/01: Avebe *vs.* komisjon, EKL 2006, lk II-3085, punkt 136 ja seal viidatud kohtupraktika).

182 Üldjuhul saab emaettevõtja tütarettevõtjat tegelikult mõjutada, eriti aga mõjutada tema tegevust turul, kui talle kuulub enamusosalus tütarettevõtja kapitalis. Nii on otsustatud, et kui tegelik kontroll, mida tütarettevõtja üle teostab emaettevõtja, kellele tütarettevõtja kapitalis kuulub 25,001 % osalus, vastab enamusosalusest väga kaugele jäävale väikeosalusele, ei saa järeldada, et emaettevõtja ja tema tütarettevõtja kuuluvad ühte kontserni, mille sees nad moodustavad ühe majandusüksuse (vt selle kohta Üldkohtu 6. aprilli 1995. aasta otsus kohtuasjas T-141/89: Tréfileurope *vs.* komisjon, EKL 1995, lk II-791, punkt 129).

183 Kuid ka väikeosalus võib emaettevõtjal võimaldada teostada otsustavat mõju tütarettevõtja tegevuse üle turul, kui selle osalusega kaasnevad õigused, mis on väikeaktsionäride finantshuvide kaitsmiseks ulatuslikumad õigustest, mis neil on tavaliselt, ning mis õiguslike ja majanduslike asjassepuutuvate kaudsete tõendite kogumi meetodi abil uurides näitavad, et tütarettevõtja tegevust turul otsustavalt mõjutatakse. Seega võib komisjon tõendada otsustava mõju tegelikku teostamist kaudsete tõendite kogumi abil, isegi kui igal kaudsel tõendil eraldi ei ole piisavat tõenduslikku jõudu.

184 Emaettevõtja või emaettevõtjate poolt tütarettevõtja juhtimisõiguse tegelik teostamine võib tuleneda otseselt kohaldatavate õigusnormide rakendamisest või nende õigusnormide alusel sõlmitud emaettevõtjate vahelisest kokkuleppest nende ühiselt kontrollitava tütarettevõtja juhtimise kohta (vt selle kohta eespool punktis 181 viidatud kohtuotsus Avebe *vs.* komisjon, punktid 137–139). Seda, kui suurel määral emaettevõtja sekkub tütarettevõtja juhtimisse, võib näidata tütarettevõtja tippjuhtide seas mitme sellise isiku esinemine, kellel on juhtiv ametikoht ka emaettevõtjas. Selline mitmel ametikohal olemine annab emaettevõtjale vaieldamatult positsiooni, mis võimaldab tal otsustavalt mõjutada oma tütarettevõtja tegevust turul, kuna see võimaldab emaettevõtja juhatuse liikmetel tütarettevõtja juhataja ülesannete täitmisel teostada järelevalvet selle üle, et tütarettevõtja tegutsemine turul oleks kooskõlas emaettevõtja juhtorganite antud suunistega. Selle eesmärgi võib saavutada ilma, et emaettevõtja nendel töötajatel, kellel on juhtiv ametikoht tütarettevõtjas, oleks emaettevõtja esindaja roll. Lõpuks võib emaettevõtja või emaettevõtjate sekkumine tütarettevõtja juhtimisse tuleneda ka nendevahelistest kaubandussuhetest. Seega kui emaettevõtja on samaaegselt oma tütarettevõtja varustaja või klient, on ta eriti huvitatud tütarettevõtja tootmis- või müügitegevuse juhtimisest, et võimalikult palju kasu saada sellise vertikaalse integratsiooni tekitatavast lisaväärtusest (vt selle kohta kohtujurist Mischo ettepanek eespool punktis 58 viidatud kohtuotsusele Stora Kopparbergs Bergslags *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-9928, punktid 50 ja 51).

185 Arvestades asjaolu, et ELTL artikli 263 (endine EÜ artikkel 230) alusel kontrollib Üldkohus vaidlustatud otsuse õiguspärasust ainult selles aktis sisalduvate põhjenduste alusel (eespool punktis 167 viidatud kohtuotsus IPK-München *vs.* komisjon, punkt 91), tuleb emaettevõtja poolt tütarettevõtja juhtimisõiguse tegelikku teostamist hinnata ainult nende tõendite alusel, millele viidatakse otsuses, milles komisjon paneb vastutuse rikkumise eest emaettevõtjale. Seega tuleb vastata sisuliselt ainult küsimusele, kas rikkumine on nende tõenditega tõendatud (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Cimenteries CBR jt *vs.* komisjon, punkt 726).

– Vaidlustatud otsuses komisjoni viidatud tõendid selle kohta, et FEH ja FES teostasid tegelikult oma juhtimisõigust JAEPS üle

186 Arvestades eespool punktides 179–185 meelde tuletatud kohtupraktikat, tuleb esiteks uurida vaidlustatud otsuses viidatud kaudseid tõendeid [*konfidentsiaalne*] Hitachi, FEH ja Meidensha (edaspidi „asutajad") vahel ühiselt kontrollitava tütarettevõtja JAEPS asutamist puudutava raamlepingu tingimuste kohta (edaspidi „raamleping").

187 Selleks et toetada teesi, et FEH-l ja FES-l oli JAEPS järelevalve ja juhtimise roll, märgib komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 395 järgmist:

„[*konfidentsiaalne*]".

188 Faktilistele asjaoludele antud hinnangu osas märgivad FEH ja FES oma menetlusdokumentides või Üldkohtu esitatud küsimustele esitatud kirjalikes vastustes ainult seda, et nendest hinnangutest ei saanud järeldada, et neil oli otsustav mõju JAEPS tegevuse üle turul, sest [*konfidentsiaalne*].

189 Raamlepingu, mis on lisatud vastuväiteteatisele FEH ja FES poolt esitatud vastusele, artikli [*konfidentsiaalne*] kohaselt [*konfidentsiaalne*].

190 Raamlepingu artiklis [*konfidentsiaalne*] on ette nähtud, et [*konfidentsiaalne*]. Raamlepingu artikli [*konfidentsiaalne*] kohaselt [*konfidentsiaalne*]. Selles küsimuses on raamlepingu artiklis [*konfidentsiaalne*] märgitud, et [*konfidentsiaalne*]. Lõpuks on raamlepingu artiklis [*konfidentsiaalne*] märgitud, et [*konfidentsiaalne*].

191 Raamlepingu artiklis [*konfidentsiaalne*] on ka märgitud, et [*konfidentsiaalne*].

192 Lõpuks, raamlepingu artikli [*konfidentsiaalne*] kohaselt [*konfidentsiaalne*].

193 Raamlepingu artiklist [*konfidentsiaalne*], tõlgendades seda koos selle lepingu teiste tingimustega, nähtub, et igal asutajal oli [*konfidentsiaalne*] võimalus otsustavalt mõjutada JAEPS tegevust turul. Nimelt, [*konfidentsiaalne*]. Sellest tuleneb, et asutajad pidid nende poolt ühiselt kontrollitava tütarettevõtja turukäitumist puudutavates olulistes otsustes igal juhul kokkuleppele jõudma.

194 Hageja ei ole esitanud ühtegi usaldusväärset tõendit oma argumendi toetuseks, et [*konfidentsiaalne*]. Seda arvestades näitab [*konfidentsiaalne*] asjaolu, mida hageja ei ole vaidlustanud, et [*konfidentsiaalne*] asutajad pidid tegelikult kokkuleppele jõudma JAEPS juhtimist ja majandustegevust puudutavates olulistes otsustes.

195 Mis puudutab hageja kriitikat, et [*konfidentsiaalne*], siis isegi kui see on põhjendatud, ei ole see iseenesest määrava tähtsusega, sest [*konfidentsiaalne*]. FEH ja FES poolt vastuväiteteatisele esitatud vastuse punktis 4.3 tunnistasid nad nimelt, et „[*konfidentsiaalne*]" ja „[*konfidentsiaalne*]". Igal juhul, nagu märgib komisjon, tuleneb vastuväiteteatisele FEH ja FES esitatud vastuse punktidest 5.7 ja 5.8, et [*konfidentsiaalne*]. Lõpuks möönsid FEH ja FES komisjonile 10. novembril 2006 esitatud kirjas, et „[*konfidentsiaalne*]". [*konfidentsiaalne*] Arvestades raamlepingu artikli [*konfidentsiaalne*] tingimusi, tundub igatahes väär väita, nagu teeb hageja, et „[*konfidentsiaalne*]".

196 Mis puudutab asjaolu, et JAEPS otsesel vastutusel oleva teise ettevõtte osalust rikkumises ei arutatud asutajate presidentide ja/või juhtivtöötajate koosolekutel, siis ei ole sellel tähtsust, sest selleks, et tütarettevõtja tegusid süüks panna emaettevõtjale, pole nõutud, et tuleb tõendada, et emaettevõtja võttis otseselt rikkumisest osa või oli sellest teadlik. Komisjonil on õigus teha otsus kontserni emaettevõtjale trahvi määramise kohta mitte ainult seetõttu, et emaettevõtjal on rikkumises suhetes tütarettevõtjaga kihutaja roll, või veelgi enam seetõttu, et emaettevõtja võtab rikkumisest osa, vaid ainuüksi seetõttu, et ajal, mil rikkumine toime pandi, tegutsesid emaettevõtja ja tütarettevõtja turul ühtemoodi (eespool punktis 57 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt *vs.* komisjon, punkt 58, ja 30. aprilli 2009. aasta otsus kohtuasjas T-12/03: Itochu *vs.* komisjon, EKL 2009, lk II-883, punkt 58). Käesolevas asjas ei tule komisjonil seega tõendada, et FEH ja FES olid otseselt seotud või et nad olid teadlikud teise ettevõtte – mis

oli sel ajal JAEPS otsesel vastutusel – osavõtust rikkumises, vaid ainult näidata, et selle osavõtu ajal avaldasid need äriühingud tegelikku otsustavat mõju oma tütaret-tevõtja tegevusele turul, seda eriti toimimist puudutavatel aruteludel osalejatena (vt eespool punktid 180 ja 181).

197 Teiseks on oluline uurida vaidlustatud otsuses viidatud kaudseid tõendeid asjaolu kohta, et suur arv JAEPS juhtidest olid samaaegselt või järjestikku juhtivtöötajad ka FEH-s või FES-s.

198 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 400 märkis komisjon:

„Selle kohta on paljuütlevad järgmised näited Fuji […] juhtide ametikohtade kattumistest:

a) [Os.] oli JAEPS [*konfidentsiaalne*] [*konfidentsiaalne*] kuni [*konfidentsiaalne*], ja samal ajal [FES] [*konfidentsiaalne*]. Seejärel sai temast [*konfidentsiaalne*] viimati nimetatud äriühingu [*konfidentsiaalne*].

b) [H. H.], [*konfidentsiaalne*] kuni [*konfidentsiaalne*] JAEPS [*konfidentsiaalne*] [ja] [*konfidentsiaalne*] oli ka [FEH] [*konfidentsiaalne*]. Temast sai seejärel [FES] [*konfidentsiaalne*].

c) [Ok.] järgnes [I.-le] JAEPS [*konfidentsiaalne*] kuni [*konfidentsiaalne*]. Ta oli samal ajal [FES] [*konfidentsiaalne*].

d) [Y.], JAEPS [*konfidentsiaalne*] alates [*konfidentsiaalne*] oli samal ajal [FES] [*konfidentsiaalne*] ja seejärel [*konfidentsiaalne*].

e) [A.], JAEPS [*konfidentsiaalne*] kuni [*konfidentsiaalne*] oli ka [FEH] [*konfidentsiaalne*].

f) [K.] järgnes [A.-le] JAEPS [*konfidentsiaalne*] alates [*konfidentsiaalne*]. Ta oli ka [[FES] [*konfidentsiaalne*].

199 FES või FEH juhtivate ametikohtade ja JAEPS [*konfidentsiaalne*] kattumine pani FEH ja FES vaieldamatult positsiooni, mis võimaldas neil otsustavalt mõjutada JAEPS tegevust turul, kuna see võimaldas nende äriühingute juhatuse liikmetel kontrollida, et JAEPS tegevus turul on kooskõlas sellega, mis on sätestatud [*konfidentsiaalne*], nagu on ette nähtud raamlepingu artiklis [*konfidentsiaalne*]. Vaidlustatud otsuse põhjendusest 393 nähtub, ja seda kinnitavad vastuväiteteatisele kontserni Hitachi äriühingute poolt esitatud vastuse osa H, vastuväiteteatisele FEH ja FES esitatud vastuse punktid 5.10 ja 5.11, et [*konfidentsiaalne*]. Kuid FEH ja FES ei ole vaidlustanud ega ka kinnitanud, et nende juhtivtöötajad, kes olid ka JAEPS [*konfidentsiaalne*] kui [*konfidentsiaalne*], ei saanud kogu vajalikku teavet, et oma kohustusi täita. Isegi kui eeldada, et need isikud ei saanud [*konfidentsiaalne*] kohta teavet, siis tuleneb ikkagi FEH ja FES poolt vastuväiteteatisele esitatud vastuse punktist 5.10, et nad olid asutajate jaoks infoallikaks küsimuste osas, mida JAEPS arutati [*konfidentsiaalne*], st nendel, kus arutati JAEPS [*konfidentsiaalne*].

200 Kolmandaks on oluline uurida vaidlustatud otsuses viidatud kaudseid tõendeid selle kohta, et FES ja FEH olid JAEPS toodetud GIS projektide müüjatena jätkuvalt nendest huvitatud.

201 Asjaolu, mis nähtub vaidlustatud otsuse põhjendusest 398, et JAEPS asutamise järgselt jätkasid FEH ja FES JAEPS toodetud GIS projektide müümist „oma väljakujunenud klientidele, välja arvatud avalik sektor", mis komisjoni hinnangul oli [*konfidentsiaalne*] kuni [*konfidentsiaalne*] % kontserni Fuji GIS-de alasest tegevusest enne JAEPS asutamist, ja et nad muutusid seega JAEPS olulisteks klientideks, annab tunnistust sellest, et nad säilitasid oma erilise kaubandusliku huvi avaldada tegelikku otsustavat mõju nende tütarettevõtja tegevusele turul, [*konfidentsiaalne*], vastavalt raamlepingu artikli [*konfidentsiaalne*] tingimustele.

202 Seega arvestades eeltoodud kaalutlusi ja ilma, et oleks vaja uurida muid kaudseid tõendeid, millele vaidlustatud otsuses selles küsimuses viidatakse ja mille asjassepuutuvusele hageja samuti vastu vaidleb, tuleb asuda seisukohale, et komisjon on vaidlustatud otsuses viidatud kaudsete tõendite kogumi abil – mille hulka kuuluvad raamlepingu tingimused, juhtivate ametikohtade ühtimine FEH-s ja FES-s ja JAEPS-s, FEH ja FES kui JAEPS toodetud GIS projektide müüjate huvi säilimine nende projektide vastu – esitanud õiguslikult piisavalt tõendeid FEH ja FES poolt tegeliku otsustava mõju avaldamise kohta JAEPS tegevusele turul.

203 Seega on komisjon käesolevas asjas asjaolusid arvestades õigesti pidanud FEH ja FES isiklikult ning Hitachi ja JAEPS-ga solidaarselt vastutavaks teise ettevõte rikkumisest osavõtu eest 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004.

204 Seega tuleb viies väide ja ka neljanda väite teine argument põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

2. *Vaidlustatud otsuse osalise muutmine nõue*

205 Sisuliselt palub hageja, et Üldkohus teostaks ELTL artiklist 261 (endine EÜ artikkel 229) tulenevat täielikku pädevust ja vähendaks oluliselt trahve, mis FEH-le ja FES-le määrati vaidlustatud otsuse artikli 2 punktides d ja f, võttes arvesse, et FEH-le ei ole võimalik õiguspäraselt süüks panna vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumist 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002, seda, et FES-le ei ole õiguspäraselt võimalik süüks panna seda rikkumist 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002, seda, et FEH-le ja FES-le JAEPS emaettevõtjatena ei ole õiguspäraselt võimalik süüks panna nimetatud rikkumist 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004, ning lõpuks vajadust vähendada oluliselt FEH-le ja FES-le määratud trahve, kuna nad esitasid haldusmenetluses teavet, millel oli oluline lisaväärtus koostööteatise artikli 23 lõike b tähenduses, või kui see säte ei kohaldu, siis seetõttu, et esines kergendav asjaolu, sest see teave kergendas komisjoni tööd rikkumise tuvastamisel suuniste määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja [ST] artikli 65 lõike 5 kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (ELT 1998, C 9, lk 3; ELT eriväljaanne 08/01, lk 171; edaspidi „suunised") punkti 3 kuuenda taande tähenduses.

Sissejuhatavad märkused liidu kohtu täieliku pädevuse kohta

206 ELTL artikli 261 (endine EÜ artikkel 229) alusel vastu võetud määrused annavad liidu kohtule täieliku pädevuse karistuste osas. Määruse nr 17 artikkel 17 ja määruse nr 1/2003 artikkel 31 näevad täpsemalt ette, et Üldkohtul on täielik pädevus

lahendada hagiavaldusi, mis on esitatud komisjoni nende otsuste peale, millega komisjon määrab või on määranud trahvi.

207 Liidu kohus võib sellist täielikku pädevust teostada siiski vaid ainult institutsioonide õigusaktide õiguspärasuse, täpsemalt tühistamishagide läbivaatamise käigus. Nimelt ei ole ELTL artikkel 261 (endine EÜ artikkel 229) iseseisev õiguslik alus, vaid sellega üksnes laiendatakse pädevust, mis liidu kohtul on ELTL artikli 263 (endine EÜ artikkel 230) alusel esitatud hagide läbivaatamisel. Järelikult hagi, milles liidu kohtul on palutud teostada täielikku pädevust ja ümber vaadata otsus, millega on määratud karistus, sisaldab või hõlmab tingimata ka nõuet selle otsuse täielikuks või osaliseks tühistamiseks (Üldkohtu 9. novembri 2004. aasta määrus kohtuasjas T-252/03: FNICGV *vs.* komisjon, EKL 2004, lk II-3795, punkt 25).

208 Lisaks lihtsale õiguspärasuse kontrollile, mida teostatakse ELTL artikli 263 (endine EÜ artikkel 230) alusel esitatud tühistamishagi läbivaatamisel, mis võimaldab ainult kas tühistamisnõude rahuldamata jätta või vaidlustatud akti tühistada, nagu on sätestatud ELTL artiklis 264 (endine EÜ artikkel 231), annab täielik pädevus liidu kohtule õiguse teha vaidlustatud otsust muutev otsus, isegi kui seda akti ei tühistata, võttes arvesse kõiki faktilisi asjaolusid, et näiteks muuta määratud trahvi summat (Euroopa Kohtu 15. oktoobri 2002. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ja C-254/99 P: Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon, EKL 2002, lk I-8375, punkt 692). Seega sellistes küsimustes, kus komisjonil on kaalutlusruum, nagu trahvi suurendamise määra kindlaksmääramine rikkumise kestuse alusel või vajadus määrata trahv, millel on hoiatav mõju, või haldusmenetluses ettevõtja tehtud koostöö kvaliteet või kasulikkus, eriti võrreldes teiste ettevõtjate panusega, piirdub tühistamishagi raames ELTL artikli 263

(endine EÜ artikkel 230) alusel teostatav õiguspärasuse kontroll ilmse hindamisvea puudumise kontrollimisega, mis aga üldjuhul ei takista liidu kohtul teostamast oma täielikku pädevust (vt selle kohta eespool punktis 59 viidatud Üldkohtu 15. juuni 2005. aasta otsus Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, punkt 164 ja seal viidatud kohtupraktika, ja 6. mai 2009. aasta otsus kohtuasjas T-116/04: Wieland-Werke *vs.* komisjon, EKL 2009, lk II-1087, punktid 32, 33 ja 124).

209 Täieliku pädevuse raames on liidu kohtul õigus hinnata, kas määratud trahvid on sobivad, arvestades kriteeriume, mis on määratletud olenevalt juhtumist kas määruse nr 17 artikli 15 lõikes 4 või määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 punktis a (Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-248/98 P: KNP Bouygues Télécom *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-9641, punkt 40; 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-280/98 P: Weig *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-9757, punkt 41, ja eespool punktis 58 viidatud kohtuotsus Cascades *vs.* komisjon, punkt 41). Viimati nimetatud hindamine võib õigustada sellise täiendava teabe esitamist ja arvessevõtmist, mida ei ole trahvi määravas komisjoni otsuses mainitud (vt Üldkohtu 29. aprilli 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T-252/01: Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, EKL 2004, lk II-1181, punkt 165 ja seal viidatud kohtupraktika, ning eespool punktis 59 viidatud 15. juuni 2005. aasta otsus Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, punktid 164 ja 190).

210 Käesolevas asjas tuleb Üldkohtul vastavalt kõigile vaidlustatud otsuse osalise tühistamise nõuetele oma täielikku pädevust teostades uurida, kas vaidlustatud otsuse artikli 2 punktide d ja f osas tuleb FEH-le ja FES-le määratud trahvide muutmiseks teha muutev otsus, isegi kui neid ei tühistata. Sellega seoses tuleb arvesse võtta lisaks rikkumistele, millele viidati vaidlustatud otsuse artikli 1 punktide g ja h ning artikli 2 punktide d ja f tühistamise nõudes, mis juba tõstatati õiguspärasuse kontrolli raames, rikkumisi, millele viidati ainult artikli 2 punkte d ja f muutva otsuse tegemise nõudes, ning ka teavet, mida pooled on esitanud käesolevas menetluses ja mis tundub trahvisumma hindamiseks asjassepuutuv.

Võimatus panna FEH-le õiguspäraselt süüks rikkumine ajavahemikul 2000. aasta septembri lõpust kuni 30. septembrini 2002

Poolte argumendid

211 Arvestades esimest, teist ja kolmandat väidet, palub hageja, et Üldkohus teostaks ELTL artiklist 261 (endine EÜ artikkel 229) tulenevat täielikku pädevust ja vähendaks oluliselt FEH-le määratud trahvi, sest talle ei ole võimalik õiguspäraselt süüks panna rikkumist 2000. aasta septembri lõpust kuni 30. septembrini 2002.

212 Komisjon palub, et esimene, teine ja kolmas väide lükataks tagasi ning seega, et hageja asjassepuutuv nõue jäetaks rahuldamata.

Üldkohtu hinnang

213 Kuna komisjon võis vaidlustatud otsuses õiguspäraselt FEH-le süüks panna esimese ettevõtte osalemise rikkumises, mis toimus katkestusteta 2000. aasta septembri lõpust kuni 30. septembrini 2002, ja kuna seetõttu tuleb esimene, teine ja kolmas väide tagasi lükata (vt eespool punktid 139 ja 147), siis ei tule Üldkohtul oma täielikku pädevust kasutades teha vaidlustatud otsuse artikli 2 punkti d muutvat kohtuotsust.

214 Seega tuleb käesolev vaidlustatud otsuse osalise muutmise nõue rahuldamata jätta.

Võimatus panna FES-le õiguspäraselt süüks rikkumine ajavahemikul 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002

Poolte argumendid

215 Hageja palub neljandas väites, et Üldkohus teostaks ELTL artiklist 261 (endine EÜ artikkel 229) tulenevat täielikku pädevust ja vähendaks oluliselt FES-le määratud trahvi, sest talle ei ole võimalik õiguspäraselt süüks panna esimese ettevõtte osavõttu rikkumisest 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002.

216 Komisjon leiab, et neljas väide tuleb tagasi lükata ja et järelikult tuleb hageja asjassepuutuv nõue jätta rahuldamata.

Üldkohtu hinnang

217 Kuna komisjon võis vaidlustatud otsuses õiguspäraselt FES-le süüks panna esimese ettevõtte osalemise rikkumises 1. juulist 2001 kuni 30. septembrini 2002 (vt eespool punkt 171), siis ei tule Üldkohtul oma täielikku pädevust kasutades teha vaidlustatud otsuse artikli 2 punkti d selles küsimuses muutvat kohtuotsust. Seega tuleb käesolev vaidlustatud otsuse osalise muutmise nõue rahuldamata jätta.

218 Kuid Üldkohtul tuleb oma täielikku pädevust kasutades teha vaidlustatud otsuse muutev kohtuotsus seetõttu, et tühistati selle otsuse artikli 2 punkt d osas, milles see

tugineb põhjendamata järeldusel, et FES võib pidada isiklikult vastutavaks rikkumise eest ajavahemikul 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001 (vt eespool punktid 170 ja 172).

219 Mis puudutab vaidlustatud otsuse artikli 2 punkti d muutmise täpset ulatust, siis on kõigepealt oluline märkida, et FES puhul võeti esimese ettevõtte poolt 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001 rikkumisest osavõtu talle süükspanemist arvesse tema trahvisumma kindlaksmääramisel ning see suurendas seda summat, nagu nähtub vaidlustatud otsuse põhjendusest 498.

220 Edasi, et otsustada, kui suure summa võrra suurendada FES lähtesummat talle süüks pandud rikkumise kestuse eest, siis ei ole põhjust kõrvale kalduda meetodist, mida komisjon kasutas vaidlustatud otsuse põhjenduses 492 ja mille kohaselt suurendas komisjon üle ühe aasta kestvate rikkumiste puhul trahvi lähtesummasid 10 % võrra iga rikkumise täisaasta eest ja 5 % iga täiendava perioodi eest, mis kestis kuus kuud või kauem, kuid mis oli lühem kui üks aasta. Kuigi on tõsi, et see meetod erineb teatud määral sellest, mida kirjeldatakse suunistes ja mille kohaselt keskmise kestusega rikkumiste (üldiselt kestavad ühe aasta kuni viis aastat) eest võib raskusastme põhjal määratud trahvisummat suurendada kuni 50 %, on see siiski kooskõlas komisjoni tavapärase otsustuspraktikaga nende suuniste kohaldamisel. Lisaks tuleb märkida, et komisjon kohaldas seda meetodit kõigile ettevõtjatele, kes osalesid vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumises, ja et hageja ei ole seda ka käesolevas kohtumenetluses vaidlustanud.

221 Lõpuks, arvestades vaidlustatud otsuse artikli 2 punkti d tühistamist osas, mis tugineb vääral järeldusel, et FES võis pidada isiklikult vastutavaks esimese ettevõtte osavõtu eest rikkumises 15. aprillist 1988 kuni 30. juunini 2001, ei saa enam tema osas asuda seisukohale, mis on märgitud vaidlustatud otsuse põhjenduses 498, et tegemist

oli pikaaegse, 14 aastat ja 4 kuud kestnud rikkumisega, mis õigustas vastavalt vaidlustatud otsuse põhjenduses 492 nimetatud põhimõtetele tema trahvi lähtesumma suurendamist 140 %, vaid tegemist on keskmise, 1 aasta ja kolme kuu pikkuse rikkumisega, mis õigustab seda, et tema trahvi lähtesummat 1 000 000 eurot, mis on märgitud vaidlustatud otsuse põhjenduses 490, suurendati ainult 10 %; seega tuleb FES-le esimese ettevõtte rikkumises osalemise eest 1. juulist 2001 kuni 30. septembrini 2002 määrata solidaarselt FEH-ga tasumisele kuuluva trahvi lähtesummaks 1 100 000 eurot, ilma et see piiraks selle summa võimalikku vähendamist hageja viidatud kergendavate asjaolude arvessevõtmiseks (vt eespool punktid 226–268).

Võimatus panna FEH-le ja FES-le kui JAEPS emaettevõtjatele õiguspäraselt süüks teise ettevõtte osavõttu kartellis 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004

Poolte argumendid

222 Hageja palub viiendas väites ja neljanda väite teises argumendis, et Üldkohus teostaks ELTL artiklist 261 (endine EÜ artikkel 229) tulenevat täielikku pädevust ja vähendaks oluliselt FEH ja FES trahvi, sest neile kui JAEPS emaettevõtjatele ei ole võimalik õiguspäraselt süüks panna teise ettevõtte osavõttu rikkumisest 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004.

223 Komisjon on seisukohal, et viies väide ja neljanda väite teine argument tuleb tagasi lükata ning seetõttu tuleb hageja asjassepuutuv nõue jätta rahuldamata.

Üldkohtu hinnang

224 Komisjon võis vaidlustatud otsuses õiguspäraselt FEH-le ja FES-le kui JAEPS emaettevõtjatele süüks panna teise ettevõtte osalemise rikkumises 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004 (vt eespool punktid 203 ja 204). Üldkohtul ei tule seega oma täielikku pädevust kasutades teha vaidlustatud otsuse artikli 2 punkti f selles küsimuses muutvat kohtuotsust.

225 Seega tuleb FEH ja FES käesolev vaidlustatud otsuse osalise muutmise nõue rahuldamata jätta.

Vajaduse kohta vähendada FEH ja FES trahve, kuna haldusmenetluses nende esitatud teabel oli oluline lisaväärtus koostööteatise tähenduses, või teise võimalusena seetõttu, et esines kergendav asjaolu suuniste tähenduses

Poolte argumendid

226 Hageja palub, et Üldkohus teostaks ELTL artiklist 261 (endine EÜ artikkel 229) tulenevat täielikku pädevust ja vähendaks 50 % FEH-le ja FES-le määratud trahvi, arvestades koostööteatise lõikeid 21 ja 22 ning artikli 23 lõiget b, arvestades nende poolt

haldusmenetluses komisjonile esitatud olulise lisaväärtusega teavet, mis sisaldus nende poolt koostööteatise alusel tehtud avalduses, vastuses vastuväiteteatisele ja 29. septembri 2006. aasta kirja (vt eespool punktid 19, 20 ja 25), mis võimaldasid komisjonil kahtlustatud rikkumine tuvastada. Asjaolu, et see teave esitati pärast vastuväiteteatise esitamist, ei välista koostööteatise mõttes olulise lisaväärtuse tingimuse täitmist.

227 Teise võimalusena palub hageja Üldkohtul vähendada FEH-le ja FES-le määratud trahvi, kuna arvestades, et nende tõhus koostöö haldusmenetluses võimaldas komisjonil rikkumise kergemini tuvastada, võib seda kohtupraktika kohaselt käsitada kergendava asjaoluna suuniste punkti 3 kuuenda taande kohaselt.

228 Komisjon palub see nõue rahuldamata jätta.

Üldkohtu hinnang

229 Enne kui asuda käesoleva nõude sisulise analüüsi juurde, on oluline kindlaks teha vaidlustatud otsuse põhjendused, mida see nõue puudutab, ja meelde tuletada õigusnorme, mis puudutavad trahvi vähendamist seoses rikkumises osalenud ettevõtja esitatud tõenditega ja tema tõhusa koostööga haldusmenetluses.

– Vaidlustatud otsuse põhjendused, mida käesolev muutva kohtuotsuse tegemise nõue puudutab

230 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 548–550 märkis komisjon FEH ja FES koostöö kohta haldusmenetluses järgmist:

„(548) Pärast seda, kui ettevõtjatele oli välja saadetud vastuväiteteatis, palus Fuji, et tema trahvi vähendataks [koostöö]teatise alusel (12. juuli 2006) ning et selleks võetaks arvesse ka tema vastust vastuväiteteatisele. 28. septembril 2006 täiendas ta oma varasemaid avaldusi veel ühe endise töötaja ütlustega.

(549) Oma avaldustes kirjeldas Fuji kartelli ja tunnistas, et see eksisteeris vastuväiteteatises kirjeldatud kujul. TA võttis omaks selles osalemise 1988. aasta aprillist „täpselt või umbes kuni 2000. aasta septembrini". Fuji kirjeldab kartelli sisemenetlusi, eriti Jaapani ettevõtjate vahelist suhtlust, ning esitas teatud tõendeid, muu hulgas dokumentide nimekirja, mis hõlmas projekte, mille osas oli kartellis kokku lepitud, et need teostatakse pärast 2000. aasta septembrit [vt põhjendus 198]. Kuid Fuji vaidles vastu kartellis osalemisele pärast 2000. aasta septembrit ja tema vastutusele rikkumise eest, mille pani toime JAEPS.

(550) Arvestades, et Fuji tegi oma taotluse pärast vastuväiteteatise teatavakstegemist ja seda, milline oli tema avalduste sisu, leiab komisjon, et Fuji avaldused ei suurendanud oluliselt komisjoni võimet tuvastada asjassepuutuvaid fakte, sest Fuji kinnitas selliste faktiliste asjaolude asetleidmist, mis olid komisjoni poolt õiguslikult piisavalt juba tõendatud muude tõenditega ning ta

ei esitanud asjaolusid, mis oleksid andnud alust uutele vastuväidetele. Seega ei olnud tema panusel olulist lisaväärtust võrreldes tõenditega, mis olid juba komisjoni valduses kuupäeval, mil need tõendid esitati, ning need ei õigusta trahvi vähendamist [koostöö]teatise alusel."

– Õigusnormid, mis puudutavad trahvi vähendamist seoses rikkumises osalenud ettevõtja esitatud tõenditega ja tema tõhusa koostööga haldusmenetluses

231 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et konkurentsiõiguse rikkumises osalenud koostööd tegeva ettevõtja trahvi vähendamine on põhjendatud, kui see koostöö lihtsustab komisjoni tööd rikkumise tuvastamisel ja vajaduse korral sellele lõpu tegemisel (Euroopa Kohtu 28. juuni 2005. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P: Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, EKL 2005, lk I-5425, punkt 399; eespool punktis 142 viidatud Üldkohtu kohtuotsus BPB de Eendracht *vs*. komisjon, punkt 325, ja 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-338/94: Finnboard *vs*. komisjon, EKL 1998, lk II-1617, punkt 363).

232 Koostööteatise lõigetes 20–23 on sätestatud:

„20. Ettevõtjate puhul, kes ei täida [A osas „Kaitse trahvide eest"] sätestatud tingimusi, võib siiski vähendada kehtestatava trahvi määra.

21. Selleks et ettevõtja trahvi saaks vähendada, peab ta esitama komisjonile kahtlustatava rikkumise kohta tõendid, millel on komisjoni valduses olevate tõenditega võrreldes oluline lisaväärtus, ning lõpetama oma osaluse kahtlustatavas rikkumises hiljemalt tõendite esitamise ajal.

22. Lisaväärtuse mõiste väljendab seda, mil määral esitatud tõendite laad ja/või üksikasjalikkus aitavad komisjonil kõnealuseid fakte tõendada. Hindamisel peab komisjon hiljem esitatavatest tõenditest üldjuhul väärtuslikumaks neid kirjalikke tõendeid, mis pärinevad sellest ajavahemikust, mida faktid puudutavad. Samamoodi peetakse kaudselt seotud tõenditest üldjuhul väärtuslikumaks kõnealuste faktidega otseselt seotud tõendeid.

23. Komisjon määrab haldusmenetluse lõpus vastu võetavas lõplikus otsuses kindlaks:

a) kas ettevõtja esitatud tõenditel oli samal ajal komisjoni valduses olevate tõenditega võrreldes oluline lisaväärtus;

b) mil määral ettevõtjale määratud trahvi vähendatakse […].

[…] trahvi vähendamise taseme kindlaksmääramisel võtab komisjon arvesse [lõikes] 21 sätestatud tingimustele vastavate tõendite esitamise aega ja nende lisaväär-

tust. Peale selle võib komisjon arvesse võtta ettevõtja poolt pärast andmete esitamist tehtud koostöö ulatust ja järjepidevust.

Kui ettevõtja esitab muu hulgas tõendid selliste faktide kohta, millest komisjon ei olnud eelnevalt teadlik ja mis mõjutavad otseselt kahtlustatava kartelli tähtsust või kestust, ei võta komisjon neid andmeid arvesse võimalike trahvide määramisel kõnealused tõendid esitanud ettevõtja suhtes."

233 Suunistes on sätestatud, et trahvisumma kindlaksmääramise uus meetod põhineb eeskirjadel, kusjuures lähtutakse põhisummast, mida suurendatakse raskendavate või vähendatakse kergendavate asjaolude arvessevõtmiseks.

234 Suuniste punkti 3 kuuendas taandes on sätestatud, et ettevõtja tõhus koostöö menetluses väljaspool koostööteatise kohaldamisala võib olla kergendav asjaolu, mis õigustab põhisumma vähendamist.

235 Kuigi koostööteatist ja suuniseid – millega komisjon on ise endale siduvad kaalutlusõiguse reeglid kehtestanud (vt eespool punkt 208) – ei saa lugeda õigusnormideks, mida see institutsioon on igal juhul kohustatud järgima, on need siiski käitumisnormid, millest institutsioon EÜ artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 rikkumise eest trahvi määramise üle otsustamisel praktikas juhindub ning millest komisjon ei saa konkreetsel juhul kõrvale kalduda ilma, et ta esitaks selleks põhjenduse, mis on kooskõlas võrdse kohtlemise põhimõttega (vt selle kohta analoogia alusel eespool punktis 196 viidatud kohtuotsus Itochu *vs.* komisjon, punkt 63 ja seal viidatud kohtupraktika).

– FEH ja FES esitatud selle teabe ja nende tõendite analüüs, millel oli „oluline lisaväärtus" võrreldes juba komisjoni valduses olevate tõenditega ning mis vastas „tõhusale koostööle" haldusmenetluses

236 Hageja viitab käesolevas asjas teatud informatsioonile, mille FEH ja FES haldusmenetluses komisjonile edastasid ning mis puudutasid ühiskokkuleppe olemasolu alates 1988. aastast ning selle vastastikust laadi, mida on mainitud vaidlustatud otsuse põhjenduses 255, ja kartelli raames sõlmitud kokkuleppeid kolmeteistkümne GIS projekti kohta, mida mainitakse vaidlustatud otsuse põhjenduses 198.

237 Komisjon on üldiselt seisukohal, et nimetatud teabel ja dokumentidel oli vähetõenäoliselt „oluline lisaväärtus", mis vastab FEH ja FES „tõhusale koostööle" uurimises, kuna need esitati pärast vastuväiteteatise teatavakstegemist ning järelikult staadiumis, kus komisjon oli juba selgelt kindlaks teinud faktid, millele ta käesolevas asjas tugineb, ning andnud neile õigusliku hinnangu, nagu tuleneb ka koostööteatise lõikest 26.

238 On tõsi, et vastuväiteteatisest peab huvitatud isikutel olema võimalik teada saada, millist tegevust komisjon neile ette heidab ning see nõue on täidetud, kui lõplikus otsuses ei panda huvitatud isikutele süüks muid rikkumisi kui need, millele on viidatud vastuväiteteatises, ning esitatakse üksnes asjaolud, mille kohta huvitatud isikutel on olnud võimalus selgitusi anda (Üldkohtu 30. septembri 2003. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-191/98, T-212/98-T-214/98: Atlantic Container Line jt *vs.* komisjon, EKL 2003, lk II-3275, punkt 138, ja eespool punktis 209 viidatud 29. aprilli 2004. aasta kohtuotsus Tokai Carbon jt *vs.* komisjon, punkt 47; vt selle kohta ka eespool punktis 98 viidatud kohtuotsus ACF Chemiefarma *vs.* komisjon, punkt 94). Kuid kuigi otsuses ettevõtjale süüks pandud rikkumised ei tohi erineda nendest, mida talle ette

heideti vastuväiteteatises, ei kehti see reegel põhjendavate faktide kohta, sest piisab, kui ettevõtjale oli antud võimalus esitada oma seisukoht kõigi faktiliste asjaolude kohta, mida tema vastu kasutatakse. Seda reeglit on *expressis verbis* kinnitanud liidu kohtud, kes on otsustanud, et ükski õigusnorm ei keela komisjonil pärast vastuväiteteatise esitamist teada anda uutest tõenditest, mis tema arvates tema seisukohta toetavad, tingimusel et ta annab ettevõtjale selle kohta oma arvamuse avaldamiseks vajaliku aja (Üldkohtu 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-23/99: LR AF 1998 *vs.* komisjon, EKL 2002, lk II-1705, punkt 190; vt selle kohta ka Euroopa Kohtu 25. oktoobri 1983. aasta otsus kohtuasjas 107/82: AEG-Telefunken *vs.* komisjon, EKL 1983, lk 3151, punkt 29).

239 Kuigi on tõsi, et kuupäev, mil tõendid komisjonile esitatakse, mõjutab seda, kas neid saab pidada olulise lisaväärtusega tõenditeks, sest see hinnang oleneb nende tõendite esitamise ajal komisjoni toimikus juba olevatest tõenditest, ei välista nende tõendite olulist lisaväärtust ainult asjaolu, et need esitati pärast vastuväiteteatise teatavakstegemist, haldusmenetluse hilisemas staadiumis. Täpsemalt, pärast vastuväiteteatise esitamist koostööteatise alusel tehtud taotluses võib ettevõtja selleks, et tema esitatul oleks oluline lisaväärtus võrreldes juba komisjoni valduses olevate tõenditega, keskenduda faktilistele asjaoludele, mis tema arvates ei ole veel õiguslikult piisavalt tõendatud.

240 Lisaks on koostööteatise lõikes 26 sätestatud ainult komisjoni menetluslik kohustus. Selles sättes ei ole ette nähtud, et ettevõtja mis tahes koostöö rikkumise tõendamisel on ilmtingimata väärtusetu, kui seda tehakse alles pärast vastuväiteteatise teatavakstegemist. Samuti tuleb märkida, et selline koostöö võib olla väga kasulik, kui

komisjon oli esitatud teabe varem tähelepanuta jätnud ning kui sellel on otsene mõju süükspandud kartelli raskusele või kestusele.

– FEH ja FES esitatud selle teabe analüüs, mis puudutab ühiskokkuleppe olemasolu alates 1988. aastast ja selle vastastikust laadi

241 Kõigepealt tuleb meenutada, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 125 asus komisjon seisukohale, et „ühiskokkulepe" oli Jaapani ja Euroopa ettevõtjate vahel sõlmitud suuline kokkulepe, mille kohaselt „ei teinud Jaapani ettevõtjad pakkumisi Euroopa [GIS] projektide suhtes ja vastupidi, Euroopa ettevõtjad ei teinud pakkumisi Jaapani [GIS] projektide suhtes" ning „Jaapan ja Euroopa riigid, kus kartelli Euroopa liikmetel oli eelispositsioon, olid reserveeritud kartelli asjassepuutuvatele liikmetele ning teised liikmed ei tohtinud nende riikide turule minna". Vaidlustatud otsuse põhjenduses 261 märkis ta ka, et „[v]astavalt kartelli loogikale […] on [kartelli liikmete] avalduste ja muude dokumentaalsete tõendite alusel tõendatud, et konkurentsivastane kokkulepe eksisteeris ja seda täideti vastastikku Jaapani ettevõtjate poolt suure osa EMP turu suhtes ning Euroopa ettevõtjate poolt Jaapani turu suhtes", et „samuti [oli] tõendatud, et ülemaailmsetest kvootidest kinnipidamise kontrollimiseks arvati EMP-s ja väljaspool tootjariike teostatud müügitehingud ülemaailmse kvoodi hulka", ning et „[s]ee mehhanism an[dis] juba oma olemuselt ja selle rakendamisega tunnistust karjustava eesmärgi olemasolust […]".

242 Ühiskokkulepe on ainus tõend, mis lubab järeldada, et Jaapani ettevõtjad „võtsid tegelikult osa rikkumisest" – kui kasutada vaidlustatud otsuse põhjenduse 261 sõnastust –, mis on tuvastatud vaidlustatud otsuse artiklis 1. Nimelt nagu nähtub vaid-

lustatud otsuse põhjendustest 119, 126, 244 ja 246, ei kohaldunud Lääne-Euroopale kokkulepe GQ, mille pooleks Jaapani ettevõtjad olid. Teiseks, nagu nähtub näiteks vaidlustatud otsuse põhjendusest 247, ei tuvastanud komisjon vaidlustatud otsuses, et Jaapani ettevõtjad olid selliste kokkulepete pooled nagu kokkulepe EQ, mis kahjustasid otseselt Euroopa turgu. Seda arvestades oli just ühiskokkulepe, nagu seda kirjeldatakse vaidlustatud otsuse põhjendustes 125 ja 261, see, mis võimaldas luua seose Jaapani ettevõtjate ja EMP turu vahel ning mis seega oli aluseks komisjoni nende suhtes tekkinud pädevusele.

243 Vaidlustatud otsuse põhjendustest 125–132 ja 255–264 tuleneb, et selleks, et tõendada ühiskokkuleppe olemasolu, nagu seda on kirjeldatud vaidlustatud otsuse põhjendustes 125 ja 261, ei tuginenud komisjon ainult ettevõtjate tegevusele turul, nagu väidab vääralt hageja, vaid „üksteisega kooskõlas olevate süüstavate tõendite kogumile", milleks olid:

– kontserni Areva äriühingute avaldused (vt vaidlustatud otsuse joonealused märkused nr 70 ja 71) ja ABB avaldused (vt vaidlustatud otsuse joonealune märkus nr 72), millest tulenes, et kartell moodustati selleks, et säilitada *status quo*, arvestades väljakujunenud turuosasid ja poolte tavapäraseid eelispositsioone (vt vaidlustatud otsuse põhjendus 124);

– ABB avaldused ning eriti ühe tema endise töötaja M., kes oli asetleidnud asjaolude vahetu tunnistaja (vt vaidlustatud otsuse joonealused märkused nr 73–75), ja FEH ja FES avaldused (vt vaidlustatud otsuse joonealune märkus nr 76), mille kohaselt toimus projektide ülemaailmne jaotus ühiskokkuleppe alusel (vt vaidlustatud otsuse põhjendused 125, 255, 262 ja 263);

– asjaolu, et Alstom, kontserni Areva äriühingud ega ka kontsern VA Tech ei vaidlustanud otseselt ühiskokkuleppe olemasolu (vt vaidlustatud otsuse põhjendused 124, 127 ja 253);

– ABB esitatud kokkulepe GQ ja selle lisa 2, milles oli alguses ette nähtud väljajäetavate riikide nimekiri, mille hulka kuulusid muu hulgas Jaapan ja enamik Lääne-Euroopa riike ning millesse hiljem lisati „Euroopa" turg, mis võimaldas seda, et nendele territooriumidele kohaldati spetsiifilisi projektide jagamise reegleid kooskõlas ühiskokkuleppe ideega (vaidlustatud otsuse põhjendus 126 ja joonealune märkus nr 62);

– ABB, kontserni Hitachi äriühingute või JAEPS esitatud dokumentaalsed tõendid, mis pärinevad rikkumise toimepanemise ajast, mis tõendavad, et Islandi, Lichtensteini ja pika aja jooksul Ida-Euroopa GIS projektide teostamiseks määramine Jaapani ettevõtjatele ei olnud välistatud, et 2002. aastal kartelli muutmisel arutati Jaapani ja Euroopa ettevõtjate vahel küsimust, kas Kesk- ja Ida-Euroopa on Euroopa ettevõtjate turud, ja seda, et tegelikult jagasid Euroopa ettevõtjad omavahel vastavad GIS projekte, sealhulgas alates 2002. aastast GIS projekte Ida-Euroopas (vaidlustatud otsuse põhjendused 127, 128 ja 256);

– FEH ja FES vastus vastuväiteteatisele, kontserni Hitachi äriühingute või JAEPS avaldused [vaidlustatud otsuse joonealused märkused nr 85 ja 86] ning ABB esitatud mitu dokumentaalset tõendit, mis on pärit rikkumise toimepanemise ajast, mis näitavad, et Jaapani ettevõtjad olid ka teadlikud GIS projekte puudutava ühiskokkuleppe olemasolust Euroopas (kuigi nad ei pruukinud teada selle üksikasju või korda) ja et nad olid teadlikud ka GIS projektidest, eriti teatud GIS projektidest Euroopas, mis Euroopa ettevõtjad omavahel ära jagasid; neid teavitati ka ette

teatud Euroopa GIS projektidest mitte ainult Islandil, vaid ka teatud riikides, mis olid kokkuleppe GQ lisaga 2 välistatud, ja seda vastavalt teatamise võimalusele, mis oli ette nähtud ABB esitatud kokkuleppe EQ lisas 2 (vaidlustatud otsuse põhjendused 119 ja 129–132).

244 Hageja väidab, et FEH ja FES avaldustel ühiskokkuleppe olemasolu kohta alates 1988. aastast ning selle vastastikuse laadi kohta, mida mainitakse vaidlustatud otsuse põhjenduses 255, on komisjoni jaoks oluline lisaväärtus, sest need avaldused võimaldasid tal õiguslikult piisavalt tõendada ühiskokkuleppe olemasolu ja ulatust, arvestades kohtupraktikaga kehtestatud nõudeid ja usutavat alternatiivset selgitust, mille esitasid või mida toetasid kontserni Hitachi äriühingud või JAEPS, Toshiba, Melco, FEH ja FES ise, kontserni Areva äriühingud ja kontsern VA Tech ning mis põhineb Euroopa GIS projektide turule oluliste sisenemistõkete esinemisel, mis panid selle toote Jaapani müüjad kahtlema.

245 Puudub vaidlus selle üle, et haldusmenetluses ja esimest korda vastuses vastuväiteteatisele tunnistasid FEH ja FES ühiskokkuleppe olemasolu, märkides järgmist:

„Kuigi Fuji oli teadlik ühiskokkuleppest, mille kohaselt Jaapani tootjad ei ürita tulla Euroopa turule, ei olnud see peamine põhjus, miks ta GIS projekte EMP turule ei müünud. Fuji ei olnud suur ja tõsiseltvõetav GIS projektide müüja Euroopas järgmistel põhjustel […]”

246 Ilma et tuleks hinnata FEH ja FES hilisemaid avaldusi, võib asuda seisukohale, et nagu on märgitud vaidlustatud otsuse põhjendustes 125 ja 255, kinnitasid FEH ja FES

tõesti, kuigi suhteliselt üldsõnaliselt, ühiskokkuleppe olemasolu ning olulist osa selle sisust, st seda, et Jaapani tootjad olid võtnud kohustuse mitte minna Euroopa turule. Lisaks märkisid FEH ja FES sama vastuväiteteatise vastuse joonealuses märkuses, et „Jaapani tootjad ei olnud [kokkuleppe EQ] pooleks" ja „[s]eetõttu ei teadnud Fuji esindajad, kas Viinis [kokkulepe EQ] sõlmiti", et „[n]ad ei olnud ka teadlikud [kokkuleppe EQ] sisust" ning et „[l]isaks […] ei edastatud Jaapani tootjatele süstemaatiliselt teavet [GIS] projektide teostaja määramise kohta nendes Euroopa riikides, mis olid kokkuleppe GQ lisaga 2 välistatud". Seda avaldust võib pidada kinnituseks, et Jaapani ettevõtjad olid teadlikud Euroopa ettevõtjate vahel jaotatavatest GIS projektidest ka teatud riikides, mis olid kokkuleppe GQ lisast 2 välistatud. Kuid vastupidi sellele, mida märkis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 129, ei saa neid asjaolusid arvestades asuda seisukohale, et Jaapani ettevõtjad olid teadlikud ka kokkulepete olemasolust Euroopa tasemel.

247 Samas tuleneb eespool punktis 243 viidatud vaidlustatud otsuse põhjendustest, kui neid lugeda koos põhjendustega 88, 91 ja 95, et ajal, mil komisjon sai teada avaldustest, mis esimest korda esitati FEH ja FES vastuses vastuväiteteatisele 30. juunil 2006, olid juba tema käsutuses punktis 243 viidatud tõendid, nimelt dokumentaalsed tõendid, mille olid esitanud ABB ja kontserni Hitachi äriühingud või JAEPS, ning need kontserni Areva, ABB ja kontserni Hitachi äriühingud või JAEPS selgesõnalised avaldused, millest võis komisjoni sõnul loogiliselt tuletada, et eksisteeris „ühiskokkulepe", nagu seda on kirjeldatud vaidlustatud otsuse põhjenduses 125.

248 Nimelt märkis komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 258 ja 261 sisuliselt, et sellise „ühiskokkuleppe" olemasolu, nagu seda on kirjeldatud vaidlustatud otsuse põhjenduses 125, võis tuletada kartelli liikmete avaldustest ja muudest toimikus olevatest

dokumentaalsetest tõenditest, kuna neid tõendeid arvestades oli see kokkusobiv ja kartelli loogikaga kooskõlas olev seletus. Seega, nagu märkis ka komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 258–260, võis sellise „ühiskokkuleppe" olemasoluga, nagu seda on kirjeldatud vaidlustatud otsuse põhjenduses 125, seletada loogiliselt:

– põhjuseid, miks müük teatud EMP riikides (need, mis ei olud „tootjariigid") arvestati kartelli kvoodi hulka ja miks seda kontrollisid nende kokkulepete pooled, kuigi vastupidi, müük Jaapanis ja muudes EMP riikides („tootjariigid") ei „lugenud" (vaidlustatud otsuse põhjendus 258);

– põhjuseid, miks esiteks ülemaailmsed kvoodid hõlmasid müüki enamikus Euroopa riikides, ja teiseks, miks EMP-s müügi erinev kohtlemine ei ilmnenud tekstidest endist, arvestades, et kõik EMP riigid olid lihtsalt loetletud territooriumidena, mis jäid kokkuleppe GQ kohaldamisalast välja (vaidlustatud otsuse põhjendus 258), ja

– põhjused, miks Jaapani ettevõtjad ei esitanud Euroopas sagedamini pakkumisi ja miks neil ei olnud ilmselt kavatsustki tulla 16 aasta jooksul Euroopa turule nii, nagu nad seda tegid teistel turgudel ülejäänud maailmas (vaidlustatud otsuse põhjendused 259 ja 260).

249 Hageja väidab aga, et kartelli liikmete avaldused ja muud dokumentaalsed tõendid, mis toetasid komisjoni teesi, et eksisteeris „ühiskokkulepe", ei ole asjassepuutuvad,

kuna need on koostatud umbmääraselt ja nendest ei piisa, et ümber lükata viidatud usutav alternatiivne selgitus, mille esitasid kartellis osalenud mitmed ettevõtjad ja mille kohaselt muutsid GIS projektide Euroopa turu suured sisenemistõkked seal kaubandustegevuse Jaapani GIS projektide tootjatele ebasoodsaks.

250 Kuid tuleb märkida, et alternatiivne selgitus, millele hageja viitab, ei ole kooskõlas kartelli liikmete avalduste ja muude dokumentaalsete tõenditega, eriti nendega, millele viidati eespool punktis 243 ja millest nähtub, et 2002. aastal kartelli muutmisel arutati Jaapani ja Euroopa ettevõtjate vahel küsimust, kas Kesk- ja Ida-Euroopa on Euroopa ettevõtjate turud, et Jaapani ettevõtjaid teavitati kartellis ka Euroopa teatud GIS projektide teostamiseks määramisest, kuigi kõik EMP riigid oli põhimõtteliselt kokkuleppes GQ liigitatud välistatud territooriumide hulka, mis tähendas, et üldjuhul ei tulnud neid Euroopa ühiskvoodi hulka lugeda, ja et Jaapani ettevõtjaid teavitati ka ette üldjoontes Euroopa teatud GIS projektidest mitte ainult Islandil, vaid ka mõnes riigis, mis olid kokkuleppe GQ lisaga 2 välistatud. Nagu komisjon on vaidlustatud otsuse põhjendustes 256 ja 257 õigesti märkinud, on selliste arutelude asetleidmine aga kooskõlas asjaoluga, et Euroopa ettevõtjad võtsid Jaapani ettevõtjaid usutavate potentsiaalsete konkurentidena Euroopa turul, asjaoluga, et enne 2002. aastast tegid nad pakkumisi Kesk- ja Ida-Euroopa hankemenetlustes või müüsid GIS projekte kasutamiseks nendel territooriumidel ning asjaoluga, et Euroopa ettevõtjad nõustusid sellise kartelli raames, mille eesmärk oli säilitada kartelli liikmete väljakujunenud turuosad ja „ohverdada" väljaspool Euroopat teostatavad GIS projektid, arvates Euroopa GIS projektid (väljaspool „tootjariike") kokkuleppes GQ ette nähtud nende üldise kvoodi hulka, saades vastu õiguse kontrollida oma hinnataset Euroopas.

251 Lisaks tuleb asuda seisukohale, et komisjoni käsutuses olid juba eespool punktis 243 mainitud ABB avaldused, mis toetasid tema järeldusi ühiskokkuleppe olemasolu ja sisu kohta, nii nagu need „[võis] objektiivselt tuletada kartelli üldisest mehhanismist", kui kasutada vaidlustatud otsuse põhjenduses 262 komisjoni väljendatud sõnastust, ning milleks olid kartelli liikmete avaldused ja muud dokumentaalsed tõendid, millele viidati eespool punktis 243. Lisaks nähtub komisjoni poolt Üldkohtu nõudel esitatud dokumentidest (vt eespool punkt 37), et 30. juunil 2006 ja üheaegselt FEH ja FES vastusega vastuväiteteatisele oli komisjoni valduses ka kontserni Hitachi äriühingute või JAEPS vastus sellele vastuväiteteatisele, mis kinnitas Euroopa teatud GIS projektide (väljaspool „tootjariike") arvamist kokkuleppes GQ ette nähtud üldise Euroopa kvoodi hulka.

252 Seega kuigi „kaudsete tõendite kogumi" seast, millele komisjon vaidlustatud otsuses tugines, oli FEH ja FES avaldustest mõningal määral kasu, kinnitasid need ainult ebatäpsemalt ja ebaselgemini kui varem ABB esitatud avaldused ühiskokkuleppe olemasolu ja sisu, mida võis juba tuletada kartelli liikmete avaldustest ja komisjonile esitatud muudest dokumentaalsetest tõenditest, millele viidati eespool punktis 243.

253 Seda arvestades tuleb asuda seisukohale, et FEH ja FES suhteliselt üldsõnalised avaldused, millel on siiski teatud tõenduslik väärtus, ei ole tõendid, millel oleks oluline lisaväärtus võrreldes komisjoni valduses olevate tõenditega ning need ei õigusta seda, et komisjon vähendaks nende trahve koostööteatise lõigete 21, 22 ja 23 alusel.

254 Mis puudutab hageja argumenti, et FEH ja FES koostöö õigustab trahvi vähendamist vähemalt suuniste punkti 3 kuuenda taande alusel, siis tuleb meenutada, et kuna

selles sättes nähakse kergendava asjaoluna ette „ettevõtja [selline tõhus] koostöö[...] menetlustes, mis jää[b] teatise kohaldamisalast välja", siis viidatakse selles õigusnormis – vähemalt mis puudutab nimetatud teatise esemeks olevaid horisontaalseid kartellikokkuleppeid – koostööle, mis ei ole piisav, et see õigustaks trahvi vähendamist koostööteatise alusel (vt selle kohta analoogia alusel eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Mannesmannröhren-Werke *vs.* komisjon, punkt 307).

255 Kuid meelde tuleb ka tuletada seda, et koostöö eest trahvi vähendamise õigustamiseks tuleb ettevõtjal kergendada komisjoni ülesannet, mis seisneb konkurentsieeskirjade rikkumiste tuvastamises ja rikkumiste eest karistamises (vt analoogia alusel eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Mannesmannröhren-Werke *vs.* komisjon, punkt 308 ja seal viidatud kohtupraktika). Seetõttu tuleb järeldada, et suuniste punkti 3 kuuendas taandes ette nähtud olukord on erandolukord, sest see puudutab suuniste esemeks olevaid horisontaalseid kartellikokkuleppeid, arvestades, et tegemist peab olema „tõhusa" koostööga, mis kergendab komisjoni ülesannet, kuid mida koostööteatis ei hõlma (vt analoogia alusel eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Mannesmannröhren-Werke *vs.* komisjon, punkt 308).

256 Käesolevas asjas ei saa FEH ja FES esitatud avaldusi pidada sellisteks, mis kergendasid komisjoni tööd rikkumiste tuvastamisel ja rikkumiste eest karistamisel, sest nagu on märgitud eespool punktis 252, kinnitasid need alles teisena – seejuures ebatäpsemalt ja ebaselgemini kui varem ABB esitatud avaldused – üle ühiskokkuleppe olemasolu ja sisu, mille võis juba tuletada kartelli liikmete avaldustest ja muudest komisjonile esitatud dokumentaalsetest tõenditest, muu hulgas tõenditest, millele viidati eespool punktis 243.

257 Seega tuleb asuda seisukohale, et FEH ja FES avaldused ei õigusta neile määratud trahvide vähendamist põhjusel, et nad tegid menetluses tõhusat koostööd suuniste punkti 3 kuuenda taande tähenduses. Seetõttu ei tule Üldkohtul kasutada oma täielikku pädevust ja vaidlustatud otsuse artikli 2 punkti d sel põhjusel muuta.

258 Seega tuleb hageja käesolev nõue tervikuna rahuldamata jätta.

– Dokumentide valiku, sealhulgas faktiliste asjaolude asteleidmise ajal koostatud ja kolmeteist erinevat kartelli kokkulepetega hõlmatud GIS projekti puudutavate kokkuleppe teatiste analüüs

259 Hageja on ka seisukohal, et dokumentide valikul, muu hulgas kokkuleppe teatistel, mis olid koostatud faktiliste asjaolude asteleidmise ajal ja mis puudutasid kolmeteist erinevat kartelli kokkulepetega hõlmatud GIS projekti, mille kohta FEH ja FES haldusmenetluse käigus komisjonile teavet esitasid, on komisjonile oluline lisaväärtus, kuna need aitasid tal tõendada, et kartell ei lõpetanud tegevust pärast koosolekut, mis toimus [*konfidentsiaalne*] [*konfidentsiaalne*].

260 Tuleb märkida, et hageja viidatud dokumentidele vastuväiteteatises ei viidatud ja neid mainiti esimest korda vaidlustatud otsuse põhjenduses 198.

261 Lisaks tuleneb vaidlustatud otsusest ja ka toimiku materjalidest, et andmed GIS projektide kohta viitenumbritega [*konfidentsiaalne*] tulenevad kokkuleppe teatistest ja muudest konkreetsetest dokumentidest, mis on esitatud FEH ja FES poolt koostööteatise alusel tehtud avalduse lisas 2. Kuigi komisjon ei ole täpsustanud, kust on saadud andmed GIS projektide kohta viitenumbriga [*konfidentsiaalne*], nähtub toimikust, et FEH ja FES esitasid ka selle projekti kohta kokkuleppe teatise koostööteatise alusel tehtud avalduse lisas 2.

262 Tõsi, vaidlustatud otsuse põhjenduses 198 märkis komisjon, et teatud andmed eespool viidatud GIS projektide kohta esitas ABB ning komisjoni vastusest Üldkohtu esitatud küsimustele ja palvele esitada teatud dokumente (vt eespool punkt 37), et see teave esitati 7. mail 2004 (vt eespool punkt 10) GIS projektide nimekirja kujul. Kuid komisjoni poolt Üldkohtu nõudel esitatud nimekiri sisaldab vaid teatud andmeid GIS projektide kohta viitenumbritega [*konfidentsiaalne*] ja [*konfidentsiaalne*] ning need ei vasta üldse teabele, mis on esitatud vaidlustatud otsuse põhjenduses 198. Seega tuleb asuda seisukohale, et neid GIS projekte puudutavad asjassepuutuvad andmed on ainult FEH ja FES esitatud andmed, mis tulenevad nende poolt koostööteatise alusel tehtud avalduse lisast 2.

263 Tuleb märkida, et FEH ja FES esitatud andmetel GIS projektide kohta viitenumbritega [*konfidentsiaalne*], eriti andmetel GIS projekti viitenumbriga [*konfidentsiaalne*] puudutava kokkuleppe kohta, millega esimene ettevõte oli seotud ning mis kehtis [*konfidentsiaalne*] kuni [*konfidentsiaalne*], oli otsene mõju kahtlustatava kartelli kestusele

FEH ja FES osas ning need andmed võimaldasid komisjonil tuvastada, et esimene ettevõte jätkas rikkumisest osavõttu 2000. aasta septembrist kuni 1. oktoobrini 2002.

264 Lisaks tuleneb muu hulgas vaidlustatud otsuse põhjendusest 290 ja eespool punktidest 79, 93 ja 96–100, et kartelli liikmete vahel sõlmitud kokkulepped kaheksa GIS projekti kohta viitenumbritega [*konfidentsiaalne*] olid komisjonile kasulikud selleks, et tõendada, et esimene ettevõte ja teised ettevõtted jätkasid kartellis osalemist ajavahemikul 2000–2001. Kuid komisjoni valduses olevatest dokumentidest võimaldasid ainult kartelli liikmete vahel sõlmitud kokkulepped eespool viidatud kaheksa projekti kohta tuvastada, et vähemalt kuni 2001. aasta septembri või oktoobrini olid eespool viidatud kartelli liikmed ikka veel kartelli raames sõlmitud kokkulepetega seotud, mis aga tugevdas komisjoni võimet tuvastada kartelli edasikestmine sellel perioodil.

265 Seega tuleb asuda seisukohale, et kuna FEH ja FES esitasid kõik olulised andmed nende kokkulepete kohta, millele komisjon varem tähelepanu ei pööranud, tuleb vastavalt koostööteatise lõikele 23 nende trahvi põhisummat vähendada, jättes need asjaolud arvesse võtmata neile vaidlustatud otsuse artikli 2 punktis d märgitud trahvi määramisel.

266 Sellest tuleneb, et komisjon oleks pidanud vähendama trahvi, mille ta FEH-le ja FES-le määras, jättes arvesse võtmata nende osaluse rikkumises 2000. aasta septembrist kuni 30. septembrini 2002. Eeltoodut silmas pidades on kasutu uurida, kas FEH ja FES trahvi tuli vähendada põhjusel, nagu arvab hageja, et kokkulepete nimekirja esitamisega tegid nad uurimise käigus suuniste punkti 3 kuuenda taande tähenduses tõhusat koostööd.

267 Vastavalt vaidlustatud otsuses kasutatud meetodile (vt eespool punkt 220) tuleb FEH-le ja FES-le määratud trahvid ümber arvutada, et võtta arvesse asjaolu, et FEH ega FES trahvi lähtesummat ei saa suurendada esimese ettevõtte osavõtu eest rikkumises kogu perioodil 2000. aasta septembri lõpust kuni 30. septembrini 2002. Vastavalt vaidlustatud otsuse põhjenduses 492 kirjeldatud põhimõtetele ei saa FES trahvi lähtesummat suurendada 10 % esimese ettevõtte osavõtu eest rikkumises 1. juulist 2001 kuni 30. septembrini 2002, nagu on märgitud eespool punktis 221, ning FEH puhul saab lähtuda ainult rikkumisest kestusega 12 aastat ja 3 kuud, mis õigustab tema trahvi lähtesumma suurendamist 120 % ning järelikult tema trahvi määramist 2 200 000 eurole esimese ettevõtte osavõtu eest rikkumises 15. aprillist 1988 kuni 30. septembrini 2002.

268 Arvestades eespool tuvastatut, tuleb FEH-le määratud trahvi 2 400 000 eurot, nagu see on välja arvutatud vaidlustatud otsuse põhjendustes 522 ja 552 (vaidlustatud otsuse joonealused märkused nr 457 ja 465), vähendada summani 2 200 000 eurot, millest 1 000 000 euro tasumise eest vastutab FEH solidaarselt FES-ga.

269 Kuid käesoleva kohtuotsus resolutsioonis tuleb arvesse võtta, nagu märgitud eespool punktis 43, et alates 15. aprillist 1988 on Fuji Electric Co. Ltd, mille uus ärinimi on FEH, FES õigusjärglane ja et talle on üle läinud viimase õigused, mistõttu on FEH ja FES üks isik. Seetõttu tuleb muuta vaidlustatud otsuse artikli 2 punkti d nii, et hagejale, endise ärinimega FEH, kellele on üle läinud FES õigused, määratakse trahv 2 200 000 eurot.

Kohtukulud

270 Kodukorra artikli 87 lõike 3 alusel võib Üldkohus otsustada kulude jaotuse või jätta kummagi poole kohtukulud tema enda kanda, kui osa nõudeid rahuldatakse ühe poole, osa teise poole kasuks.

271 Kuna hagi rahuldati osaliselt, tuleb asjaolusid õiglaselt hinnates otsustada, et komisjonil mõistetakse välja üks neljandik hageja kantud kohtukuludest ja ta kannab ühe neljandiku enda kohtukuludest. Hageja kannab kolm neljandikku oma enda kohtukuludest ning temalt mõistetakse välja kolm neljandikku komisjoni kohtukuludest.

Esitatud põhjendustest lähtudes

ÜLDKOHUS (teine koda)

otsustab:

1. Tühistada komisjoni 24. jaanuari 2007. aasta otsuse K(2006) 6762 (lõplik) [EÜ] artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohase menetluse kohta (juhtum COMP/F/38.899 – Gaasisolatsiooniga jaotusseadmed) artikli 1 punkt h ja artikli 2 punkt d osas, milles tuvastatakse või tuginetakse järeldusele, et Fuji Electric Systems Co. Ltd-d, kelle õigusjärglane on Fuji Electric Co. Ltd, võib pidada perioodi osas septembrist 2000 kuni 30. juunini 2001 rikkumise eest isiklikult vastutavaks.

2. Määrata Fuji Electricule, endise ärinimega Fuji Electric Holdings Co. Ltd, kes on Fuji Electric Systemsi õigusjärglane, otsuse K(2006) 6762 (lõplik) artikli 2 punktis d määratud trahviks 2 200 000 eurot.

3. Euroopa Komisjonilt mõistetakse välja üks neljandik Fuji Electricu kohtukuludest ja ta kannab ühe neljandiku oma kohtukuludest.

4. Fuji Electric kannab kolm neljandikku oma kohtukuludest ning temalt mõistetakse välja kolm neljandikku komisjoni kohtukuludest.

Pelikánová Jürimäe Soldevila Fragoso

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 12. juulil 2011 Luxembourgis.

Allkirjad

Sisukord

Vaidluse taust ..... II - 4104

1. Asjassepuutuv toode ..... II - 4105

2. Asjassepuutuv ettevõte ..... II - 4106

3. Haldusmenetlus ..... II - 4106

4. Vaidlustatud otsus ..... II - 4110

Menetlus ja poolte nõuded ..... II - 4113

Õiguslik käsitlus ..... II - 4116

1. Vaidlustatud otsuse osalise tühistamise nõue ..... II - 4117

Sissejuhatavad märkused ettevõtete kohta, mis on seotud vaidlustatud otsuse artikli 1 punktides g ja h tuvastatud rikkumisega, ja vastutuse kohta, mis sellest tulenevalt on FEH-l ja FES-l ..... II - 4118

Esimene ja teine väide, mis puudutavad ilmset hindamisviga, õiguse õiglasele kohtumenetlusele, süütuse presumptsiooni ja in dubio pro reo põhimõtte rikkumist ning tõendamiskoormise jaotuse reeglite rikkumist ..... II - 4122

Poolte argumendid ..... II - 4122

Üldkohtu hinnang ..... II - 4123

– Täpne hagi ese, mida toetavad esimene ja teine väide ..... II - 4124

– Vaidlustatud otsuse põhjendused, mida puudutab nõue, mida toetavad esimene ja teine väide ..... II - 4126

– Reeglid, mida kohaldatakse EÜ artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 rikkumise ja ettevõtja poolt sellest rikkumisest osavõtu tõendamisel II - 4133

– Vaidlustatud otsuse aluseks olevate tõendite analüüs ..... II - 4138

– Hageja esitatud alternatiivsete tõendite analüüs ..... II - 4144

Kolmas väide, mille kohaselt on komisjon rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet sellega, et ta järeldas, et FEH jätkas rikkumisest osavõttu pärast Jaapani liikmete koosolekut, mis toimus „täpselt või umbes" 2000. aasta septembris ..... II - 4158

Poolte argumendid ..... II - 4158

Üldkohtu hinnang ..... II - 4159

Neljas väide, mille kohaselt on tehtud ilmne hindamisviga komisjoni järelduses, et FES osales 15. aprillist 1988 kuni 11. maini 2004 ..... II - 4161

Poolte argumendid ..... II - 4161

Üldkohtu hinnang ..... II - 4162

Viies väide, mille kohaselt tehtud on ilmne hindamisviga või rikutud õigusnormi komisjoni järelduses, mille kohaselt FEH ja FES tuleb pidada isiklikult ja solidaarselt vastutavaks JAEPS osavõtu eest rikkumises ..... II - 4171

Poolte argumendid ..... II - 4171

Üldkohtu hinnang ..... II - 4172

– Nõude ese, mida toetab viies väide ..... II - 4172

– Vaidlustatud otsuse põhjendused, mida puudutab viies väide ..... II - 4173

– Reeglid, mida kohaldatakse konkurentsiõiguse rikkumise süükspanemisele tütar- ja emaettevõtja vaheliste suhete seisukohast ..... II - 4175

– Vaidlustatud otsuses komisjoni viidatud tõendid selle kohta, et FEH ja FES teostasid tegelikult oma juhtimisõigust JAEPS üle ..... II - 4178

2. Vaidlustatud otsuse osalise muutmine nõue ..... II - 4184

Sissejuhatavad märkused liidu kohtu täieliku pädevuse kohta ..... II - 4184

Võimatus panna FEH-le õiguspäraselt süüks rikkumine ajavahemikul 2000. aasta septembri lõpust kuni 30. septembrini 2002 ..... II - 4187

Poolte argumendid ..... II - 4187

Üldkohtu hinnang ..... II - 4187

Võimatus panna FES-le õiguspäraselt süüks rikkumine ajavahemikul 15. aprillist 19888 kuni 30. septembrini 2002 ..... II - 4188

Poolte argumendid ..... II - 4188

Üldkohtu hinnang ..... II - 4188

Võimatus panna FEH-le ja FES-le kui JAEPS emaettevõtjatele õiguspäraselt süüks teise ettevõtte osavõttu kartellis 1. oktoobrist 2002 kuni 11. maini 2004 ..... II - 4190

Poolte argumendid ..... II - 4190

Üldkohtu hinnang ..... II - 4191

Vajaduse kohta vähendada FEH ja FES trahve, kuna haldusmenetluses nende esitatud teabel oli oluline lisaväärtus koostööteatise tähenduses, või teise võimalusena seetõttu, et esines kergendav asjaolu suuniste tähenduses ..... II - 4191

Poolte argumendid ..... II - 4191

Üldkohtu hinnang ..... II - 4192

– Vaidlustatud otsuse põhjendused, mida käesolev muutva kohtuotsuse tegemise nõue puudutab ..... II - 4193

– Õigusnormid, mis puudutavad trahvi vähendamist seoses rikkumises osalenud ettevõtja esitatud tõenditega ja tema tõhusa koostööga haldusmenetluses ..... II - 4194

– FEH ja FES esitatud selle teabe ja nende tõendite analüüs, millel oli „oluline lisaväärtus" võrreldes juba komisjoni valduses olevate tõenditega ning mis vastas „tõhusale koostööle" haldusmenetluses ..... II - 4197

– FEH ja FES esitatud selle teabe analüüs, mis puudutab ühiskokkuleppe olemasolu alates 1988. aastast ja selle vastastikust laadi ..... II - 4199

– Dokumentide valiku, sealhulgas faktiliste asjaolude asteleidmise ajal koostatud ja kolmeteist erinevat kartelli kokkulepetega hõlmatud GIS projekti puudutavate kokkuleppe teatiste analüüs ..... II - 4208

Kohtukulud ..... II - 4212